

LEKSIKON

PODUNAVSKIH HRVATA – BUNJEVACA I ŠOKACA

3

Be-Br

HRVATSKO AKADEMSKO DRUŠTVO

Subotica, 2005.

GLAVNI UREDNIK
Slaven Bačić

LEKTURA
Petar Vuković

KOREKTURA
Mirko Kopunović, Tomislav Žigmanov,
Márta Mačković-Papp

GRAFIČKA PRIPREMA
Marija Prčić (prijelom), Nada Sudarević (ilustracije)

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

929 (=163.42) (497.113) (031)

Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. 3, Be-Br /
[urednik Slaven Bačić]. - Subotica: Hrvatsko akademsko društvo,
2005 (Subotica: Printex). - IV, 67 str. : ilustr. ; 24 cm

Tekst štampan dvostubačno. -Tiraž 1.000.

ISBN 86-85103-03-7

ISBN 86-85103-05-3

a) Bunjevci - Leksikoni b) Šokci - Leksikoni

COBISS.SR-ID 204129031

ISBN 86-85103-05-3

SURADNICI NA TREĆEM SVESKU

- Bačić, dr. sc. Slaven, odvjetnik, Subotica
Bažant, Eva, knjižničarka u mirovini, Subotica
Beretić, mons. Stjepan, župnik Katedralne župe svete Terezije Avilske, Subotica
Bušić, Krešimir, prof. sociologije i kroatologije, Institut društvenih znanosti
Ivo Pilar, Zagreb
Čota, Antonija, dipl. iur., tajnica Narodnog kazališta, Sombor
Čota, Zoran, dipl., iur, Sombor
Dumendžić, Josip, Bođani
Duranci, Bela, prof. povijesti umjetnosti u mirovini, Subotica
Đanić, mr. sc. Matija, prof. geografije u mirovini, Sombor
Firanj, Alojzije, Sombor
Grlica, Mirko, prof. povijesti, viši kustos Gradskog muzeja, Subotica
Heka, dr. sc. Ladislav, spisatelj, pozvani predavač Pravnog fakulteta i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Segedinu, Segedin
Hoško, dr. sc. Franjo Emanuel, izvanredni profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Teologija u Rijeci
Ištvančić, Branko, filmski i TV redatelj, Zagreb
Ivanović, mr. sc. Josip, prof. Teološko-katehetskog instituta Subotičke biskupije, Subotica
Kopilović, dr. sc. Andrija, prof. Teološko-katehetskog instituta Subotičke biskupije, Subotica
Kovač, Ivan, učitelj u mirovini, Sombor
Krpmotić, mr. Lazar Ivan, župnik Župe svetog Josipa, Đurđin
Lončar, mr. sc. Đuro, stručni savjetnik Ekonomskog fakulteta u Subotici u mirovini, Subotica
Mačković, Stevan, prof. povijesti, ravnatelj Historijskog arhiva, Subotica
Mandić, Marin, profesor hrvatske književnosti i jezika te profesor povijesti, Budimpešta
Mandić, Živko, odgovorni urednik, *Nemzeti Tankönyvkiadó* Rt, Budimpešta
Miloš, mr. sc. Mato, OCD, Sombor
Pekanović, Josip Zvonko, dipl. oec. u mirovini, Sombor
Rudinski, mr. sc. Ante, arhitekt, Zavod za urbanizam, Subotica
Samaržija, Zdenko, prof. povijesti, I. gimnazija, Osijek

Skenderović, mr. sc. Robert, asistent, Hrvatski institut za povijest, Zagreb
Stantić, Alojzije, ekonomist u mirovini, Subotica
Stantić, Stipan, prof. geografije, OŠ »Ivana Milutinovića«, Subotica
Šeremešić, Marija, učiteljica u mirovini, Sombor
Štefković, Josip, župni vikar Župe Imena Marijina, Novi Sad
Tikvicki, Hrvoje, prof. violončela i skladatelj, Subotica
Vuković, Ljubica, prof. povijesti i povijesti umjetnosti, Gradski muzej, Subotica
Vuković, Petar, znanstveni novak, Filozofski fakultet, Zagreb
Zelić, Naco, dipl. iur. u mirovini, Zagreb
pravnik, Subotica
Zomborčević, Ante, Žigmanov, Tomislav, prof. filozofije, Subotica

BEČKI RAT → austro-turski ratovi

BEČARAC (prema *tur.* bekâr: neženja, od *perz.* bîkâr: besposlen momak), vrsta vesele narodne lirske pjesme. U široj je narodnoj tradiciji poznat i pod imenima šalajdan, šalajdanac (prema napjevu šalaj), svatovac i dr. Tekst čine rimovani, najčešće deseterački stihovi, rjeđe u osmercu. Pjeva se najviše u Slavoniji, Posavini, Srijemu, Baranji, Bačkoj, Banatu, u dijelovima Mađarske u kojima žive bunjevački i šokački Hrvati te Srbi. Izvodi se najčešće u svadbama ili drugim prigodama u povodu kakva veselja. Redovito se pjeva uz pratnju, primjerice gajdaša, tamburaša, harmonike i sl., te u ovisnosti o tome ima puno varijanata, ali je svima osnovno da je melodijski početak uvijek na subdominantnoj, a kraj na dominantnoj harmoniji. Budući da je ovaj narodni napjev vesele naravi, katkad i razuzdana karaktera, u kojem se izmjenjuju i nadmeću vodeći pjevači praćeni pjevačkom skupinom i glazbalima, on je i sredstvo izražavanja ideja i emocija koje se ne pristoji izricati običnim govorom. Hrvatski bečarci iz Mađarske i Bačke sakupljeni su u nekoliko zbirki.

Lit.: I. Prčić, *Bunjevačke narodne pisme*, Subotica, 1939; M. Peić, *Bunjevačke narodne pisme – Hiljadu bečaraca*, Szabadka, 1943; M. Bosić, *Ženidbeni običaji Šokaca Hrvata u Bačkoj*, Novi Sad, 1992; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000; M. Peić, *Bečarci: bunjevačke narodne pisme*, Subotica, 2001; Đ. Franković, *Ljub' me, diko, al' neka s večera... Bečarci Hrvata u Mađarskoj*, Pečuh, 2002.

H. Tikvicki

BEČAROVIĆ, Baraba → Vujkov, Balint

BEDEKOVIĆ-KINO, dioničarsko društvo za prikazivanje filmova u Beregu. Šokački su Hrvati iz Berega prvi film vidjeli još 1911. zahvaljujući putujućoj kinematografskoj trupi jedne obitelji iz Češke. Nekoliko takvih gostovanja bilo je i poslije. Međutim, poslije Prvoga svjetskog rata četvorica su Berežana utemeljila Dioničarsko društvo za prikazivanje filmova, koje je u narodu bilo poznato kao *Bedeković-kino*. Osnivači Društva bili su učitelj Matija Tucakov, inicijator pothvata, gostioničar Marin Aljmašac, koji je osigurao prostorije, strojobravar Martin Lerić, kinooperater, te glavni financijer poljodjelac Nikola Bedeković, koji je kupio potrebne kinematografske aparate i dinamo.

U proljeće 1929. kino je počelo raditi u kući Marina Aljmašca (danas Jugoslaven-ska ul. 32), a filmovi su naručivani mahom od zagrebačkog poduzeća *Bosnafilm*. Budući da su bili prikazivani nijemi filmovi, tamburaški orkestar Mike Ivoševa iz Berega svirao je pokraj platna prilagođavajući glazbene teme radnji filma. Unatoč zanimanju za »žive slike«, ipak je malen broj Berežana mogao izdvojiti 10 dinara, koliko je stajala ulaznica – osim što je u Beregu živio znatan broj siromašnih seljaka i nadničara, bilo je to i vrijeme velike gospodarske krize. Zapavši zbog toga u financijske teškoće, kino je prestalo raditi sredinom 1931., a aparati i inventar raspordani su i podijeljeni akcionarima.

BEDEKOVIĆ-KINO

Kino će u Beregu ponovno početi raditi tek nakon Drugoga svjetskog rata u mjesnom Domu kulture 1953., kad je završena elektrifikacija sela. Zbog nerentabilnosti prestalo je raditi 1972., a sama je zgrada zbog dotrajalosti srušena 1990.

I. Kovač

BEDŽULA, Tomo (Bedcsula) (Sentivan, 1805. – Kalača, 24. I. 1864.), svećenik i književnik. Rođen je u bunjevačkoj poljodjelskoj obitelji, a školovao se u Đeru (Győr) i Kalači. Bogoslovne znanosti studirao je u Kalači. Za svećenika je zaređen 1830., nakon čega je šest godina bio kapelan u Baji. Kućni kapelan nadbiskupa Petra Klobusiczkoga postao je 1836., a od 1838. bio je nadbiskupski ceremonijar i tajnik. Kao tajnik pratio je nadbiskupa na državni sabor. Prisjednik nadbiskupskoga Duhovnog stola postao je 1839., a začasni kanonik 1841. Kalački katedralni župnik bio je 1843.-53., a opat sv. Katarine od Šarengrada postao je 1848. U Kaptolu je obavljao dužnost najprije mlađega

(1844.-53.), poslije i starijeg magistra (1853.-57.), a bio je i kanonik kantor (1857.-64.).

Prijateljevao je s Ivanom Antunovićem i zagovarao njegovo imenovanje za kanonika. Iza sebe je ostavio tri nabožna djela, od kojih jedno na mađarskome, a dva na latinskom jeziku.

Djela: *Búcsúzó-beszéd híveitöli elválása alkalmával a kalocsai plébánia-templomban*, Szabadka, 1853; *Vita Petri Klobusiczky de eadem metropolitano Colocensis at Bacsienis ecclesiarum canonice unitarum archiepiscopi*, u: *Religio*, 22, Colocae, 1859; *Duo cycli meditacionum quadriduarum*, Colocae, 1862.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; A. Sekulić, *Hrvatska preporna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994; www.asztrik.hu/archivum/kf12/kanonok.htm#b

S. Beretić i A. Kopilović

BEGOVAC, Ivan (Sombor, 25. III. 1965.), psihijatar, doktor medicinskih znanosti. Rođen je u liječničkoj obitelji Marka i Elizabete, rođ. Becker. Osnovnu je školu završio u Somboru, a klasičnu gimnaziju *Paulinum* u Subotici. God. 1990. diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 2000. je magistrirao, a 2004. stekao zvanje doktora znanosti na području dječje i adolescentne psihijatrije obranivši disertaciju na temu *Slika o sebi i ratna trauma u adolescentnoj dobi*. U međuvremenu je specijalizirao psihijatriju 1996. te završio subspecijalizaciju iz dječje i adolescentne psihijatrije 2001. Radi na Odjelu za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Klinike za psihološku medicinu KBC-a Zagreb i Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, gdje, među ostalim, sudjeluje i u izvođenju dodiplomske i poslijediplomske nastave.

Kao autor ili suautor stručne i znanstvene radove objavljivao je u hrvatskim i inozemnim stručnim časopisima: *Psihoterapija*, *European Child & Adolescent Psychiatry*, *Liječnički vjesnik*, *Socijalna psihijatrija*, *Collegium Antropologicum*, *European Eating Disorders Review*. Sud-

T. Bedcsula, *Búcsúzó-beszéd híveitöli elválása alkalmával a kalocsai plébánia-templomban*, Szabadka, 1853.

jelovao je na mnogobrojnim hrvatskim i inozemnim stručnim skupovima i surađivao u nekoliko hrvatskih i inozemnih znanstvenih projekata. Član je nekoliko stručnih udruga, a predsjednik je Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju pri Hrvatskome liječničkom zboru.

N. Zelić

BEGOVAČ, Josip (Sombor, 9. VII. 1954.), sveučilišni profesor, liječnik. Sin je Marka i Elizabete, rođ. Becker. U rodnom gradu pohađao je osnovnu školu i gimnaziju, a diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1978. Deset godina poslije specijalizirao je infektologiju. Poslijediplomski studij neurologije pohađao je 1986.-88. na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Magistarsku radnju obranio je 1991., a doktorsku disertaciju 1993. U znanstveno-nastavno zvanje docenta na Medicinskom fakultetu u Zagrebu izabran je 1994., a 2005. stekao je zvanje redovitog profesora.

Znanstveno se bavi infekcijom HIV-om i streptokoknom infekcijom, o čemu je objavio četrdesetak radova koji se spominju u međunarodnom indeksu MEDLINE. Samostalno i suautorske stručne i znanstvene članke objavljivao je u hrvatskim (*Liječnički vjesnik, Medix, Collegium Anthropologicum, Infektološki glasnik, Medicus, Croatian Medical Journal, Acta Medica Croatica, Acta Dermatovenerologica Croatica, Socijalna ekologija*) i inozemnim časopisima (*Advances in Experimental Medicine and Biology, Diagnostic Microbiology and Infectious Disease, International Journal of Antimicrobial Agents, Acta Virologica, European Journal of Epidemiology, Clinical Infectious Diseases, The Pediatric Infectious Disease Journal AIDS*). Član je nekoliko hrvatskih i međunarodnih udruga (Hrvatski liječnički zbor, Hrvatska liječnička komora, International AIDS Society, International Association of Physicians in AIDS Care, European AIDS Clinical Society). Aktivan je u preventivnim akcijama vezanima uz HIV/AIDS u Hrvatskoj. Bio je član i pred-

sjednik Povjerenstva za prevenciju HIV-a/AIDS-a Ministarstva zdravstva RH. U zagrebačkoj je Klinici za infektivne bolesti od 1993. bio voditelj Referentnog centra za HIV/AIDS, a 2002. postao je pročelnikom Klinike.

Djela: *Živjeti s virusom humane imunodeficijencije*, Zagreb, 1995 (1998); *HIV-bolest: osnovne činjenice, opće mjere zaštite i etički aspekti: priručnik za zdravstvene djelatnike* (suautorica I. Gjenero Margan), Zagreb, 1995 (1998); *AIDS: HIV-bolest* (suautori I. Beus, S. Bartolić), Zagreb, 2003.

N. Zelić

BELLOSICS, Bálint (Rédics, Zalska županija, 10. X. 1867. – Baja, 15. I. 1916.), etnograf, pedagog, profesor povijesti. Kao profesor u Učiteljskoj školi u Baji radio je 1892.-1913., a nakon toga bio je njezin upravitelj 1914.-16. Utemeljio je seoske škole u Fancagi (Bajaszentistván) i Čikuzdi (Sükösda). Osnovno područje njegova zanimanja bila je etnografija. Skupljao je starine i podatke o običajima i kulturi naroda iz Pomurja, odakle je bio rodom, i iz Bačke, gdje je proveo svoj radni vijek. Od 1896. bio je član i suradnik Madžarskoga etnografskog društva, a od 1906. i Povijesnog društva Bačko-bodroške županije. Etnografske je radove objavljivao u raznim časopisima, a u rukopisu su mu ostali čitanka *Kis ethnographia*, koja se čuva u Etnografskome muzeju u Budimpešti, te rezultati mnogobrojnih istraživanja, koji se nalaze u Muzeju *Türr István* u Baji. Pokopan je u Baji.

Autor je sintetskog rada o Bunjevcima u prvoj knjizi monografije *Bačko-bodroška županija* (Budapest, 1909.), u kojoj je pisao o podrijetlu, seobi, kulturnom stanju i narodnim običajima Bunjevacu u Bačkoj. U pogledu etimologije imena Bunjevac priklanja se mišljenju da potječe od hercegovačkog predjela u kojem se nalaze mjesto i rijeka Buna. Ističe da se Bunjevci od kraja XVII. st. nazivaju i Dalmatincima, po svojem dalmatinskom podrijetlu, te katoličkim Racima i Hrvatima, a da su svoj jezik do sedamdesetih godina XIX. st. nazivali ilirskim, a poslije bunjevačkim. Od

njegovih etnografskih istraživanja za bačke su Hrvate važni članci u *Godišnjaku Povijesnog društva Bačko-bodroške županije*, u kojima je, opisujući običaje različitih naroda, pisao i o običajima Hrvata, kao što su »dodole« u Dušniku (*Eső-varázslás. Dodola*, 1905.) ili »položaj« u bačkih Bunjevaca (*Polazsenik*, 1907.), donio je podatke o nekim šokačkim etnografskim predmetima u Bačko-bodroškoj županiji (*Adatok a bácsbodrogyeiek sokácok tárgyai néprajzához*, 1914.), a zapažena mu je i rasprava o vrsti šokačke preslice (*Bácsmegyei sokacz fejes guzsalok*), tiskana u *Izvyestaju etnološkog odjela Madžarskog nacionalnog muzeja* u Budimpešti 1907.

Djela: A zala- és vasmegeyei vendek, u: *Az Osztrák-Magyar monarchia írásban és képben, Magyarország*, IV, Budapest, 1896; Magyarországi adatok a nyári napforduló kérdéséhez, *Ethnográfia*, Budapest, 1902; Eső-varázslás. Dodola, *Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat évkönyve*, 2, Zombor, 1905; Polazsenik, *Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat évkönyve*, 3, Zombor, 1907; *Útmutató néprajzi tárgyak gyűjtésére*, Zombor, 1907; *Bácsmegyei sokacz fejes guzsalok*, Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, Budapest, 1907; Magyarok. Bunyevácok, *Bács-Bodrogh Vármegye*, II, Budapest [1909]; Adatok a bácsbodrogyeiek sokácok tárgyai néprajzához, *Bács-Bodrogh Vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 1, Zombor, 1914.

Lit.: *J. Felvidéki, Irodalmi lexikon Baja és Bácska* (rukopis); M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); *Magyar Néprajzi Lexikon*, I, Budapest, 1977; K. Káics, *A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat évkönyveinek repertóriuma (1885-1918)*, Újvidék, 1984; *Révai Új Lexikona*, II, Szekszárd, 1998; Z. Kalapis, *Életrajzi kalauz*, I, Újvidék, 2002.

E. Bažant

BELJANSKI, Milenko (Sombor, 5. III. 1923. – Sombor, 9. X. 1996.), novinar, kroničar i publicist. Član komunističkog pokreta postao je pred Drugi svjetski rat. Tijekom rata nekoliko je puta zatvaran i tri je godine proveo po zatvorima i logorima u Madžarskoj te u Dachauu, zbog čega je ostao težak ratni vojni invalid. Novinarstvom se počeo baviti 1948., a ubrzo i publicističkim radom – 1950. Bio je osnivač *Somborskih novina* 1954. te njihov višego-

dišnji ravnatelj i urednik. Autor je stotinjak knjiga i knjižica te nekoliko stotina članka, uglavnom kompilacijske naravi, u kojima je obradio različite teme vezane za Sombor i okolicu: radnički pokret, naselja, narode, vjerske skupine, salaše, toponomastiku i dr. Premda se u radu nije služio znanstvenom metodologijom, u obradama tema pokazao je marljivost, upornost i proñicavost, što ga čini najpoznatijim somborskim publicistom.

M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870-1945.)*, Sombor, 1971.

U svojoj se publicističkoj djelatnosti mnogo puta dotaknuo tema vezanih uz somborske Hrvate: obrađivao je naselja koja nastanjuju bunjevački i šokački Hrvati (Sombor, Bereg, Čonoplja, Lemeš, Monoštor, Salaši Matarići i Raići, Šara i Baba-pusta i dr.), pisao je o somborskim katolicima (*Somborski franjevci, reformati, pentekostni, baptisti, adventisti, muslimani*, 1989.; *Katolici u Somboru*, 1995.), a nekoliko je djela njegovih djela bilo izravno posvećeno Hrvatima u tom gradu (*Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870-1945.)*, 1971.; *Najstariji podaci o*

Hrvatima u Somboru, 1988.). Objavljivao je i u *Hrvatskoj rijeci* 1951. god., a pisao je i na opće bunjevačke teme (*Zablude oko porekla imena Bunjevac, Somborske novine*, 12. I. 1968.; *Albo Kuntić o Bunjevcima, Subotičke novine*, 25. X. 1991.; *Slovo o Bunjevcima, Somborske novine*, 13. XII. 1991.). Svoje je stajalište o umjetnom problemu nacionalne pripadnosti bačkih Bunjevaca izrazio vrlo lucidno: »administracija Austrije ne razlikuje nacionalna bića Hrvata i Srba [...] dajući prevagu srpskom nacionalnom imenu, za koje, pak, misli da su katolici [...] Okolnost da su 5000 naseljenih u Bačkoj predstavljeni kao 'katolički Raci' davala je povoda srpskom nacionalizmu da svojata ovdašnje Hrvate zvane Bunjevci. S druge strane je mađarska politika posezala za pravom na Bunjevce, da su Mađžari, a ne Hrvati, s obzirom da su iste katoličke vere. Otpor protiv jedne i druge asimilatorske tendencije bio je mukotran i zato što su bački Hrvati-Bunjevci bili geografski i vremenski udaljeni od svog nacionalnog jezgra. [...] Na njihovo otuđenje od stvarnog nacionalnog osećanja i položaja uticali su ne samo vera, nego školovanje, zapošljavanje i mešoviti brakovi.« (*Najstariji podaci o Hrvatima u Somboru*).

Lit.: *Sto knjiga i knjižica Milenka Beljanskog (Bibliografija)*, Sombor, 1996.

J. Z. Pekanović

BENAK, Josip (Bođani, 10. III. 1919. – Bođani, 12. VII. 1988.), naivni slikar i kulturni djelatnik. Pučku je školu završio u rodnome mjestu, gdje je i odrastao u jednostavnoj katoličkoj šokačkoj poljodjelskoj obitelji. Nije imao materijalnih mogućnosti za daljnje školovanje pa u Bođanima do kraja života radi kao poljodjelac.

Još je u mladosti počeo slikati i sam se učio vještini stvaranja kičicom na platnu. Slike su mu motivski vezane uz zavičajne krajolike, interijere šokačkih kuća, prizore iz svakodnevnoga seoskog života, sakralne sadržaje i teme iz mjesne povijesti Šokaca. Izlagao je na izložbama u Zagrebu, Somboru, Subotici, Kuli, Odžacima, Baču, Vaj-

skoj i drugim mjestima. Izradio je scenografiju za komični kazališni komad s pjevanjem *Na vrbi svirala* Josipa Andrića, koji se izvodio sredinom pedesetih godina u hrvatskim naseljima u Bačkoj. Tijekom života aktivno je sudjelovao i u organiziranju kulturnog života u Bođanima.

Lit.: A. Đaković, Josip Benak, *Subotička Danica. Kalendar za 1990. godinu*, Subotica, 1989.

J. Dumendžić-Meštar

BENEŠ, Ivan (Stipan Ivan) (Subotica, 3. X. 1910. – Subotica, 15. XI. 1986.), svećenik i pisac. Sin Mije i Kriste, rođ. Šević. Gimnazijsko školovanje počeo je u Subotici, a ispit zrelosti položio je u Travniku. Teologiju je počeo studirati 1930. u Strasbourgu, no 1932. prešao je u Zagreb, gdje je i diplomirao 1934. Svećenički red primio je u Subotici 1. VII. 1934. Bio je najprije župni vikar u Monoštoru 1934.-35., zatim upravitelj vikarije crkve Isusova uskrsnuća u Subotici 1935.-42. Bio je predsjednik i duhovnik Katoličke udruge *Bunjevačko momačko kolo* 1935.-41., a potkraj 1940. počeo je i uređivati *Neven*. U njegovu je uredništvu međutim izašao samo jedan, posljednji broj tih novina 1941. Kao župni vikar djelovao je u Milkutu (*mađ.* Mélykút) 1942.-43. i Bajmoku 1943.-44. Bio je upravitelj bajmočke župe 1944.-46. Od 1946. do umirovljenja 1985. bio je župnik župe u Lemešu (Svetozar Miletić). Od 1950. do umirovljenja obnašao je dužnost dekana Somborskog dekanata. Pokopan je u svećeničkoj grobnici na subotičkome Kerskom groblju.

Ivan Beneš

Pred Drugi svjetski rat povremeno se javljao u lokalnom tisku: prevodio je s francuskoga i pisao kraće priče. Njegovi su prijevodi objavljeni u *Subotičkoj Danici* 1934.-36., a ondje mu je objavljena i jedna pripovijest 1940. Pseudonim mu je bio Mister John. Prema tvrdnji Ivana Kujundžića, anonimni je priređivač katekizama na hrvatskome iz 1937. i 1940. Neopravdano mu se katkad pripisuje i autorstvo hrvatskih katekizama iz razdoblja od 1923. do 1928. te katekizama na njemačkome i mađarskome iz obaju razdoblja, kojima je vjerojatni autor Lajčo Budanović. Hrvatski katekizmi iz 1937. i 1940. naime samo se pravopisno razlikuju od onih iz 1923.-28. Tijekom službovanja u Lemešu napisao je povijest župne crkve od njezina osnutka 1752. do 1985. *Historia parochiae domus*, čiji se rukopis čuva u Župnom uredu crkve Rođenja Blažene Djevice Marije u Lemešu.

Djela: *Rimokatolički katekizam i biblija za početnike. Za drugi razred nižih pučkih škola zajedno sa učivom prvoga razreda*, Subotica, 1937; *Rimokatolički mali katekizam*, Subotica, 1940.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); *Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bachiensis ad annum Christi 1942*, Coloczae, 1942; K. Bunić [I. Kujundžić], *Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Subotica, 1946; *Bačko klasje*, 39, Subotica, 1986; *Litterae circulares ad clerum dioecesis Suboticanae*, 9, Subotica, 1986; G. Kiss, E. Bažant, K. Čeliković, *Subotička bibliografija 1918-1944*, III/1, Subotica, 2003.

L. I. Krmpotić

BENIŠIĆ, Ernest (Vukovar, 5. VII. 1807. – Cernik, 13. XII. 1885.), franjevac, profesor. Od 1825. bio je član Franjevačke provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofiju je slušao na filozofskom učilištu u Iloku 1826.-28., a teologiju je završio u Vukovaru 1831., gdje mu je profesor bio Marijan Jaić. Na sveučilištu u Budimpešti postigao je doktorat iz filozofije i licencijat iz teologije s kvalifikacijama profesora crkvene povijesti i crkvenog prava. Predavao je na filozofskom učilištu u Slavonskom

Brodu 1831.-33., a zatim na bogoslovnim školama u Slavonskom Brodu 1833.-34. i 1841.-43., Baji 1839.-41. i Budimu 1843.-46. Od 1851. do 1856. predavao je grčki jezik i biologiju u gimnaziji u Osijeku i ondje bio posljednji ravnatelj gimnazije iz redova franjevaca (1851.-54.). U vrijeme prevratnih događaja revolucionarne 1848. god. bio je gvardijan i župnik u Aradu (1847.-50.). Zbog revnog obavljanja duhovne skrbi i pružanja materijalne opskrbe vojsci tijekom građanskog rata odlikovao ga je car Franjo Josip I. zlatnim križem za zasluge. Iz razdoblja njegove učiteljske djelatnosti preostali su u rukopisu spisi *Institutiones theologicae et dogmaticae* te *Historia ecclesiastica*, čiji se prvi svezak nalazi u knjižnici samostana u Vukovaru. Autor je prigodnih pjesama na hrvatskom jeziku.

Lit.: F. E. Hoško, *Marijan Jaić, obnovitelj među preporoditeljima*. Zagreb, 1996; isti, *Euzebije Fernendžin, crkveni upravnik i povjesnik*, Zagreb, 1997.

F. E. Hoško

BENLIĆ, Mato (Belich, Bellinich) (Banja Luka, 1609. – Velika kraj Požege, 30. I. 1674.), franjevac, beogradski biskup. Osnovnu izobrazbu dobio je od banjolučkog župnika, poslije skradinskog biskupa Tome Ivkovića. Postavši franjevac, školovao se u Fojnici, a filozofiju i teologiju završio je u Italiji. Bio je župnik u Sarajevu, gvardijan u Fojnici, a za provincijala Bosne Srebrene izabran je 1650. Bio je uzorit redovnik, dobar govornik, teolog i pravnik. Na prijedlog rimske Kongregacije za širenje vjere imenovan je 27. II. 1651. beogradskim biskupom, a poslije iste godine i upraviteljem Smederevske biskupije te apostolskim vikarom u dijelu Ugarske pod turskom vlašću. Kao provincijal istaknuo se u obnavljanju samostana spaljenih za Kandijskog rata (1645.-69.). Turci su ga često ometali u radu te je bio zatvaran i globljen. Revno obavljajući svoju pastirsku dužnost, nekoliko je puta obilazio povjerenom mu krajeve. O svojim kantskim pohodima slao je u Rim službena

izvješća, koja obiluju podacima o prilikama u kojima su živjeli kršćani u jugoistočnoj Ugarskoj, Hrvatskoj (Slavoniji i Srijemu) te sjevernoj Srbiji u drugoj polovici XVII. st.

Lit.: *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*, I, Zagreb, [1926]; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 1941; B. Unyi, *Sokácok-bunjevácok és a bosnyák ferencesek története*, Budapest, [1947]; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000.

S. Bačić

BEOGRADSKA NADBISKUPIJA (*lat.* Archidioecesis belgradensis), rimokatolička biskupija sa sjedištem u Beogradu. Utemeljena je 1914. godine. Prostire se na površini od oko 50.000 km², obuhvaća Srbiju bez Vojvodine, Kosova i Sandžaka. God. 1986. postala je metropolijom sa suf-raganskim biskupijama Subotičkom i Zrenjaninskom.

Beograd (Singidunum) već je u rimsko doba bio sjedište biskupije, koja je bila u sastavu Sirmijske metropolije. Od IX. st. beogradski su biskupi istočni (bugarski) biskupi, a 1290. zamjenjuju ih biskupi koje imenuje ugarski kralj. Nakon pada pod tursku vlast 1521. biskupijom upravljaju apostolski administratori iz susjednih biskupija. Nekima od njih (Marin Ibrišimović, Mato Benlić, Matija Brnjaković i dr.) povjerena je duhovna skrb i za vjernike na područjima Ugarske i Hrvatske (Slavonije i Srijema) pod turskom vlašću, koja u to vrijeme nisu imali svojeg biskupa. Posljednji administrator Beogradske biskupije bio je Josip Juraj Strossmayer 1851.-97. Na toj ga je službi trebao zamijeniti bosanski franjevac Ivan Vujica, ali ga ondašnje civilne vlasti nisu prihvatile. Konkordatom Srbije i Svete stolice 1914. ustanovljena je Beogradska nadbiskupija, ali prvi je nadbiskup imenovan tek 1924. Bio je to franjevac Rafael Rodić. Konkordatom Kraljevine Jugoslavije i Svete Stolice 1935. bilo je predviđeno da u djelokrug nadbiskupa beogradskoga kao metropolita pripadnu Skopska, Bačka i Banatska biskupija, ali on nikad nije stupio na snagu.

God. 2001. nadbiskupija je, ne računajući sufraganske biskupije, imala oko 35.000 katolika u 15 župa. Osim dijece-zanskih svećenika, u nadbiskupiji djeluje i nekoliko muških redovničkih zajednica (franjevci, isusovci, lazaristi), a prisutne su i redovnice (usmiljenke, milosrdnice, franjevke, Isusove male sestre, klanjateljice Krvi Kristove). Beogradski nadbiskup postao je članom Biskupske konferencije SR Jugoslavije, osnovane 1997., koja je poslije preimenovana u Biskupsku konferenciju Srbije i Crne Gore, a potkraj 2004. postala dijelom novoosnovane Međunarodne biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda.

Lit.: *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 1941; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000; *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002; <http://solair.eunet.yu/~nadbisbg/>

J. Štefković

BEREG (Bački Breg), naselje 27 km sjeverno od Sombora, u blizini današnje granice s Mađarskom, na cesti prema Santovu, 1388 stanovnika (2002.). Južno od Berega nalazi se selo Kolut, na istoku Gakovo, a na zapadu šuma Karapandža i rijeka Dunav, odnosno Hrvatska. Naselje je izgrađeno na maloj uzvisini, na brijegu, te nije moglo biti plavljeno. Otuda selu i ime. Najstariji se njegov dio naziva Zemunom pa je moguće da su prvi stanovnici živjeli u zemunicama.

U pisanim se dokumentima Bereg prvi put spominje 1319. Više je puta mijenjao feudalne gospodare. Tijekom godina ovamo su se naseljavali pridošlice iz Dalmacije, Bosne, Hercegovine i Baranje. Beogradski biskup Marin Ibrišimović 1649. u Santovu je krizmao i vjernike iz Berega, a u njemu je na proputovanju našao deset hrvatskih obitelji. God. 1699. u Beregu je bilo 11 hrvatskih obitelji, a 1749. selo je već imalo svojeg suca (»birova«, načelnika) i 490 stanovnika.

Najveći broj stanovnika mjesto je imalo 1896. godine – 2927. Prema popisu iz 1900. od 2824 stanovnika Hrvata je bilo 2017, Nijemaca 591, a Mađara 209. Danas je naselje depopulacijsko:

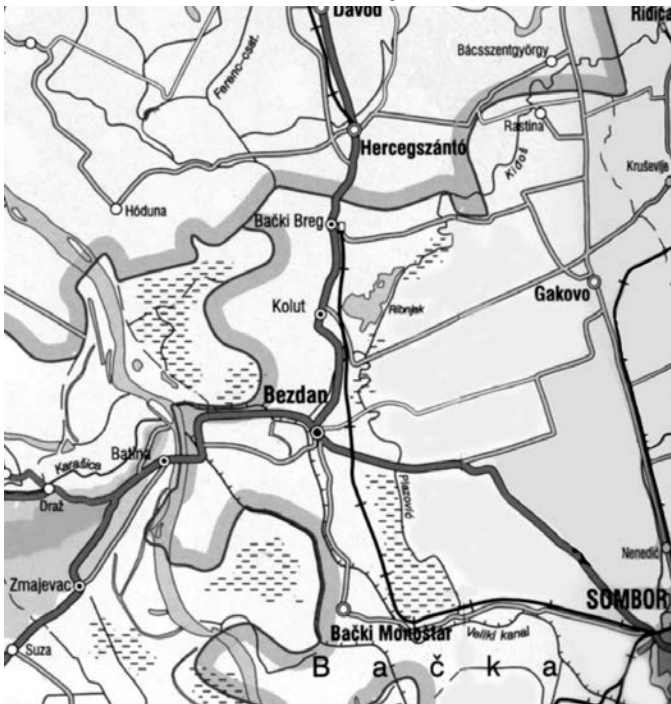
godina	br. st.
1948.	2244
1955.	2218
1961.	2045
1971.	2006
1981.	1770
1991.	1585
2002.	1588

Pretežito je hrvatsko selo, kao jedno u nizu šokačkih naselja s bačke strane Dunava. Ratna zbivanja tijekom 1990-ih godina ostavila su trag na etničkoj strukturi sela:

godina	1991.	2002.
ukupno	1585	1388
Hrvati	741	738
Jugoslaveni	441	67
Srbi	153	344
Mađžari	27	34
ostali	223	205

Katolička crkva u selu spominje se još 1503. Nakon odlaska Turaka nova je crkva izgrađena 1740. Isprva santovačka filijala, samostalnom je župom postala 1757., od kada se vode i matrikule. Seoska škola otvorena je 1752., a ustanova predškolskog tipa radila je od 1898. Hrvatski je jezik bio u uporabi u seoskoj administraciji sve do 1861., a u školi do 1900. Za vrijeme Kraljevine SHS škola je nosila ime Petra Preradovića.

Od mnogobrojnih društava koja su u selu postojala ili postoje, prvo je bilo Pokopno društvo, osnovano 1890., a podružnica Bačkoga poljoprivrednog udruženja iz Sombora osnovana je 1907. Između dvaju svjetskih ratova u selu je postojao i ogranak Hrvatskoga prosvjetnoga društva *Seljačka sloga* (1927.-41.). *Hrvatski kulturni dom* djelovao je 1945.-47. *Hrvatsko kulturno društvo* osnovano je 1947., koje 1952. mijenja ime u Kulturno-prosvjetno društvo *Silvije Strahimir Kranjčević*, a od 2004. naziva se Hrvatskim kulturno-prosvjetnim društvom *Silvije Strahimir Kranjčević*.

Bereg (Bački Breg)

U središtu sela podignuta je pokrivena ljetna pozornica, na kojoj je 1998. postavljen spomenik u prirodnoj veličini mještanim violinistu Miki Ivoševu. Otad se svake godine održava festival tamburaške glazbe *Mikini dani*. U mjestu je rođen i pokopan književnik Ante Jakšić. Na rodnoj mu je kući 2004. postavljena spomen-ploča.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 5, Szabadka, 1907; M. Dekić, Iz povijesti Općine Bereg, *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar za prostu godinu 1933.*, Subotica, 1932; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; *Miroљub*, Sombor, 2, 4/1998; I. Kovač, *Dobrovoljno vatrogasno društvo u Bačkom Bregu*, Bački Breg, 2002; I. Kovač, M. Katačić, *Hrvatsko kulturno prosvetno društvo »Silvije Strahimir Kranjčević« u Bačkom Bregu*, Bački Breg, 2004; *Hrvatska riječ*, 78, Subotica, 2004.

I. Kovač

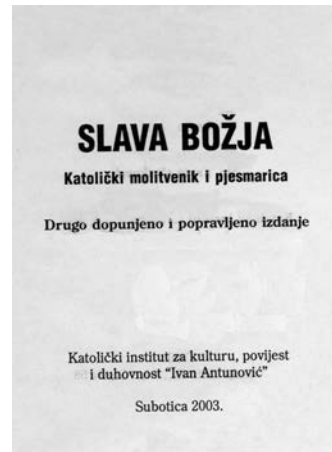
BEREŠKI TAMBURAŠI, tamburaški sastav iz Berega. To je hrvatsko selo u svojoj prošlosti imalo nekoliko tamburaških orkestara, od kojih je najznamenitije bilo *Mikino šokačko tamburaško društvo*, koje je vodio violinist Mika Ivošev. Nakon njegove smrti 1959. organizirani tamburaški život u mjestu utihnuo je za iduća četiri desetljeća. Obnovu tamburaškog sviranja potaknuo je vlč. Davor Kovačević potkraj 1999. pripremajući se za proslavu Božića. Poziv da sviraju pod misom na tamburama prihvatili su Marin Lerić, Marko Lerić, Zlatko Gorjanac, Josip Tucakov i Perica Tucakov, od kojih je većina otprije imala solidno sviračko iskustvo. Poslije im se priključio i iskusni monoštorski harmonikaš Vidoja Bošnjak, koji je postao njihovim stalnim članom. Nazvavši svoj orkestar *Bereški tamburaši*, nastupali su na mnogobrojnim kulturnim manifestacijama bačkih Hrvata: na Bunjevačko-šokačkom prelu u Somboru, somborskoj Dužionici i subotičkoj Dužijanci, Šokačkom prelu u Beregu te na više priredaba u Hrvatskoj, Mađarskoj i Austriji. Kao prateći orkestar, nastupali su i s popularnim hrvatskim pjevačicama starogradskih pjesama Verom Svobodom i Martom Nikolin te s pjevačem Krunoslavom Kićom Slabincom.

I. Kovač

BERETIĆ, Anita, rođ. Matijević (Dubrovnik, 9. VI. 1962.), profesorica književnosti, političarka. Osnovnu i srednju školu završila je u Somboru, a Filozofski fakultet u Novom Sadu. Bila je nastavnica i ravnateljica osnovne škole u Beregu do 1992., a nakon toga je do 2000. radila kao nastavnica u OŠ *Dositej Obradović* u Somboru. Bila je ravnateljica Radio Sombora u razdoblju 2000.-04. Aktivno sudjeluje u politici te je od 1993. članica Demokratske stranke, čijega je somborskoga općinskog odbora dva puta bila dopredsjednica, a od 2003. i predsjednica. Tijekom prosvjednih akcija za demokratizaciju zemlje nekoliko je puta bila uhićivana i pritvarana. Bila je zastupnica u skupštini Srbije 2000.-2003., u koju je ponovno izabrana 2004. Za vijećnicu (odbornicu) somborske skupštine birana je 1996. i 2000.

J. Z. Pekanović

BERETIĆ, Stjepan (Sombor, 4. VI. 1947.), svećenik i publicist. Osnovnu školu završio je u rodnom gradu, a ispit zrelosti položio je 1966. u Biskupijskoj gimnaziji *Paulinum* u Subotici. Diplomirao je teologiju na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 5. veljače 1974., a 17. veljače u Somboru je primio svećenički red. Kao župni vikar najprije je djelovao u Kanjiži, zatim u Katedralnoj župi svete Terezije u Subotici. Od 1976. do 1985. bio je najprije upravitelj župe, a poslije i župnik

S. Beretić, *Slava Božja*, Subotica, 2003.

u Baču, Deronjama i Tovariševu. Od 1. VIII. 1985. župnik je katedralne župe u Subotici, a godinu dana upravljao je i župom na Kelebiji. Naslov monsinjora dobio je 1998.

Za život mjesne Crkve važan je i njegov publicistički rad koji se odnosi na lokalnu crkvenu povijest te na priređivanje djela nabožnih sadržaja. Znanstveni interes za povijest Katoličke crkve u Bačkoj očitovao je već diplomskom radnjom – *Povijest župe Presvetog Trojstva u Somboru do XX. stoljeća*. Pisao je vijesti u prvo me poslijeratnom katoličkom listu na hrvatskom jeziku u Bačkoj *Bačko klasje*, a od 1991. i povijesne članke. Objavljuje priloge u crkvenom kalendaru *Subotička Danica* od njegova obnavljanja 1984., a ujedno mu je i urednik (osim 1995.). Autor je nekoliko studija (*Svadba u Baču*, 1986.; *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*, 1987. i dr.). Kontinuirano piše članke s povijesnim temama u katoličkom listu *Zvonik*. Služi se latinskim, njemačkim, mađarskim i slovačkim jezikom.

God. 1996. priredio je i sastavio katolički molitvenik i pjesmaricu *Slava Božja*, što je prvo takvo djelo u Bačkoj objavljeno nakon 50 godina. Od 1994. u *Zvoniku* redovito objavljuje životopise svetaca, a 2002. objavio je i hagiografsku knjigu *Božji prijatelji s nama na putu*, u kojoj je na popularan način prikazao živote devedesetak svetaca Katoličke crkve.

Djela: *Svadba u Baču*, *Subotička Danica. Kalendar za 1987. god.*, Subotica, 1986; *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera, Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Subotica, 1987; *Slava Božja – katolički molitvenik i pjesmarica*, Subotica, 1996, 2003²; *Božji prijatelji s nama na putu*, Subotica, 2002.

Lit.: A Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; I. Kojo, Dobili smo nov molitvenik, *Zvonik*, Subotica, 6/1996; *Schematismus Dioecesis Suboticanae, ad annum Domini 1998*, Suboticae, 1999; Lijepo je biti svećenik, *Zvonik*, Subotica, 3/1999; K. Čeliković, Božji prijatelji s nama na putu, *Zvonik*, Subotica, 2/2002; C. Miler, U crkvi Presvetog Trojstva pred-

stavljena knjiga, *Zvonik*, Subotica, 8/2002; *Živo vrelo*, Zadar, 7/2002.

T. Žigmanov

BERKI → Breka

BERLEKOVIĆ, Stipan (Tass, Bačko-kiškunska županija, 20. VIII. 1914. – Čonoplja, 15. XII. 1992.), prosvjetni radnik i društveni djelatnik. U ranoj mladosti s roditeljima se doseljava u Čonoplju, gdje završava pučku školu. Gimnazijsko obrazovanje stječe u Građanskoj školi u Somboru, nakon čega se upisuje u školu za učitelje, također u Somboru, no zbog problema nacionalne naravi prelazi u Osijek, gdje je i diplomirao. Radio je kao učitelj, zatim kao kotarski nastavni inspektor te pomoćnik i na kraju kao upravitelj škole. Službovao je u raznim bačkim mjestima, ali najviše u Čonoplji. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata, u travnju 1942., bio je otpušten s posla kao osoba od nepovjerenja.

Odmah nakon rata, 1. XII. 1944., ponovno je postavljen za učitelja u Čonoplji. U isto vrijeme kao djelatnik aktivira se u kulturnom životu tog mjesta i uključuje u rad mjesne kulturne udruge Bunjevačka kasina, koja uskoro mijenja naziv u Hrvatsko kulturno društvo. Uspješno u radu zamjenjuje osnivača i dugogodišnjeg djelatnika Iliju Džinića, koji se, nakon što je prisilno umirovljen, preselio u Sombor. Kao izaslanik Društva sudjelovao je na godišnjoj skupštini Hrvatske kulturne zajednice 10. VI. 1945. u Subotici, na kojoj je izabran za člana Upravnog odbora.

Posebno se angažirao oko poslijeratne obnove i kasnijeg održavanja bunjevačkog prela u Čonoplji. Ono je do Drugoga svjet-

Stipan
Berleković

skog rata bilo organizirano 21 put, a kontinuirano je, zahvaljujući upravo Berlekoviću, održavano svake godine na Marin 2. veljače sve do početka 1970-ih. U sklopu društva uspješno je pripremao i priređivao igrokaze, a organizirao je i gostovanja Hrvatskoga narodnog kazališta iz Subotice i Narodnog pozorišta iz Sombora. Berleković je ostao aktivan sudionik u društvenom životu Čonoplje i nakon 1955., kad je Hrvatsko kulturno društvo prestalo raditi.

Lit.: M. Beljanski, *Šest vekova Čonoplje (1399-1987)*, Sombor, 1996; Đ. Lončar, Stipan Berleković (1914.-1992.), *Subotička Danica (nova). Kalendar za 2001. godinu*, Subotica, 2000.

Đ. Lončar

BERLEKOVIĆ, Vince (? – ?), kulturni djelatnik. Bio je jedan od glavnih urednika u subotičkom dvotjedniku na mađarskom jeziku *Irodalmi értesítő (Književni vjesnik)* u razdoblju 1925.-27. Najveći dio svojeg istraživačkog rada posvetio je Subotici i uopće području Vojvodine odnosno južne Mađarske, a rezultate je objavio u dvije knjige. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio je akviziter knjiga u Subotici, surađivao je s knjižarama i nakladničkim poduzećima.

Djela: *Szabadka szabad királyi thj. város teljes betűrendes címtára: az új utcanevekkel, Szabadka város térképével, távbeszélőtulajdonosok teljes névsorával és Bácsvidék helység neveivel*, Szabadka, 1942; *Szabadka szabad királyi város és délvidék évkönyve és címtára: 1943*, Szabadka, 1943.

Lit.: T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919-1945)*, Újvidék, 1979; G. Kiss, E. Bažant, K. Čeliković, *Subotička bibliografija 1918-1944*, III/1, Subotica, 2003.

E. Bažant

BERNARDIN IZ BAJE (Baja, oko 1690. – Osijek, 1718.), franjevac, profesor filozofije. Potomak je hrvatskih doseljenika koloniziranih u Baju tijekom Bečkog rata. Bio je član Franjevačke provincije Bosne Srebrene od 1708., kad je stupio u novicijat u Velikoj pokraj Požege. Filozofsku i teološku naobrazbu te kvalifikaciju preda-

vača filozofije stekao je u franjevačkim školama u Italiji. Nakon povratka u domovinu provincijal Petar Lašvanin imenovao ga je 1715. profesorom filozofskog učilišta u Osijeku (osnovanoga 1707.), na kojem je tri godine predavao sustav skotističke filozofije.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000.

F. E. Hoško

BERTRON, Franjo (Kula, 29. VII. 1892. – Palić, 19. XII. 1960.), svećenik. Sin Franje i Terezije, rođ. Heikmann. Gimnaziju je završio u Kalači 1912., gdje je studirao i teologiju koju je završio 1916., a za svećenika je zaređen 4. VI. 1916. Kao župni vikar djelovao je najprije u Žedniku, zatim u Čonoplji i Bačkom Monoštoru. God. 1918. bio je kateheta u Subotici, župni vikar u subotičkim župama svete Terezije i svetog Jurja te bilježnik biskupskog suda u Subotici. Nakon Prvoga svjetskog rata radio je na osnivanju samostalne administrature na Bikovu, a trinaest je godina njome i upravljao. Ondje je 1921. podigao crkvu posvećenu Uznesenju Blažene Djevice Marije i jedina je u Subotičkoj biskupiji izgrađena od naboja. Za župu je od grada Subotice isposlovao nadarbinu od 40 jutara zemlje. Bio je desna ruka biskupu Lajči Budanoviću oko gradnje župne crkve na Kelebiji. U Crkvi je obnašao dužnosti biskupskog savjetnika te tajnika i vikara biskupskog suda. Tijekom službovanja u Bikovu bio je nadzornik pučkih škola. Oko 1930. god. uređivao je i izdavao *Bikovački glasnik*, prvi župni list na području današnje Subotičke biskupije. God. 1931. bio je urednik je podlistka *Kolo u Subotičkim novinama*, a potpisivao se kao Ujak Franjo. Sastavio je i kratak molitvenik 1926.

Djelo: *Kralj budi, Gospodine!*, Subotica, 1926.

Lit.: *Schematismus cleri Administraturae Apostolicae Bachiensis ad annum Christi 1941*, Subotica, 1941; *Schematismus cleri Archidioecesis Colocensis et Baciensis ad annum Christi 1942*, Coloczae, 1942; *Litterae circulares IV. pro clero Baciensi a. 1960. dimissae*, Subotica, 1960; *Schematismus cleri Apostolicae Baciensis administra-*

BERTRON

turæ (ABA) ad annum Christi 1961, Subotica, 1961; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996.

S. Beretić

BES, Franja (Bereg, 23. VI.1954.), dizač utega. Roditelji su mu Franja i Elizabeta, rođ. Vida. Dizanjem utega počeo se baviti 1971. u Klubu dizača utega *Radnički* iz Sombora, u kojem je poslije postao jedan od najboljih u tadašnjoj zlatnoj generaciji somborskih dizača utega, koji su sedamdesetih godina prošlog stoljeća bili višestruki osvajači natjecanja za kup i prvenstava Jugoslavije. Obarao je pedesetak puta državne rekorde u disciplinama izbačaj, trzaj i biatlon, i to u različitim kategorijama, do 56, 60 i 67 kg. Već kao junior bio je prvak Jugoslavije u dizanju utega, a kao senior naslov prvaka osvajao je sedam puta. U razdoblju 1973.-83. bio je stalni član državne reprezentacije. Sudjelovao je na europskim i svjetskim prvenstvima, a na prvenstvima Balkana osvojio je šest medalja. Dizanjem utega prestao se baviti 1983. Živi i radi u rodnome mjestu.

Z. Čota

BEŠLIĆ, Ana (Bajmok, 16. III 1912.), kiparica. Kći uglednog zemljoposjednika Laze i Nine, rođ. Deák, unuka Tadije Bešlića. Djetinjstvo je proživjela na obiteljskom salašu na Pustari Šara. Gimnaziju je pohađala u Zagrebu, zatim je učila jezike i studirala u Grazu i Beču. Iz Bajmoka se nakon udaje preselila u Beograd i ondje se 1939. upisala na Umjetničku akademiju. Studirala je kiparstvo kod Ilije Kolarovića te crtež i akvarel kod Koste Hakmana. Zbog rata je prekinula studij i vratila se u Bajmok. God. 1945. nastavila je studij kod profesora Sretena Stojanovića i Radete Stankovića. Diplomirala je 1947., a poslijediplomski studij u klasi Tome Rosandića završila je 1949. Od 1950. do 1955. bila je suradnica u Majstorskoj radionici svojeg profesora i slavnog skulptora. Kao slobodna umjetnica, živi i radi u Beogradu.

Bila je članica skupine *Prostor 8* i pripada prvoj poslijeratnoj generaciji kipara koja otvara putove novim prostornim i

Ana Bešlić

idejnim rješenjima. Rano se opredijelila za sintetiziran izraz s antropomorfnim asocijacija, a od sredine šezdesetih godina oblikuje skulpture s pomoću pojednostavnjenih, sferoidnih volumena koje povremeno kolorira. Samostalno je prvi put izlagala u Gradskoj izložbenoj sali u Subotici 1954. Na skupnim izložbama predstavljala je jugoslavensku skulpturu u inozemstvu. Izlagala na Trijenalu jugoslavenske umjetnosti u Beogradu (1961., 1964., 1967. i 1970.), na bijenalima akvarela u Karlovcu, odnosno trijenalima keramike u Subotici, na *Riječkim salonima* i Likovnim susretima u Subotici. Sudjelovala je u radu umjetničkih kolonija, simpozijima kiparstva *Beli venčac* te simpoziju skulpture u Labinu. Samostalno je izlagala u zemlji i inozemstvu. Autorica je nekoliko spomenika. U zavičaju se njezini spomenici i skulpture u prostoru nalaze u Bajmoku, Aleksi Šantiću, Tavankutu, na Paliću i u Subotici. Njezini se radovi mogu naći i u Beogradu, Kragujevcu, na Zlatiboru, u Labinu, Slovenj Gradecu i drugdje.

Njezina se skulptura savršeno uklapa u prirodne i urbane ambijente. Djela joj se čuvaju u nekoliko muzeja i galerija, a legat je pohranjen u Zavičajnoj zbirci Gradskog

Poprsje Matije Gupca, rad Ane Bešlić, ispred OŠ »Matije Gupca« u Tavankutu

muzeja u Subotici. Osim mnogobrojnih nagrada na izložbama i natječajima, dobila je i Listopadsku nagradu u Beogradu 1980. te nagradu *Pro urbe* u Subotici 1997.

Lit.: *Mala enciklopedija Prosveta*,³ I, Beograd, 1978; K. Ambrozić, *Ana Bešlić*, Subotica, 1983; Lj. Ivanović, *Razvoj skulpture u Vojvodini 1895-1980*, Novi Sad, 1985.

B. Duranci

BEŠLIĆ, Antun (Bajmok, ? – Zagreb, ?), bankar. Sin Tadije i Marije, rođ. Mandić. U javnom životu Subotice pojavio se nakon Prvoga svjetskoga rata. Primljen je u »općinsku vezu« (dobio je zavičajnost) 1920. Od 1919. do 1926. bio je ravnatelj subotičke filijale Prve hrvatske štedionice, jedne od najvećih privatnih banaka u zemlji. Bio je u upravi nekoliko subotičkih tvrtki: za predsjednika upravnog odbora metaloprerađivačke tvrtke *Ferrum*, d.d. (prvotni joj je naziv bio Tvornica gospodarskih strojeva i ljevaonica željeza, d.d.), u kojoj je ujedno bio jedan od najvećih dioničara, izabran je 1922. Bio je i jedan od osnivača Tvornice štirka i konzerva *S. Kopp i sinovi*, d.d. 1919. te jedan od najvećih dioničara-osnivača *Livnice ferrum*

a.d. 1923. Ispred Prve hrvatske štedionice bio je član upravnog odbora Industrije željeznog namještaja i metala, d.d. 1921.-26., a član je upravnog odbora bio i u Kinu *Korzo*, d. d. 1921. Bešlić je obnašao i dužnosti predsjednika subotičkog Udruženja trgovaca i industrijalaca te Veslačkoga kluba. U Zagreb se preselio 1926. gdje je nastavio obavljati bankarske poslove. Zabilježeno je da je ondje bio član visokog izaslanstva Društva bačkih Hrvata 1941. godine.

Lit.: *Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1942; S. Mačković, *Industrija i industrijalci Subotice (1918-1941)*, Subotica, 2005.

S. Mačković

BEŠLIĆ, Pavao (Bajmok, 25. I. 1901. – Subotica, 20. IX. 1979.), svećenik. Sin Andrije i Jovane, rođ. Bešlić. Gimnaziju je pohađao u Subotici i Kalači, a teologiju je studirao u Kalači i Đakovu, gdje je i zaređen za svećenika 31. kolovoza 1924. Kao župni vikar djelovao je u Baču, gdje je bio i prefekt dječakškog sjemeništa, te u subotičkoj župi svete Terezije. God. 1928. postao je vikar u današnjoj Maloj Bosni, gdje je vodio gradnju crkve posvećene Presvetom Trojstvu 1931. Poslije je službovao i u subotičkoj župi svetog Roka te upravljao župom svetog Jurja i svete Terezije. Obnašao je mnogobrojne odgovorne dužnosti u mjesnoj crkvi: bio je blagajnik Računarskog ureda Bačke apostolske administrature, biskupski savjetnik, biskupijski cenzor, biskupski kancelar. Imao je naslov monsinjora, a od Svete Stolice je 1963. imenovan apostolskim protonotarom.

Prema tvrdnji Ivana Kujundžića, anonimni je suautor jednog molitvenika iz 1934. te Prvog shematizma Subotičke biskupije iz 1968. Bio je prvi urednik podlistka *Kultura* u *Subotičkim novinama* te još nekoliko puta s prekidima 1930.-32. Kratko je vrijeme bio i profesor latinskoga i grčkog jezika u Biskupskoj gimnaziji *Paulinum* u Subotici.

Djela: *Molitvenik Družbe Bačkih Sestara N. Gospe* (suautor Ante Vojnić Tunić), Subotica, 1934; *Schematismus primus Dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1968 qui est annus fundationis Di-*

BEŠLIĆ

oecesis, (suautor Matiša Zvekanović), Suboticae, 1968.

Pavao Bešlić

Lit.: *Schematismus Cleri archidioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi*, Coloczae, 1942; I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; M. Zvekanović, Bešlić, msgr. Pavao, smrt, *Litterae circulares ad clerum dioecesis Suboticanae*, 8, Subotica, 1979.

S. Beretić

BEŠLIĆ, Tadija (Bajmok, 1848. – Bajmok, 22. I. 1940.), bajmočki seoski sudac (»bиров«, načelnik), zastupnik u županijskoj skupštini, društveni djelatnik, zemljoposjednik, trgovac i bankar. U tri navrata (1894.-97., 1903.-06. i 1912.-13.) bio je biran za seoskog suca u Bajmoku, a 1910. izabran je u županijsku skupštinu Bačkobodroške županije. Od 7. VII. 1889. bio je predsjednik obnovljene Pučke čitaonice u Bajmoku, osnovane još 1879. Iako se poduzetništvom bavio i otprije, tek 1890. osnovao je trgovinu za promet žitaricama. U proljeće 1903. bio je jedan od osnivača subotičke Zemljodilske štedionice d.d., a 11 godina poslije bio je i među osnivačima Bajmočke pučke banke d.d.

Izvori: Historijski arhiv Subotica, F: 086. CE, 21280; CT, 403/VII.

Lit.: *Neven*, Subotica, 7/1889; 3/1903; 12/1910; 1/1912; 11/1913; *Subotičke novine*, Subotica, 28. I. 1894; A. Mojzes, *Bajmok*, Szabadka, 2002; A. Mojzes, *Bajmok a családnevek tíkrében*, Szabadka, 2004.

M. Grlica

BEŠLIN, Stipan (Monoštor, 4. I. 1920. – Monoštor, 7. IV. 1941.), pjesnik. Rođen od oca Marka i majke Marije, rođ. Pašić. Odrastao je u bolje stojećoj poljodjelskoj obitelji, no u šestoj je godini ostao bez oca te su se za njegov i za odgoj mlađeg brata Marina brinuli majka i djed. Pučku školu završio je u rodnome mjestu, a kao pito-mac-kandidat karmelićanskog samostana upisao je u Somboru I. razred gimnazije 1930. Nakon uspješno završenoga IV. razreda, a na početku V., zbog »govora protiv kralja« i »svojega žarkog hrvatstva«, na temelju Odluke Ministarstva prosvjete br. 37373 od 10. XI. 1934., izgnan je iz svih srednjih škola u Kraljevini Jugoslaviji, no s pravom polaganja privatnog ispita. Na taj način s uspjehom je položio V. razred gimnazije, a nakon neuspjeha u VI. razredu na Državnoj realnoj gimnaziji u Vukovaru otišao je najprije u Travnik, pa u Zagreb. Ondje mu se naglo obnovila bolest, tuberkuloza, te se vratio u Monoštor. Osiro-mašena obitelj, majka i djed, nisu mu mogli omogućiti liječenje te je umro u dvadeset prvoj godini života. Pokopan je na mjesnom groblju u Monoštoru.

Vrlo je rano počeo pisati pjesme. Prva tiskana pjesma bila mu je *Molitva Gospi*, objavljena 1933. u časopisu domagojskih srednjoškola *Krijes*, no drži se da ga je u hrvatski književni život ozbiljnije uveo dr. Blaž Jurišić, tiskavši mu 1939. u *Hrvatskoj reviji* pjesmu *Sombor*. Objavljivao je svoje pjesme u listovima, časopisima i godišnjacima u Bačkoj i Hrvatskoj: *Danica* (1934.), *Subotičke novine* (1934., 1935.), *Krijes* (1933., 1934.), *Anđeo čuvar* (1934.-37.), *Borovo* (1935., 1936.), *Kolo mladeži* (1934., 1935.), *Subotička Danica* (1935., 1936.), *Svetište sv. Antuna* (1938.), *Hrvatska revija* (1939., 1940.), *Savremenik* (1939., 1940.), *Hrvatski dnevnik* (1939.), *Seljačka omladina* (1939.), *Hrvatska prosvjeta* (1939.-41.), *Klasje naših ravni* (1935. te posmrtno 1942., 1944.). Pred smrt je pripremio za tisak zbirku pjesama *Tamna cesta*, no ona nikad nije objavljena, a u ratu joj se izgubio svaki trag (prema tvrdnji I. Kujundžića, rukopis je ostao kod Vinka Nikolića u Zagrebu). Slovio je za

Stipan Bešlin

darovita pjesnika koji je tematski bio vjerran religijskim i zavičajnim motivima. Okušao se i u prozi – u *Subotičkim novinama* tiskao je šaljivu priču iz seoskog života *Bana Jela Jelićeva iz Bačkog Monoštorra*. Objavio je i jedan prikaz poezije (*Hrvatska straža*, 1939.), a za taj je zagrebački katolički dnevni list pisao i novinske članke o događajima u Monoštoru i općenito u Bačkoj. Služio se i skraćenim potpisima Stipan, Stipo i Stipe B. Pjesme su mu, njih 41, uvrštene u *Bibliografiju rasprava, člana i književnih radova, niz Jugoslaven-ska književnost II/I, Poezija A-F* (Zagreb, 1959.).

Djelo: *Zaljubljeno proljeće*, Zagreb, 1970.

Lit.: V. Nikolić, *Zaostala svjetla*. Pjesma mrtvog pjesnika, *Hrvatski narod*, 3, Zagreb, 1941; V. Nikolić, *Pjesme mrtvog pjesnika Stipe Bešlina, Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1943; M. Zolárek, *Stipan Bešlin – zaboravljena pjesnička harfa šokačkog pjesnika, Marulić*, 2, Zagreb, 1969; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, I, Novi Sad, 1972; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; I. Keravin, *Stipan Bešlin 1920.-1941.* (u povodu 60. obljetnice rođenja i 40. obljetnice smrti), *Subotička Danica. Kalendar za 1992. godinu*, Subotica, 1991; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; A. Čota, *Stipan Bešlin, Mirosljub*, Sombor, 4/1999.

M. Šeremešić

BETLEMARI (betlemaši), vrsta tradicijskoga božićnog ophoda skupine mladih muškaraca. U hrvatskoj kršćanskoj tradiciji običaj je poznat i kao *koledari*, *betlehemari*, *zvjezdari*. Običaj betlemara ili betlemaša u Bačkoj nije hrvatska posebnost jer slični, a ponegdje i posve jednaki običaji postoje i u drugih naroda. Mađžari betlemare zovu »betlehemesek«; a Srbi i danas nose »vertep« te se oni koji ga nose zovu »vertepaši«.

»Betlem« je maketa najbliže crkve, ponegdje staje, u kojoj su postavljeni likovi svete obitelji, pastira, triju kraljeva, anđela i životinja i koja tako simbolizira betlehemsku staju. Izrađivala bi ga i nosila trojica do šestorica mladića, od salaša do salaša, od kuće do kuće, i s njim bi domaćinu donosili radosnu vijest o rođenju Isusa Krista. Poslije čestitanja s domaćinima su otpjevali nekoliko božićnih pjesama, a za čestitku su ih ukućani darivali prema svojoj gospodarskoj moći. Imali su šubaru na glavi, naopako odjenut ogrtač »opakliju« i čobanski štap u ruci te klompe na nogama. Nekad je u bajmočkoj, tavankutskoj i drugim seoskim crkvama na polnoćki bilo i do desetak »betlema«. U društvenim promjenama poslije Drugoga svjetskog rata betlemari su postupno nestali i danas su u bačkih Bunjevaca sačuvani samo u uspomenama. U Baču su betlemari zalazili u katoličke kuće još 1984. Ondje su, osim betlema, koji su nosili dječaci, djevojčice nosile i »kolivčicu«.

Lit.: J. Evetovics, *Sokaczok, Bács-Bodrog vármegye*, I, Budapest, 1909; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); S. Bartolović, *Božićni običaji kod Hrvata u Baču, Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1942; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Hrvatski leksikon*, I, Zagreb, 1996; *Hrvatska enciklopedija*, V, Zagreb, 2004.

A. Stantić i S. Beretić

BIBIĆ, plemićka porodica. Podrijetlom je iz Bosne, gdje je plemstvo dobila 1340. Iz iste je godine i grb te porodice, izrađen prema bosanskom grbovniku. Plemićki list, grbovnica i potvrda staroga ugarsko-

Grb porodice Bibić

erdeljskoga grba dodijeljeni su u Beču 30. X. 1722. Luki, Ivanu, te Grgurovim sinovima Antunu, Jakovu i Franji, plemićima iz »Ilirskog kraljevstva« nastanjenima u Erdelju. Indigenat (zavičajnost) Hunyádske županije dobili su u Beču 30. III. 1724., zajedno s Grgurovom ženom Margitom, rođ. Mitrović, i njezinim sinom Ilijom. Od 28. VII. 1749. nose pridjevak »od Djeve«. Potomci porodice žive u Subotici.

Lit.: V. A. Duišin i D. J. Popović, *Plemićke porodice, Vojvodina II*, s. I., s. a.; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

A. Čota

BIBLIOGRAFIJA (grč. biblion: knjiga; grapho: pišem), 1. popis bibliografski obrađene građe; 2. znanost koja se bavi načelima i metodološkim postupcima izradbe različitih vrsta popisa. Tradicionalni su predmet bibliografije knjige i druga tiskana građa, a u novije doba obrađuje se i neknjižna građa (filmovi, kompaktni diskovi i dr.). Osim poslova oko istraživanja i prikupljanja takve građe, rad na bibliografiji pretpostavlja i njezin odabir prema unaprijed određenim kriterijima, zatim iznošenje osnovnih podataka o knjizi ili drugom tiskanom djelu, a gdje se susreće i praksa detaljnijeg opisa svake bibliografske jedinice, što se onda sve skupa sabire i strukturira klasifikacijom u predmetno suvislu cjelinu. Bibliografije se objavljuju

kao knjige, serijske publikacije, nesamostalni prilozi u knjizi ili časopisu (tzv. skrivene bibliografije), a u novije doba i kao elektronične publikacije (na kompaktnom disku, kao mrežno dostupne datoteke i sl.). Postoje vrlo različite bibliografije, a najčešće se dijele s obzirom na predmet te obuhvat građe i načina obradbe. S obzirom na sadržaj i namjenu obuhvaćene građe, razlikuju se opće (uključuju svu građu bez obzira na njezin sadržaj, vrstu, mjesto i vrijeme nastanka) i specijalne bibliografije (građa je ograničena temom, strukom, jezikom i sl.). Prema mjestu nastanka građe, bibliografije se dijele na međunarodne, nacionalne, regionalne i mjesne (zavičajne). S obzirom na vremensko razdoblje nastanka građe, bibliografije mogu biti tekuće (popisuju suvremenu građu), retrospektivne (odnose se na određeno razdoblje) ili kumulativne (kombinacija tekuće i retrospektivne). Prema načinu na koji navode građu, dijele se na popisne (o građi se navode samo osnovni podaci), opisne (građa se podrobnije opisuje), analitičke (opis prati anotacija s analizom sadržaja) ili kritičke (opis građe prati vrijednosna ocjena sadržaja građe). Česte su i tzv. osobne bibliografije, koje sadržavaju popis radova neke osobe i/ili radova o njoj, dok preporučne ili selektivne bibliografije sadržavaju izbor obično najbolje građe o nekom predmetu.

Za razliku od Hrvata u drugim krajevima, ali i Srba i Mađara, bunjevački i šokački Hrvati u ugarskom Podunavlju kao istočni rubni dijelovi hrvatskog naroda znatno kasnije pristupaju radu na bibliografskoj obradi vlastita književnoga i uopće kulturnog naslijeđa. Dok u Hrvatskoj počeci bibliografskog rada sežu do sredine XIX. st., kad Ivan Kukuljević Sakcinski u Zagrebu izdaje svoju *Bibliografiju hrvatsku*, u ugarskih se Hrvata takva praksa počinje zasnivati tek sredinom prve polovice XX. st. Razlog je ponajprije to što je u to vrijeme pristup u istraživanjima povijesti regionalne književnosti, kulturne baštine i povijesti podunavskih Hrvata postao snažniji i svestraniji, sustavan i znanstven. Nije nevažno ni to što su se ta nasto-

janja razvijala izvan prikladnih znanstvenih, prosvjetnih ili bibliotečnih institucija, često u nepovoljnim društvenim i političkim prilikama, a bila su djelo nekoliko učenih pojedinaca (M. Evetović, J. Andrić, P. Pekić, A. Šokčić, I. Prčić...). Kako sve do danas nisu izgrađeni sukladni institucionalni okviri u području znanosti i visokog obrazovanja niti je ustrojena profesionalna naklada i skrb za knjige, razumljivo je zašto su malobrojne bibliografije u podunavskih Hrvata djelo samoprijegorna rada pojedinaca. Nakon sedamdesetak godina takva nastojanja na bibliografskom planu, ni do danas nije izrađena cjelovita, obuhvatna i kritički obrađena bibliografija koja bi za predmet imala tiskovine podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca.

Prvi ozbiljniji bibliografski rad nalazimo u izradi bibliografije pojedinca. Riječ je o cjelovitoj bibliografiji Ivana Antunovića, koja je djelo dr. Matije Evetovića, a objavljena je u njegovoj knjizi *Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja* (Subotica, 1935.). Uslijedila su zatim nastojanja svećenika Ivana Kujundžića da se izradi predmetno znatno obuhvatnija bibliografija koja bi obuhvatila cjelokupnu kulturnu baštinu podunavskih Hrvata. Prvi su njegovi rezultati objavljeni u prvome samostalnom bibliografskom djelu *Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata* (Subotica, 1946.), koje je objavio pod pseudonimom Krešimir Bunić. Ta je građa poslije sadržajno gotovo u cijelosti inkorporirana u Kujundžićevu drugu, građom bogatiju i opsežniju bibliografiju, objavljenju dvadesetak godina poslije: *Bunjevačko-šokačka bibliografija – Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata* (Zagreb, 1969.). Ona bilježi, istina ne uvijek dosljedno i cjelovito, tiskovine koje su Hrvati u srednjem dijelu ugarskog Podunavlja objavili od druge polovice XVI. st., točnije od 1683. do 1968. Kujundžić je u njoj zabilježio 624 bibliografske jedinice u kojima su obrađene knjige, godišnjaci, periodika, glasila te glazbena djela izravno povezana s bunjevačkim i šokačkim Hrvatima, premda su obuhvaćena i djela koja se

samo posredno mogu ubrojiti u tako određen predmet. Bez obzira na moguće slabosti, ona je do danas svojim količinskim obuhvatom ostala nezaobilaznim vrelom za istraživanje kulturne povijesti. Matica Hrvatska Ivanu Kujundžiću objavila je i selektivnu bibliografiju članaka i knjiga o Bunjencima i Šokcima pod naslovom *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata* (Zagreb, 1968.). Ante Sekulić Kujundžićevu je bibliografsku građu, i to za razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata, kritički nadopunio u svojoj radnji *Bibliografija 1945.-1968.* (Zagreb, 1996.), a njegov je bibliografski rad važan još i po tome što je sačinio popis radova o preporoditelju Antunoviću – *Bibliografija o Ivanu Antunoviću* (Subotica, 1990.).

I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, Zagreb, 1968.

Potkraj XX. st. bibliografska nastojanja smjeraju k obradi periodike ili se objavljuju bibliografije istaknutih kulturnih, znanstvenih i književnih djelatnika. Od periodike najprije se pojavila bibliografija subotičkog časopisa za književnost, umjetnost i društvena pitanja *Rukovet* (Subotica, 1990.), koji je u nekim razdobljima druge

BIBLIOGRAFIJA

polovice XX. st. bio od iznimne važnosti za književnost ponajprije subotičkih Hrvata. U bibliografiji, koju je izradio Lazar Merković, registrirano je više od 5800 bibliografskih jedinica koje su bile objavljene u prvih 35 godišta časopisa. Drugu bibliografiju periodične publikacije zajednički potpisuju Ivo Prčić mlađi i Bela Gabrić, a za predmet ima obradbu svih priloga u 12 godišta obnovljenoga crkvenoga narodnog kalendara *Subotička Danica* (Subotica, 1994.).

I. Prčić ml. i B. Gabrić, *Bibliografija kalendara »Subotička danica« 1971-1972. i 1984-1993. god.*, Subotica, 1994.

Glede bibliografije pojedinaca, cjelovitu i kritičku bibliografiju Mije Mandića sačinili su István Szentgyörgyi, Nevenka Bašić Palković i Eva Bažant (Subotica, 1987.), a Lazar Merković potpisuje bibliografije glavnih djela Balinta Vujkova (Subotica, 1992.) i Matije Poljakovića (Subotica, 1995.). Objavljena je i bibliografija Josipa Buljovčića u njegovoj knjizi *Filološki ogledi* (Subotica, 1996.), Katica Branka Katalinić priredila je bibliografiju Ante Sekulića (Subotica, 1998.), a Anto Gavrić Tome Vereša (Zagreb, 2000.). Mi-

lovan Miković (Subotica, 1998.) vlastitu je bibliografiju sačinio samostalno, a Gordana Dilas objavila je selektivnu bibliografiju Petka Vojnića Purčara (Novi Sad, 2003.).

Ovdašnji su Hrvati pridonosili i u izradi bibliografija drugih odličnika i pojava koje nisu usko povezane sa zavičajnim temama. Među njima posebno se ističe rad Tome Vereša, koji je sačinio bibliografiju radova o Tomi Akvinskom, objavljenih na prostoru bivše Jugoslavije (Zagreb, 1981.), kao i o Jacquesu Maritainu (Zagreb, 1990.) te o Albertu Velikome (Zagreb, 1994.). Jasna Ivančić (rođ. Kulešević) bila je suradnica u izradi *Bibliografije rasprave i članka. Muzika* (Zagreb, 1984.), *Bibliografije Miroslava Krleže* (Zagreb, 1999.), *Bibliografije Hrvatske revije 1951.-2000.*, (Zagreb, 2003.), *Bibliografije rasprava i članka kazališta u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1826.-1945.* (Zagreb, 2005.) te suurednica *Građe za bibliografiju Ivana Meštrovića* od 1899. do 1993. (Zagreb-Split, 1993.).

Početkom 2005. u Puli je tiskano djelo Tomislava Žigmanova *Prinosi za bibliografiju Hrvata u Vojvodini*, u kojoj su obrađene knjige, periodika, glasila i autografska izdanja vojvođanskih Hrvata u razdoblju 1990.-2002. Osim osnovnih bibliografskih podataka, uza svaku jedinicu donosi se i kratki opis sadržaja djela.

Djela: M. Evetović, *Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja*, Subotica 1935; K. Bunić, *Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Subotica, 1946; I. Kujundžić, *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1968; I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija – Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Rad JAZU, 355, Zagreb, 1969; T. Vereš, *Bibliografija*, u: Toma Akvinski, *Izabrano djelo*, Zagreb, 1981; I. Szentgyörgyi, N. Bašić Palković, E. Bažant, *Bibliografija Mije Mandića*, Subotica, 1987; L. Merković, *Bibliografija časopisa »Rukovet«* maj 1955 – april 1990, *Rukovet*, 5, Subotica, 1990; A. Sekulić, *Bibliografija o Ivanu Antunoviću*, *Zbornik »Ivan Antunović«*, 1, Subotica, 1990; T. Vereš, *Domaća bibliografija o J. Maritainu*, u: Jacques Maritain, *Filozofija povijesti*, Zagreb, 1990; L. Merković, *Balint Vujkov život i rad*, *Zbornik »Ivan Antunović«*, 2-

3, Subotica, 1992; *Građa za bibliografiju Ivana Meštrovića od 1899. do 1993.*, ur. J. Ivančić i S. Kreković-Štefanović, Zagreb-Split, 1993; I. Prčić mlađi, B. Gabrić, *Bibliografija kalendara »Subotička Danica« 1971-1972. i 1984-1993. god.*, Subotica, 1994; T. Vereš, Bibliografija, u: Albertus Magnus, *Philosophia realis*, Zagreb, 1994; L. Merković, Bibliografija Matije Poljakovića, *Žig*, Subotica, 32-36, Subotica, 1995; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; J. Buljovčić, *Filološki ogledi*, Subotica, 1996; M. Miković, *Milovan Miković: Biobibliografija*, Subotica, 1998; K. B. Katalinić, Bibliografija radova dr. Ante Sekulića, M. Zaić Kubatović, *Naš čovik*, Subotica 1998; A. Gavrić, Bibliografija fr. Petra Tome Vereša O. P. (1931.-2000.), u: *Ljubav prema istini: Zbornik u čast Tome Vereša O. P. prigodom 70. rođendana i 50. godina redovničkih zavjeta*, Zagreb, 2000; G. Đilas, *Selektivna bibliografija Petka Vojnića Purčara*, u: P. Vojnić Purčar, *Miholjsko ljeto i druge priče*, Novi Sad, 2003; T. Žigmanov, *Bibliografija Hrvata u Vojvodini (1990.-2002.)*. *Prinosi*, Pula, 2005.

Lit.: L. Čurčić, *Nova bunjevačko-šokačka bibliografija*, *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, sv. 3, knjiga XIX, Novi Sad, 1971; A. Sekulić, *Misli i primisli o novijim bibliografijama bačkih Hrvata*, *Korabljica*, 4, Zagreb, 1998; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000; T. Žigmanov, *Biskup Budanović u zavičajnoj i nacionalnoj historiografiji*, u: *Zbornik radova o biskupu Lajči Budanoviću*, Subotica 2004.

T. Žigmanov

BIJELICKI, Karlo (Franjo Josip) (Kula, 20. III. 1813. – Sombor, 16. II. 1878.), bibliofil, osnivač somborske knjižnice. Rođen je u činovničkoj obitelji od oca Adama, podrijetlom Rusina, inače upravnika državnih dobara u Kuli i Staparuu, i majke Ane, rođ. Tordi. Nakon završetka trivijalne škole u Kuli 1820. preselio se u Sombor, gdje je radio najprije kao financijski manipulant u Bačkoj kanalskoj upravi, a od 1851. god. kao vodeći uredski službenik u Carskoj županijskoj financijskoj upravi. Nakon osnutka Somborske štedionice 1868. prelazi u tu ustanovu na mjesto glavnog knjigovođe. Bijelicki se u slobodno vrijeme bavio vrtlarstvom i vinogradarstvom, a bio je i strastveni bibliofil. U obiteljskom domu sa suprugom Marijom Budai posjedovao je više od 10.000 knjiga.

Povezavši se s Bečkom udrugom za širenje tiskanih djela, osniva najprije čitalački krug s 30 članova, a zatim i Udrugu za osnivanje općinske knjižnice 1858. Sam je izradio Statut Udruge te 1859. god. osnovao Somborsku knjižnicu. Tako je Sombor, nakon Madžarske kasine, osnovane 1844., i Srpske čitaonice, osnovane 1845., dobio još jednu knjižnicu.

Ubrzo nakon osnutka knjižnice službeni ju je Beč svim sredstvima nastojao pretvoriti u njemačku, zbog čega je Bijelicki imao velikih teškoća. U onemogućivanju te namjere Beča pomagala mu je i Matica ilirska u Zagrebu, čijem se tajništvu Bijelicki i izravno obratio za pomoć. Od Matice ilirske poslije je uglavnom i nabavljao knjige. U somborskoj je knjižnici Bijelicki besplatno radio kao tajnik i knjižničar sve do svoje smrti. Danas Gradska knjižnica u Somboru nosi ime svojega utemeljitelja, a ima 15 ogranaka i fond s više od 135.000 knjiga.

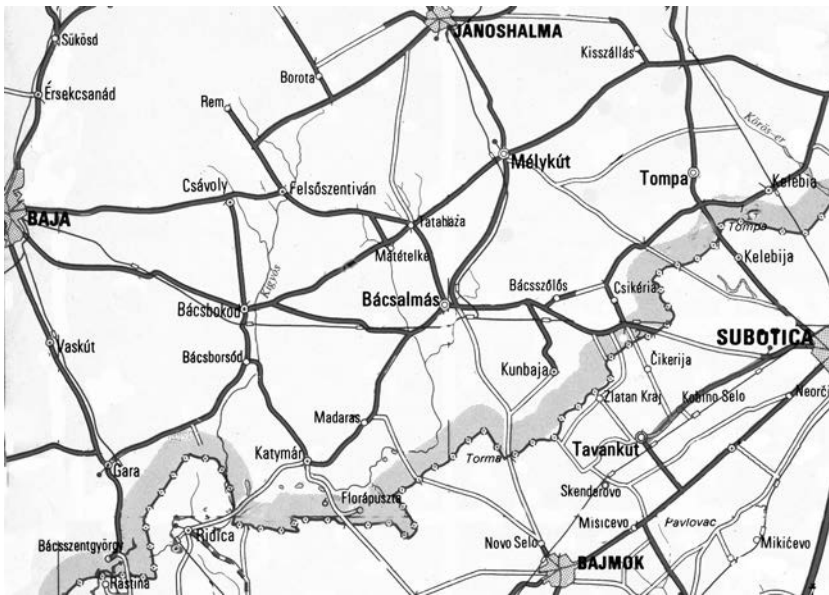
Izvori: Historijski arhiv Sombor, Fond: Znamenite ličnosti, inv. br. 83/1; Fond: Zbirka Statuta, god. 1937, sig. 109.

Lit.: R. Plavšić, *Stogodišnji razvoj i rad Gradske biblioteke u Somboru 1859-1959*, Sombor, 1959; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Novi Sad, 1989.

A. Čota

BIKIĆ (*madž.* Bácsbokod), mjesto u Bačko-kiškunskoj županiji, između Baje i Aljmaša, 3045 stanovnika (2001.). Prvotno ime Büked potječe od staroga madžarskoga osobnog imena Bük. Prijašnja službena imena: Bucchid, Bukud, Buke-deghaza, Buked, Bukud, Bewkud, Bököd, Bigitty, Bigittya, Bikity, Bichich, Bikics, Bikich, Bikić, i Bikitty, Békity, Bikity.

God. 1340. bilježe ga kao napušteno, a 1424. kao naseljeno selo. God. 1543. Kalačkoj nadbiskupiji plaća 10 forinta i jedan par čizama crkvene desetine. Također deset forinta plaćalo je i 1650., a 1700. 3 forinte. God. 1580. ima 47, a deset godina poslije 42 kuće. Nakon odlaska Turaka za-bilježen je 1701. kao pustara, a stanovnici

Bikić (Bácsbokod)

su mu katolici graničari. Kao hrvatsko naselje bilježi se 1711.; a i 1727. svi su stanovnici Hrvati (popis bilježi 41 hrvatsku obitelj). God. 1768. u njemu žive isključivo Hrvati (»Iliri«), a 1772. ima 93 hrvatske, 10 mađarskih, 2 njemačke i 1 slovačku obitelj. Tijekom prvih desetljeća nakon protjerivanja Turaka crkveno je bio pod skrbi franjevaca u Baji. Župa je osnovana 1776. (do 1743. bio je bajskom, a do 1776. aljmaškom podružnicom), a matične se knjige vode od 1771. Potkraj XVIII. st. još se bilježi kao pretežito hrvatsko selo koje pripada posjedu Antuna Grašalkovića mlađega. Prema popisu iz 1828. u njemu su 162 hrvatske, 95 njemačkih, 94 mađarske i 31 slovačka obitelj. Za E. Fényesa »Bikity« je njemačko-mađarsko-dalmatinsko selo. Na kraju XIX. st. u njemu žive 1742 Nijemca, 1668 Mađara i 828 Hrvata. Broj Hrvata: 1890. – 949 (ukupan broj stanovnika 1491); 1910. – 885 (ukupan broj stanovnika 4077), 1941. – 576, (ukupan broj stanovnika 4053), 1945. – 650 (ukupan broj stanovnika 4005), 1960. – 529 (ukupan broj stanovnika 4162), 1980. – 202 (ukupan broj stanovnika 3456). I danas u mjestu postoje hrvatske i njemačke manjinske zajednice.

Prije Prvoga svjetskog rata u mjestu je postojala Narodna čitaonica, koja je organizirala Veliko prelo. Nastava hrvatskog jezika ukinuta je 1888., a ponovno je uvedena 1946. Kao fakultativni predmet, i danas se predaje u mjesnoj osnovnoj školi. Od 1992. u selu djeluje Hrvatska manjinska samouprava, koja, među ostalim, svake godine priređuje Bunjevačko prelo, odnosno Prelo bez granica, koje okuplja hrvatska kulturno-umjetnička društva iz Mađarske, Vojvodine i Hrvatske.

Izvori: Magyar Országos Levéltár: Perceptio Decimialis, Anno 1726., C 59, 4125; Div. X, No 6: 1; F. 6, No. 12; Arhiv Vojvodine: Urbarijalni spisi, 13330.

Lit.: A. Vályi, *Magyar országnak leírása*, Buda, 1796; E. Fényes, *Magyarország geographiai szótára*, Pest, 1851; *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája*, I-II, Zombor, 1896; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 3, Szabadka, 1907; *Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye monográfiája*, I, ur. S. Borovszky, Budapest, [1909]; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); L. Kiss, *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest, 1980; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, *Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001.

Ž. Mandić

BIKOVAČKI GLASNIK, list za područje bikovačke vikarije, poslije župe. Izlazio je oko 1930. god., a urednik mu je bio Franjo Bertron. Ne zna se koliko je točno brojeva tog lista izašlo jer nije sačuvan nijedan broj. Smatra prvim župskim listom na subotičkom području.

Lit.: I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969.

S. Bačić

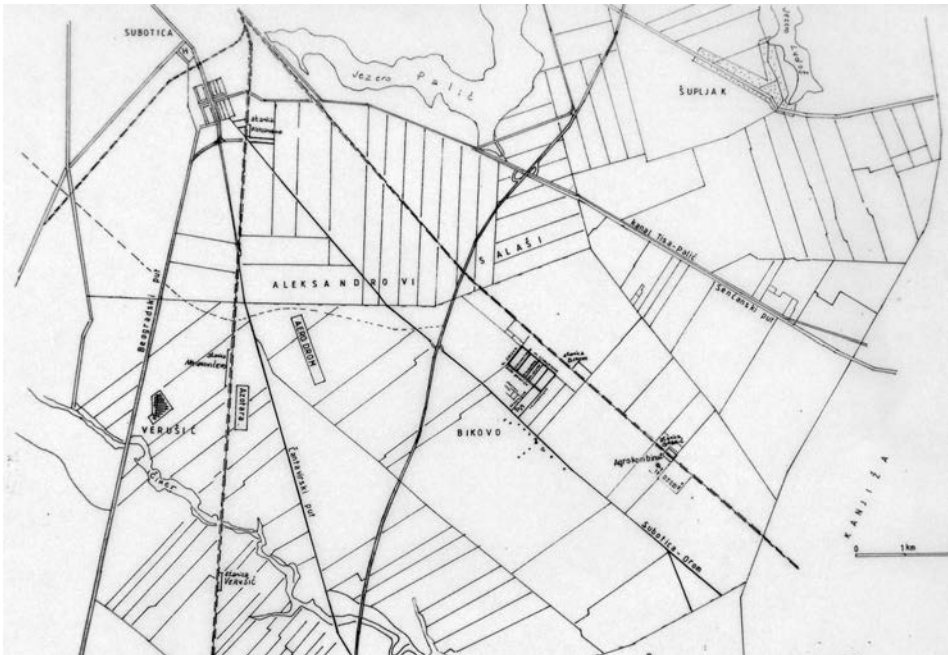
BIKOVO, naselje smješteno 12 km jugoistočno od Subotice, na pruzi i cesti za Sentu, 1824 stanovnika (2002.). Naziv je vjerojatno slavenskog podrijetla, izveden iz imenice »bik«. Mlado je naselje podignuto na istoimenoj pustari, koja je pak nastala izdvajanjem iz pustare Verušić u XIX. st. Mjesto se razvilo nakon Drugoga svjetskog rata kada je planski izgrađeno manje naselje za korisnike agrarne reforme te urbanizacijom nekadašnjega salašarskog naselja uz Bikovački put, a kako urbanizacija još nije u cijelosti završena, u ataru i dalje ima mnogo salaša.

Bikovo se nalazi na Bačkoj lesnoj zavrtni prekrivenoj černozeom. Nekadašnja je stepa preorana potkraj XIX. st. i pretvorena u oranicu. Na teritoriju Bikova nema vodotoka, a najbliža je rječica Čik, koja protječe jugozapadnom granicom atara.

Bikovo pripada u depopulacijska naselja. Od 1953. broj je stanovnika u stalnom padu, iako se taj pad djelomice može objasniti i administrativnim promjenama:

godina	br. st.
1948.	3175
1953.	3416
1961.	3236
1971.	2786
1981.	2203
1991.	1942
2002.	1824

Ratna zbivanja tijekom devedesetih godina dvadesetog stoljeća također su ostavila trag na etničkoj slici Bikova:

Bikovo

godina	1991.	2002.
ukupno	1942	1824
Hrvati	569	563
Bunjevci	416	411
Srbi	344	421
Madžari	325	259
Jugoslaveni	246	78

Bačka lesna zaravan prekrivena černo-zemom odredila je i osnovnu djelatnost stanovnika Bikova: poljoprivredu. Uglavnom je to ratarstvo, ali je zastupljeno i stočarstvo. U naselju nema tvornica. Velik broj stanovnika radi u Subotici te svakodnevno putuje.

U naselju postoji vrtić, područna četverogodišnja osnovna škola te rimokatolička crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Crkva je sagrađena 1921. od nabijene zemlje i po tome je jedinstvena u Bačkoj. Župa je osnovana 1. I. 1956., a vikarija je od 1922.

Na teritoriju Bikova nalazi se subotička sportska zračna luka. Važniji su topografi u bikovačkom ataru Klisa i Gabrić.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 1, Szabadka, 1909²; N. Gaćeša, *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948*, Novi Sad, 1984; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; B. Bukurov, *Subotica i njena okolina*, Novi Sad, 1983; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; *Stanovništvo. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002., knj. 1. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podaci po naseljima*, Beograd, 2003.

S. Stantić

BILA ŽUPANIJA (*madž.* Fejér megye), županija u središnjoj Madžarskoj, na istočnom dijelu Zadunavlja, danas obuhvaća površinu od 4395 km² i ima 434.317 stanovnika (2001.). U hrvatskoj se literaturi susreće i pod nazivima Stolno-biogradska i Fejerska županija. Ime joj potječe od pučkog oblika naziva njezina središta Székesfehérvára. Veći joj dio leži na ravnicima. Važna je u njoj prehrambena i teška industrija, rudarstvo i metalurgija. Najveće je industrijsko središte Dunaújváros.

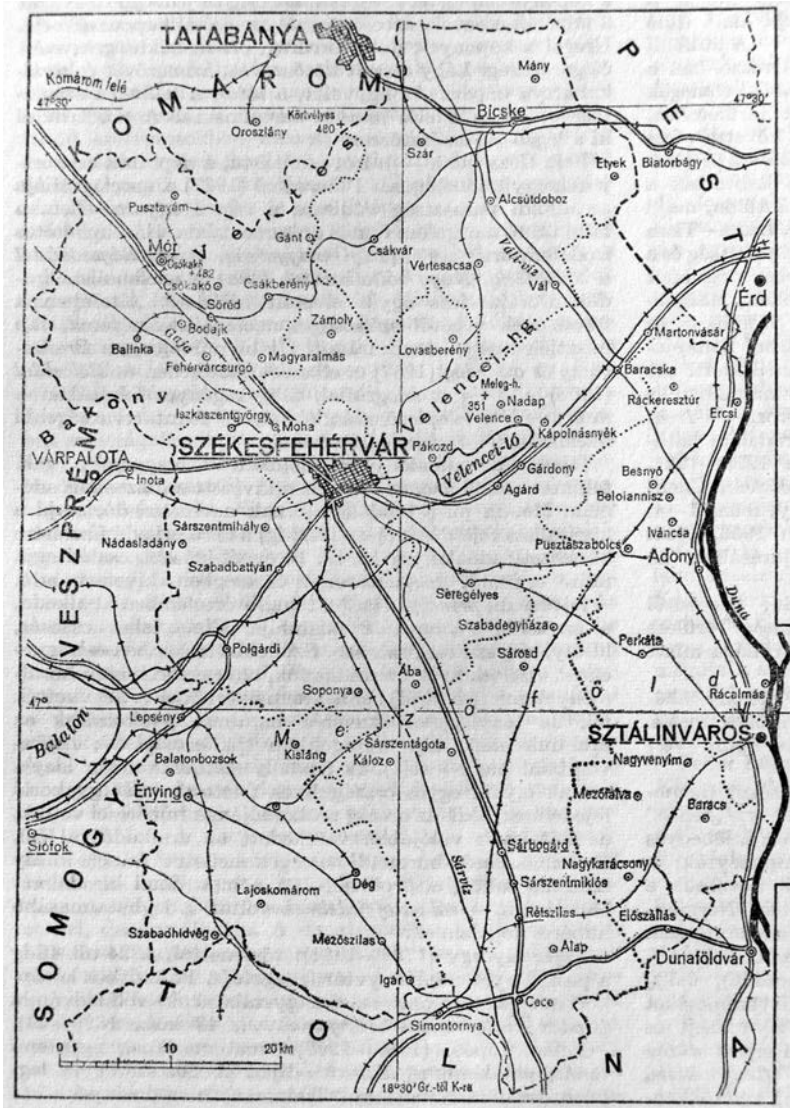
Njezin današnji teritorij nešto je drukčiji od povijesnoga. Nekad joj je pripadalo i područje oko Šolta na lijevoj obali Dunava, koje je u XVII. st. ušlo je u okvir Peštansko-piliško-šoltske županije, dok je nakon Drugoga svjetskog rata dio područja oko Blatnog jezera (Balaton) iz Vesprenske županije pripao Biloj županiji, a Andzabeg (Érd) s okolicom, koji je dotad bio u Biloj županiji, ušao je u sastav Peštanske županije.

Prije Turaka bila je jedna od najgušće naseljenih županija, a za trajanja turske vlasti gotovo je posve opustjela. U XVII. st. doseljavaju se u nju južni Slaveni, a u XVIII. Nijemci. Duž desne obale Dunava od početka XVII. st. nizala su se naselja u kojima su živjeli i Hrvati ikavci («katholikus illyrek»): Ečka (Etyek), Kerestur (Ráckeresztúr) Erčin (Ercsi), Perkat (Perkáta), Džankutaran (Adony), Almaš (Rácalmás), Pentela (Dunaújváros), Venjin (Nagyvenyim), u kojima djeluje po jedan dušobrižnik franjevac.

Sjedište Székesfehérvár u hrvatskoj se literaturi spominje kao Stolni Biograd, a hrvatski ga živalj zove Biograd. Ladislav IV. dopušta 1280. franjevcima da djeluju u tom gradu i daje im sagraditi samostan. Ondje djeluju i 1720., kad im je gvardijan Melkior Pavliković. U tom je gradu do sredine XIX. st., kad se posve odnarodilo, obitavalo i mnogobrojno hrvatsko stanovništvo, koje madžarski pisci spominju kao Dalmatince (*dalmáták*). Bili su glasoviti kao vinogradari i obrtnici. Mnogi su biogradski Hrvati tijekom spomenutog razdoblja obnašali vodeće dužnosti – bili su prisežnici, glavni bilježnici, glavni suci, javni tužitelji, dožupani.

Kralj Josip II. 1790. prvim je stolnobiogradskim biskupom imenovao Nikolu Milašina, rođenoga u Čavolju 1736., koji je na toj dužnosti ostao do smrti 1811. Od 1827. do 1830. ondje je biskupovao i Matija Pavao Sučić, rođen u Subotici 1767.

Danas postoje Hrvatske manjinske samouprave u Biogradu (Székesfehérvár) i Penteli (Dunaújváros, ranije Sztálinváros), ali hrvatsko stanovništvo u tim gradovima

Bila županija

nije autohtono, već se u njih doselilo tijekom socijalističke industrijalizacije, ponajviše iz Bajskog trokuta, odakle je odlazilo iz političkih razloga.

Lit.: J. Károly, *Fejér vármegye története*, I-II, Székesfehérvár, 1896, 1898.

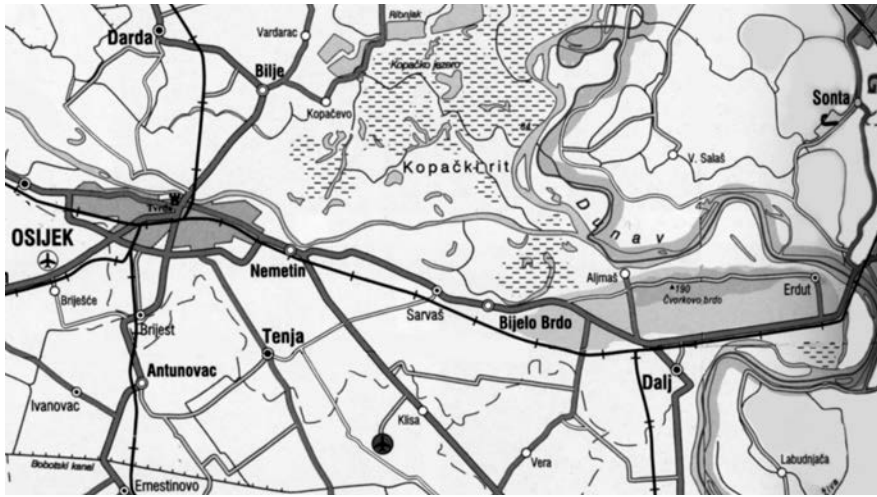
Ž. Mandić

BILANIĆ, Franjo (Novo Selo, 1863. – ?), slikar. Studirao je na Akademiji umjetnosti u Münchenu. Pretežito je slikao za kato-

ličke crkve u južnoj Ugarskoj. Veljko Petrović zabilježio je kako u županijskoj zgradi u Somboru postoje dva njegova historijska pejzaža, *Ruševine grada Bača* (1883.) i *Dunav kod Futoga* (1884.), no danas ih ondje više nema.

Lit.: *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, I, Zagreb, [1926]; V. Petrović, *Srpski pisci i slikari*, Sombor, 1994.

A. Čota

Bili Aljmaš (Aljmaš)

BILI ALJMAŠ (službeno Aljmaš), naselje u općini Erduť, 6 km sjeverno od Dalja, u istočnoj Slavoniji. Administrativno pripada Osječko-baranjskoj županiji. Smješten je na obroncima Daljske planine na desnoj obali Dunava. Mjesto je nastalo u srednjem vijeku. Danas je depopulacijsko naselje sa 645 stanovnika (2001.). God. 1991. imalo je 823 stanovnika, od kojih je Hrvata bilo 673, Mađara 75 i Srba 9. Stanovništvo se bavi pretežito poljoprivredom, ugostiteljstvom, građevinarstvom, trgovinom i turizmom (blizina Kopačkog rita). U mjestu uz župnu crkvu postoje i samostan Isusove male sestre.

Hrvati iz Bačke tradicionalno ga nazivaju Bilim Aljmašem kako bi ga razlikovali od Aljmaša u Bačkoj (danas *Bácsalmás* u Mađarskoj). Iako se ne nalazi u Bačkoj, ima veliku važnost u vjerskom životu bačkih Hrvata jer se u njemu od 1704. nalazi svetište Gospe od Utočišta, u koje bački Hrvati rado hodočaste. Župna crkva iz 1852. razorena je u ratu 1991., a Gospin kip, koji potječe iz 1857. i bio je dar J. J. Strossmayera, pronađen je djelomice oštećen u razorenom svetištu. Na temeljima stare crkve sagrađena je nova 2004.

Lit.: A. Sekulić, *Marijanske pobožnosti podunavskih Hrvata*, Zagreb, 1985; *Veliki geografski atlas Jugoslavije*, Zagreb, 1987; *Hrvatska enciklopedi-*

ja, I, Zagreb, 1999; *Leksikon naselja Hrvatske*, I, Zagreb, 2004.

S. Stantić

BIOGRAFIJA → životopis

BIREŠ (biroš) dij. (mađ. béres: najamnik), u starije doba siromašan uposlenik kod zemljoposjednika. Radni odnos s gazdom ugovarao se usmeno i to na određeno vrijeme, najčešće od »Đurđeva« (blagdan svetog Jurja, 23. IV.) do »Đurđeva«, a ako je u zimskom razdoblju u gazde manjkalo radova, onda i od »Đurđeva« do »Miolja« (blagdan svetih Mihaela, Gabriela i Rafaela, 29. IX.). Bili su jeftina radna snaga, a s posjednicima su se slobodno pogađali. Plaća je obično manjim dijelom bila u novcu, a većim dijelom u naturi (ugovorena količina pšenice, kukuruza, ogrjeva – ogrizine ili čutaka – katkad i odojak i sl.). Posjednik im je usto osiguravao i hranu i smještaj. Najčešće su spavali u staji na slami, ali su od gazde mogli dobiti na korištenje i birešku kućicu. Njihova se obveza sastojala u tome da od jutra do večeri, često i od prije svitanja pa do kasno u noć, rade sve poslove koje zapovjedi gazda. Najčešće su to bili kočijaši, koji su skrbili o konjima i radili sve zaprežne poslove s njima, bilo je bireš koji su radili s govodima, a bilo je volara – onih koji su radili sve poslove s volovima.

Lit.: B. Šimić, Poljodjelski radnici u Bačkoj, *Klas- je naših ravni*, Zagreb, 1/1942; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

A. Stantić

BISKUPA IVANA ANTUNOVIĆA KALENDAR, bunjevački narodni kalendar. Prvi i jedini broj tog kalendara izašao je u Subotici za 1935. godinu. Izdalo ga je Jugoslavensko nacionalno društvo *Biskup Ivan Antunović*. Kao odgovorni urednik kalendara potpisuje se Balint Vujkov, koji u ovom kalendaru objavljuje prve od svojih prikupljenih bunjevačkih narodnih pripovijedaka. Konceptijom blizak sličnim kalendarima, i ovaj sadržava pouke za puk, pjesme i narodne pripovijetke. Donosi i tekstove koji se bave djelom biskupa Ivana Antunovića te pojedinih njegovih sljedbenika u borbi za »narodno-bunjevačku stvar« i očuvanje bunjevačkog imena i narodnoga ikavskog govora. Istaknuti su pritom Mijo Mandić, Mara Đorđević Malagurski te Lazar Stipić kao oni koji su na osobit način bili angažirani na nacionalno-

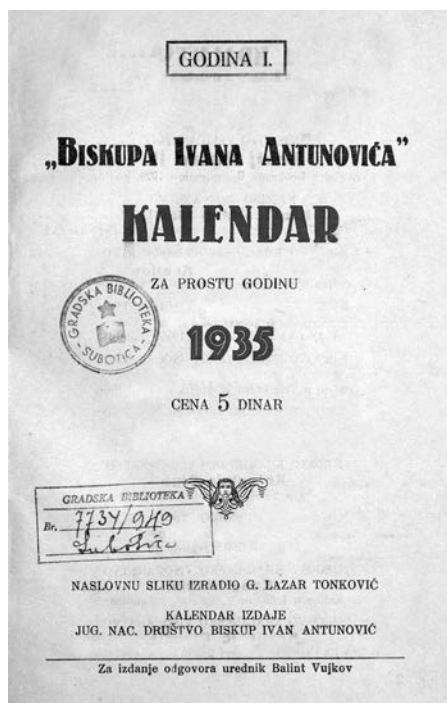
prosvjetnom polju, obrani materinskog jezika i propagiranju jugoslavenske ideje.

Kalendar je bio projugoslavenski orijentiran, no njegov se jugoslavizam jasno razlikovao od unitarnog jugoslavizma, jednoga od dominantnih ideoloških pravaca u politici Kraljevine Jugoslavije, koji se vodio idejom potiskivanja posebnosti naroda i isticanja narodnosnih imena. Orijentacija se kalendara prije može povezati s jugoslavizmom za koji se zauzimao Ivan Antunović, ali je ipak i tada dominantan unitarni jugoslavizam ostavio traga u jezičnom oblikovanju kalendara: osim ikavskih tekstova, pripovijedaka i pjesama, u njemu su naime i tekstovi pisani srpskom ekavicom. Ona polako, sukladno propagiranom jezičnom unitarizmu, postaje i službeni jezik.

Suvremenik M. Evetović navodi da je ovaj kalendar propao jer ga narod nije prihvatio zbog »protunarodne tendencije«, odnosno zato što nije bio na hrvatskim i katoličkim pozicijama, koje su obilježavale u narodu općeprihvaćeni kalendar *Subotička Danica*, kojemu je *Biskupa Ivana Antunovića kalendar* bio svojevrsna konkurencija.

Lit.: *Biskupa Ivana Antunovića kalendar za просту godinu 1935*, Subotica, 1934, M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis).

Lj. Vuković

Biskupa Ivana Antunovića kalendar za просту godinu 1935, Subotica, 1934.

BITTERMANN, Ferdinand (Nándor) (Pešta, 5. VI. 1840. – Sombor, 28. I. 1911.), somborski tiskar. Sin je Karla i Marije, rođ. Pessák. Tiskarstvo je izučio u očevoj tiskari u Subotici, a otac mu je otvorio i tiskarsku radionicu u Somboru. Ona je isprva nosila naziv Tiskara Ferdinanda Bittermanna, a poslije, kad je tiskaru preuzeo Ferdinand, ime joj je promijenjeno u *Bittermann i sin*. U prvo ju je vrijeme vodio sam, a nakon toga sa sinom Sándorom (? 1868. – Sombor, 8. VII. 1920.), koji ju je 1915. prodao Milutinu Jankoviću. Osim mnogobrojnih knjiga i novina, u njegovoj tiskari tiskane su novine *Bunjevac* (1882.) i *Godišnjak Povijes-*

BITTERMANN

nog društva Bačko-bodroške županije (*Bács-Bodrog megye Történelmi Társulat évkönyve*), (1882.-1914.).

Lit.: *Bácsmegyei Napló*, Szabadka, 29. I. 1911; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Novi Sad, 1989.

M. Grlica

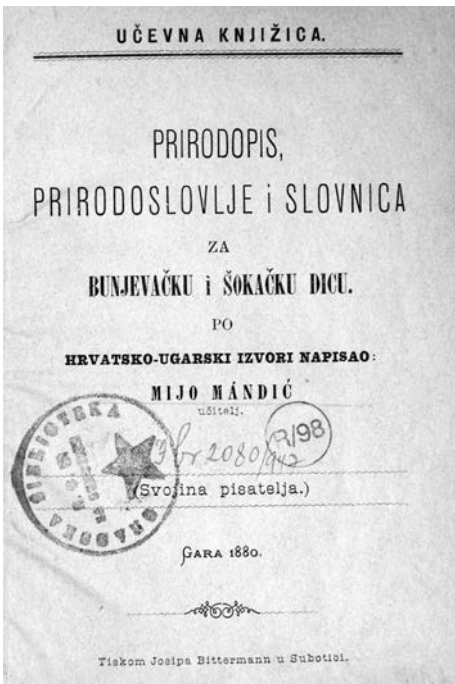
BITTERMANN, Jozef (Josip, József) (Subotica, oko 1852. – Subotica, 1. I. 1907.), subotički tiskar. Sin Karla i Erzsébet, rođ. Speizer. Zanat je naučio u očevoj tiskari u Subotici, koju je naslijedio od oca 1871. i vodio do svoje smrti, kad je tiskara prestala raditi. S Lajosom Berényijem bio je od 1881. suvlasnik trgovine za prodaju knjiga, muzikalija i papira. Bio je dopredsjednik Katoličkoga momačkog društva. Uz ostale, u njegovoj tiskari otisnuti su sljedeći naslovi: *Ambrozi-je Šarčević, Tolmač izvornih, književnih i zemljopisnih jugoslovenskih riči* (1870.); *Jedan Bunjevac, Jedna rič Bunjevcima ili šta je razlika između Felixa Parčetić i Ka-*

lora Varge (1872.); *Franjo Bodolszky, Aleksandra Petőfija Vitez Ivan. Na srbski priveo Jovan Jovanović, a dozvolom privodioca na bunjevačkom naričju izdao Franje Bodolszky, bivši pivač pri crkvi s. Roke u Subatici* (1873.); *Lazar Mamužić, A Bácskai Híradó és a bunyevác elemi tanügy* (1874.); *Franjo Vujković Lamić, Duhovna Manna iliti knjiga bogoljubnih molitvica i pisama iz različiti knjiga sabrana i usmložana* (1878.); *Mijo Mandić, Prirodopis, prirodoslovlje i slovnica za bunjevačku i šokačku dicu* (1880.); *Mijo Mandić, Zemljopis, povistnica i ustavoslovlje* (1880.). U Bittermannovoj tiskari nastajali su mnogi listovi i novine: *Misečna kronika* (1873.), *Subatički glasnik* (1873.-76.), *Neven* (15. V. 1887. – 1. XII. 1899.), *Subotičke novine* (21. I. 1898. – 4. VI. 1898.), *Dél-Magyarország – Južna Ugarska* (13. IV. 1902. – 31. X. 1906.), *Novog stolića glasnik – Új század hírnöke* (1901.). Bittermann je tiskao i kalendare, onodobno omiljeno štivo među Bunjevcima: *Bunjevačko-šokački kalendar za prostu godinu 1879, Nova Danica* (1887.-88.), *Danica* (1889.-92.) i *Subotička Danica* (1894. i 1900.)

Izvor: Historijski arhiv Subotica, F: 086. CT, 72/I

Lit.: *Neven*, Subotica, 1/1907; *Bácsmegyei Napló*, Szabadka, 4. I. 1907; *Szabadka és Vidéke*, Szabadka, 10. II. 1907; *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, N. Bašić Palković, *Subotička bibliografija 1764-1869*, Subotica, 1988; T. Vereš, *Bunjevačko pitanje danas*, Subotica, 1997.

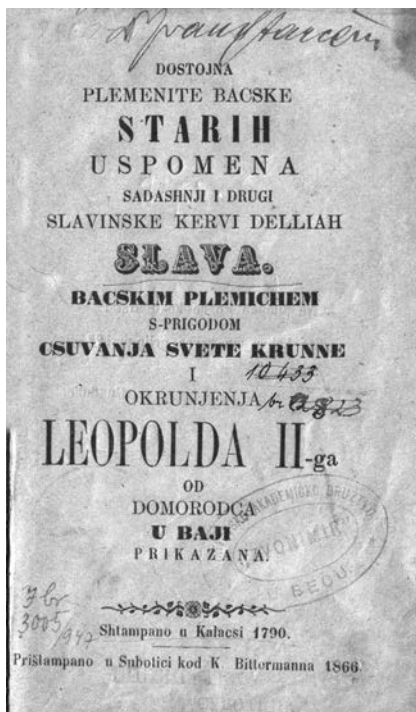
M. Grlica

Prirodopis, prirodoslovlje i slovnica M. Mandića, tiskano 1880. u tiskari J. Bittermanna

BITTERMANN, Karl (Károly) (Budim, 13. VII. 1805. – Subotica, 29. V. 1869.), vlasnik prvih tiskara u Subotici i Somboru. Nakon što je završio tri razreda osnovne škole, roditelji su ga poslali da izuči slovoslagarski obrt u peštansku tiskaru *Trattner-Károlyi*. Daljnja znanja iz tiskarstva stjecao je u Beču, Leipzigu, Dresdenu i Pragu. Prije dolaska u Suboticu ponovno je radio u peštanskoj tiskari *Trattner-Károlyi*. Tek kad mu je 7. III. 1844. carsko-kraljevski ured u Beču izdao dopuštenje za otvaranje tiskare, Bittermann je na nagovor velikog

župana Bačko-bodroške županije Josipa Rudića počeo rad u vlastitoj tiskari u Subotici. Tiskara u Somboru počela je raditi 12. X. 1850. Nakon smrti prve supruge Marije Pessák 1849. god., s kojom je imao petero djece, oženio se 1851. Erzsébet Speizer, koja mu je rodila još šestero djece, a nakon Karlove smrti vodila je subotičku tiskaru do 1. X. 1871. Tad ju je preuzeo njegov sin Jozef.

Dostojna plemenite Bacske starih uspomena sadashnji i drugi slavinske kervi delliah slava
G. Peštalića tiskana 1866. u tiskari
K. Bittermanna

U subotičkoj je tiskari, među ostalim, otisnut veći broj naslova na bunjevačkoj ikavici: *Kratki nauk za kerschchansko-katolicsansku malenu dicu* (1854.); Franjo Bodolsky, *Vertao gizdavi to jest: knjiga pod imenom ovim: jerbot, kakogod u lipom vertlu nalazese strukah svakojakog lipog cvitja, tako i u ovoj knjigi, nalazese priko cile godine lipa molitve, pisme, litanie, i poboxna dila, koje jesu kalacske arcibiskupatie svete stolice sloboshtinom na svitlost izdata 1857. Godine, 1. Sicsnja; Sil-*

vester Dorotić, *Bogoljubni shest pisama na poshtenje Blaxene Divice Marie ponajvishe za bratinstva od svete krunice spravljene* (1859.); [Stipan Grgić, *Andjeoska iliti na slavu prisvetog Trojstva Krunica* (1860.); Grgo Peštalić, *Dostojna plemenite Bacske starih uspomena sadashnji i drugi slavinske kervi delliah slava* (1866.); Lazo Vukmanov, *Vinac svete Ane majke B. D. Marie. Koji jedanaest Otčenaša i trideset tri Zdrave Marie u sebi saderžaje* (1867.); *Bratinska Opomena – proglas subotičkog odbora Dečkove stranke* (1869.); Ambrozije Šarčević, *Zbirka mudrih i poučnih izrekah. Na korist bunjevačkog puka* (1869.); *Bunjevački kalendar za prostu godinu 1869. koja ima 365 dana; Bunjevački i šokački kalendar za pristupnu godinu 1870; Bunjevački i šokački kalendar za prostu godinu 1871 i dr.*

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, I, Zagreb, 1983; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, N. Bašić Palković, *Subotička bibliografija 1764-1869*, Subotica, 1988; F. Németh, *Bittermann Károly, Szabadka, 1994*; T. Vereš, *Bunjevačko pitanje danas*, Subotica, 1997.

M. Grlica

BJELOVUČIĆ, Nikola Zvonimir (Janjina, 11. XI. 1882. – Janjina, 23. XI. 1952.), povjesničar i etnograf. Osnovnu školu pohađao je u rodnome mjestu na Pelješcu, gimnaziju u Dubrovniku, Travniku i Mostaru. Pravo je studirao u Zagrebu (1901.-04.) i Beču (1905.-06.) te doktorirao 1907. u Zagrebu, gdje je također apsolvirao povijest i zemljopis (1908.-10.). Sudsku i odvjetničku praksu obavljao je u Dubrovniku i Trstu (1907.-14.). Imao je odvjetnički ured u Trstu (1914.), Metkoviću (1919.-23.) i Dubrovniku (1923.-35.). Bio je sudac upravnog suda u Dubrovniku (1935.-40.) i Podgorici (1940.-45.). Politički je bio uvijek aktivan: iz dubrovačke je gimnazije isključen zbog političke djelatnosti, pred kraj Prvoga svjetskog rata sudjelovao je u pokušajima rješenja južnoslavenskog pitanja u okviru Austro-Ugarske Monarhije, u međuratnom razdoblju bio je aktivan u provođenju agrarne reforme u Dalmaciji, bio je član HSS-a, a poslije provladine liste Bogoljuba Jeftića i dr.

Objavio je nekoliko desetaka knjiga i knjižica s područja povijesti, prava, arheologije i etnografije, a članke i književna djela objavljivao je u mnogobrojnim časopisima i novinama. U historiografskim i etnološkim radovima nije uvijek pouzdan. U svojim djelima doticao se podunavskih Hrvata u posttrijanonskoj Madžarskoj i u Vojvodini (*Etnografska granica Jugoslavena*, Dubrovnik, 1920.; *Etnografska granica Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara sa etnografskom kartom*, Zagreb, 1929.; *Etnografske granice Hrvata i Slovenaca*, Dubrovnik, 1934.), ali su njegova razmatranja kompilacijske naravi i više su pokušaj znanstvenog opravdanja utvrđivanja trijanonskih granica s Madžarskom.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989.

R. Skenderović

BLAGAJ, naselje desetak kilometara južno od Mostara, s ruševinama staroga grada iznad vrela rijeke Bune, 1804 stanovnika (1991.). Prema Konstantinu Porfirogenetu ondje su se u X. st. nalazili gradovi Bona i Hum, ali njegove tvrdnje još nisu arheološki dokazane. Srednjovjekovna utvrda, čiji su ostaci iznad današnjeg naselja, prvi se put spominje 1423., ali je zasigurno podignuta prije. Uz nju se u XV. st. razvilo trgovačko-obrtničko naselje iz kojega je nastalo i današnje mjesto. U srednjem vijeku Blagaj je bio jedno od najvažnijih naselja u Hercegovini.

Depopulacijsko je mjesto, čije je današnje stanovništvo dominantno muslimanske vjere. U mjestu su džamija i katolička crkva Presvetoga Trojstva, koja je sagrađena 1908., a danas je u ruševnom stanju. U blizini, na vrelu Bune, bila je medresa, a danas se ondje nalazi muzej. Blagaj je u sastavu bošnjačko-hrvatskog entiteta Bosne i Hercegovine, u koji je ušao pod kontrolom bošnjačkih snaga.

Za ovo mjesto neki autori (npr. Đ. Popović-Munjatović, L. Budanović, M. Evetović) vezuju svoje mišljenje o etimologiji

imena Bunjevac. Oni polaze od Jirečkovih tvrdnji da su sva tri imena: Blagaj, Bona i Hum, zapravo nazivi za isto naselje (*grč.* bounos, »brdo, hum, brežuljak«, vrh > *lat.* bonus = *slav.* blag, dobar) te da su Bunjevci dobili svoje ime po predjelu oko grada Bona, tj. iza brda, ispod kojega je rijeka Bona, a samim imenom Bunjevac označava se čovjek iz toga brdskog kraja, tj. brđanin, gorštak, Humljanin.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); B. Ferjančić, *Vizantiski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, II, Beograd, 1959; K. Jireček, *Istorija Srba*, I, Beograd, 1990; J. Marković, *Enciklopedijski geografski leksikon Jugoslavije*, Sarajevo, 1990; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000.

S. Stantić i S. Bačić

BLAGOVIJEST, *dijal.* Blagovist, navještenje Blažene Djevice Marije, svetkovina kojom se obilježava navještaj »blage (tj. dobre) vijesti« arkanđela Gabrijele Mariji da će začeti po Duhu Svetome i roditi sina Božjega. Slavi se 25. ožujka i najčešće pada u korizmu.

Blagovijest bački Bunjevci pobožno slave, a poljodjelci rade samo nužne poslove oko domaćih srijotinja. Kako su nekima post i nemrs srijedom i petkom te uzdržavanje od duhana, alkoholnih pića i drugih tjelesnih užitaka za četrdesetodnevne korizme dugački, a Blagovijest je često oko sredine korizme, taj su blagdan svetkovali uz stanku od uzdržavanja, i to pijući crveno vino. Prema narodnom običaju, prije izlaska Sunca treba popiti čašu crvenog vina natašte, a nije na odmet popiti još nekoliko čaša i tijekom dana. Opravdanje je sadržano u vjerovanju da se tog dana popijeno crveno vino pretvara u krv pa onaj tko ga pije biva zdraviji i jači, a osobito se preporučuje protiv malokrvnosti. Stoga se i kaže da na taj dan treba »vaćat (hvatati) krv«, a sam se dan u subotičkom kraju naziva još »krvovaća«, »krvaća« i sl.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

A. Stantić

BLAGOVJEST – BLAGOVEST, katolički list. Počeo je izlaziti 1928. u Skoplju na poticaj tadašnjega skopskog nadbiskupa mons. Janeza Gnidovca. Bilo je to glasilo lokalnog karaktera, uređivali su ga isusovci, a početna mu je naklada bila 500 primjeraka. Zbog ratnih zbivanja list je prestao izlaziti 1941. Ponovno je pokrenut 1946. u Nišu, kad je nekoliko brojeva tiskano ćirilicom. Iste se godine uredništvo preselilo u Beograd. *Blagovijest* i drugi put prestaje izlaziti 1987., nakon što se iz Beograda odselio nadbiskup i dugogodišnji urednik lista mons. Alojz Turk. Novi beogradski nadbiskup mons. Franc Perko i skupina svećenika entuzijasta ponovno su pokrenuli list 1988. Uredništvo i suradnici nastojali su ostvariti ono što je bilo zapisano još u prvom broju: »Da duhovno dođemo što češće do naših vjernika i da im pripočimo sve što će moći okrijepiti i razveseliti njihove duše«. Danas se prilozi u časopisu tiskaju latinicom, a objavljuju se i na hrvatskome i na srpskome. Stoga časopis ima i dva imena: *Blagovijest* i *Blagovest*. Prije mjesečnik, u novije doba izlazi četiri puta na godinu. Ovaj je list odigrao važnu ulogu nakon Drugoga svjetskog rata, kad je bio jedini katolički časopis općeg karaktera na području bivše Jugoslavije.

Lit.: www.hic.hr/dom/419/dom01.htm; *Opći re-*

Zaglavlje lista *Blagovijest-Blagovest*

ligijski leksikon, Zagreb, 2002; *Zvonik*, Subotica, 4/2003.

J. Štefković

BLAŠKOV KRIŽ, toponim u Subotici. Križ je podigao 1843. plemić Blaško Manić pokraj Somborskog puta u Gatu, u pretežito hrvatskom dijelu grada. Najpoznati-

ji je križ-orijentir na subotičkom području i jedini je sačuvao svoj stoljetni toponim u samom gradu. Toponimska mu je posebnost i to što se križevi uz ceste u pravilu nazivaju po prezimenu, a ne po imenu. Do danas predstavlja lokacijsku odrednicu za stanovništvo.

Izrađen je u kamenu i na njemu je pri-

Blaškov križ

kazan raspjeti Isus, a ispod je njega Marija Magdalena, izrađena od livenog željeza, što je bilo uobičajeno za sredinu XIX. st. Na postamentu križa mramorna je ploča s mađarskim natpisom o donatoru: »nemes Mánich Balázs«. Križ je 1900. obnovio Blaškov potomak Luka Manić. Ograda od kovanog željeza postavljena je oko križa 1930.

Lit.: D. Csúszó, *Könyörgésünk színhelyei. Közkezesztek Szabadkán*, I, Szabadka, 2003.

A. Rudinski

BLAŠKOVIC, Mijo (Bátori, Mihály) (? , oko 1846. – ?, 1911.), slikar. Školovao se u Budimpešti i Italiji, a poučavao ga je, među ostalim, i freskoslikar Felix D'Al-

Reklamni plakat Mihály Bátorija (Blaškovića)

berto, kojemu je pomogao pri oslikavanju crkava u Poprádu i Leipzigu. Bavio se ponajprije zidnim slikarstvom i unutarnjom dekoracijom, a u Subotici je 1902. utemeljiio Državni institut za razvoj primijenjene umjetnosti. Svoje je prezime promijenio u Bátori.

U Suboticu je Blašković došao 1886. god. s prostora današnje Slovačke, a već godinu dana poslije vodio je soboslikarsku radionicu. Nju je Blašković redovito reklamirao u tadašnjem subotičkom tisku, navodeći pritom da je vrstan slikar i dekorater te pozivajući se na mnogobrojna priznanja koja je u Mađarskoj dobio kao crkveni slikar. Sam je Blašković najčešće bio poduzimač i tvorca kompozicijskih rješenja oslika, a izvedbu radova obično je prepuštao majstorima iz svoje radionice.

Njegovoj se radionici pripisuje rad na unutarnjim dekoracijama mnogobrojnih subotičkih palača, osobito onih na kojima je radio i Titus Mačković kao arhitekt, s kojim je Blašković često surađivao. Izradili su primjerice zidne i stropne slikarsko-dekorativne ansamble u palači Mate Vojnića ml. (zgrada današnjega kina *Korzo*), u najamnoj palači Samka Manojlovića (*Korzo*, br. 8) te obiteljskoj palači Ráfáela Hartmanna (Ul. Sándora Petőfija, br. 21). Oslikali su također stubišni prostor hotela *K varoši Pešti* (današnja zgrada kazališta), unutrašnjost hotela *Zlatno jagnje* (današnji Dom vojske), Subotičke štedionice i

pučke banke (današnja tzv. Žuta kuća) te pravoslavne crkve svetog Vaznesenja Gospodnjega. Blaškovićevoj se radionici pripisuje i oslikavanje franjevačke crkve svetog Mihaela Arkandela 1890., o čemu svjedoče ugovor o slikarskim radovima u crkvi te natpisi u ondašnjemu tisku. Svoj najveći slikarski ansambl u Subotici za koji se zna Blašković je izradio 1894. na svodu kapele Vojnić, ali to je njegovo djelo poslije prekriveno drugom dekoracijom. Izvan Subotice radio je na obnovi crkve u Keszthelyu te na unutarnjoj dekoraciji katoličke crkve svetih Petra i Pavla apostola u Bajmoku 1908.

Iako je Blašković poznat ponajprije kao jedan je od najvažnijih subotičkih slikara-dekoratera s prijelaza iz XIX. u XX. st., u manjoj se mjeri bavio i portretnim i sakralnim štafelajnim slikarstvom. God. 1896. sudjelovao je tako na Milenijskoj izložbi u Budimpešti, na kojoj je izložio portrete velikog župana Endrea Schmausza i kalačkog nadbiskupa Györgya Császka. U likovnoj zbirci subotičkoga Gradskog muzeja čuva se usto njegova slika *Sveti Ivan Zlatousti*, a u subotičkoj se katedrali svete Terezije Avilske nalaze i slike *Bezgrješno začecje Blažene Djevice Marije* i *Rane svetog Franje*, koje je Blašković obnovio.

Lit.: T. Gajdos, *Szabadka képzőművészete*, Szabadka, 1995; O. Kovačev-Ninkov, *Sacra conversatione*, Gradski muzej, Subotica, 25. IV. – 31. V. 2001. (katalog izložbe djela sakralne, mitološke i alegorijske tematike iz likovne zbirke Gradskog muzeja), Subotica, 2002; G. Prčić Vujnović, V.

Aladžić, M. Grlica, *Gradotvorci*, I, Subotica, 2004; *Zidna dekoracija subotičkih palata*, Subotica, 2004; S. Beretić, *Crtice iz povijesti subotičke župe svete Terezije* (rukopis).

Lj. Vuković

BLAZOVICH, László (Szombathely, 2. XI. 1943.), sveučilišni profesor, ravnatelj Arhiva Csongradske županije u Segedinu. Gradišćanski je Hrvat podrijetlom, iz porodice čiji je najistaknutiji izdanak dr. Augustin (Franjo) Blazović. Iako ne govori hrvatski, ističe svoje hrvatsko podrijetlo.

Diplomirao je mađarski jezik i povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Józsefa Attile u Segedinu 1967. te počeo raditi kao srednjoškolski profesor u susjednom Hódmezővásárhelyu. U to je vrijeme bio prvoligaški košarkaš u Segedinu i Hódmezővásárhelyu. God. 1980. postao je ravnateljem Arhiva Csongradske županije, od 1989. docent je na Katedri za pravnu povijest Pravnog fakulteta segedinskog sveučilišta, a od 1997. i profesor na istoj katedri. Predaje predmete povijest srednjovjekovnog prava i povijest kanonskog prava. Član je Mađarske akademije znanosti i obnašao je nekoliko dužnosti u njezinim tijelima: od 1986. do 1991. bio je tajnik Povjerenstva za filozofiju i povijest segedinskog ogranka; od 1995. do 1997. bio je član Povjerenstva za demografiju te Potpovjerenstva za povijest i demografiju; od 2001. do 2002. član je Povjerenstva za demografiju i predsjednik Potpovjerenstva za povijest i demografiju, a od 2003. član je Akademijina Povjerenstva za pravnu znanost.

Kao ravnatelj Arhiva posebnu je pozornost posvetio prikupljanju i sređivanju arhivske građe te njezinu objavljivanju. Ustrojio je i razvio županijsko organiziranje istraživanja mjesne povijesti. Urednik je godišnjaka *Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből* i časopisa *Dél-Alföldi Évszázadok*, organizator tradicionalnih Dana arhiva, na kojima svake godine sudjeluju mađarski i inozemni stručnjaci. Kao znanstvenik istražuje pravno-povijesne i demografske teme, napose srednjovjekovnu mađarsku povijest te povijest

južnog Alfölda. Područje njegova istraživanja obuhvaća i teritorij Vojvodine pa je tako intenzivirao suradnju s arhivima u Subotici, Senti i Novom Sadu, a u rukopisu mu je knjiga o srednjovjekovnoj povijesti Subotice.

Samostalno ili u suautorstvu u Mađarskoj i u inozemstvu objelodanio je više od 20 knjiga te više od stotinu studija i stručnih članaka. Dobitnik je priznanja *Pa-uler Gyula-dij* (1997.), *Pro Regione Alföld* (2000.) i *Csongrád megye Alkotó dij* (2001.).

Djela: *Petrus Ransanus: A magyarok történetének rövid foglalata* (suautor), Budapest, 1985; *A Körös-Tisza-Maros köz középkori településrendje*, Szeged, 1986; *Mátyás király*, Budapest, 1990; *Szeged színház-történetének forrásai*, I-III, (suautor), Budapest, 1990; *Anjou-kori oklevéltár VII. 1323, VIII. 1324., X. 1326.* (suautor), Budapest, 1991, 1993, 2000; *Ludovicus Tubero: Kortörténeti feljegyzések* (suautor), Szeged, 1994; *A Telegdi-ek pere 1568-1572.* (suautor), Szeged, 1995; *Magyarország történeti statisztikai helységnevtára V. Csongrád megye*, Budapest, 1995; *A Körös-Tisza-Maros-köz települései a középkorban*, Szeged, 1996; Szabadka története a tatárjárásig. Szabadka földesurai a középkorban. Szabadka mezővárosi fejlődése és jogi helyzete a középkorban, u: *Szabadka igazgatástörténetéből 1428-1918.*, Szabadka, 1996; *Levéltárak – Kincstárak* (suautor), Budapest-Szeged, 1999; *Három folyó mentén* (posebno izdanje na engleskom: *Along three rivers. Milenii album of county Csongrád*) (suautor), Szeged, 2001; *Buda város jogkönyve I-II.* (suautor), Szeged, 2001; *Városok az Alföldön a 14. – 16. században*, Szeged, 2002.

L. Heka

BLAŽETIN, Stipan (Santovo, 24. X. 1941. – Pečuh, 24. III. 2001.), hrvatski književnik, pedagoški pisac i kulturni djelatnik. Osnovnu školu pohađao je u rodnom selu, a maturirao je u budimpeštanskoj Hrvatsko-srpskoj učiteljskoj školi 1959. Nakon mature sve do umirovljenja djelovao je u Serdahelu (Tótszerdahely, Zalska županija) među pomurskim Hrvatima kao nastavnik i ravnatelj hrvatske osnovne škole. Uz rad je diplomirao na Visokoj nastavničkoj školi u Pečuhu, a zatim je završio i slavistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Loránda Eötvösa u Bu-

Stipan
Blažetin

dimpešti. Bavi se metodikom nastave na hrvatskom jeziku te kao kreator nastavnih planova i programa i pisac udžbenika smatran jednim od vodećih stručnjaka za školska pitanja Hrvata u Mađarskoj.

U književnosti se javio pjesmama objavljenima u periodičkim publikacijama potkraj pedesetih godina prošloga stoljeća. S 15 pjesama zastupljen je u antologiji južnoslavenskih pjesnika u Mađarskoj *U kolo* objavljenoj 1969. godine. Prvu samostalnu knjigu pjesama *Srce na dlanu* objavio je 1981. i u njoj naznačio motive – ljubav, sloboda, priroda, domoljublje, dječji svijet – kojima će ostati vjerman do kraja života. Objavio je i kraća dramska djela (*Korenje*, 1998.) pogodna za amatersko izvođenje, a manje uspješnu pripovjedačku prozu objavljivao je u periodici (*Narodni kalendar*). Obogatio je hrvatsku dječju književnost pjesmama (*Sunčana polja*, 1980.), radijskim dramama (*Tralala, tralala, propjevala svirala...*, 1991.) te romanom *Bodoljaši* (1986.) koji je ujedno i prvijencem te književne forme u književnosti Hrvata u Mađarskoj. Članom Društva hrvatskih književnika u Zagrebu postao je 1989. Pisao je na standardnome hrvatskom jeziku i na govoru pomurskih Hrvata, a okušao se i kao književni prevoditelj s hrvatskoga na mađarski jezik.

Prijevod: J. Cvenić, *Word Perfect mesék*, Pečuh, 2000.

Djela: *Sunčana polja* (suautori M. Dekić i Lj. Galić), Budimpešta, 1980; *Srce na dlanu*, Budim-

pešta, 1981; *Bodoljaši*, Budimpešta, 1986; *Tralala, tralala, propjevala svirala...*, Budimpešta, 1991; *Korenje*, Pečuh, 1998; *Suncu u oči*, Pečuh, 1999.

Lit.: Đ. Vidmarović, *Suvremeni tokovi u pjesništvu mađarskih Hrvata*, Zagreb, 1991; P. Milošević, *Ogledi i kritike*, Budimpešta, 1991; S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek, 1998; S. Blažetin, *Rasuto biserje – Antologija hrvatske poezije u Mađarskoj 1945.-2000.*, Pečuh, 2002.

Ž. Mandić

BLAŽETIN, Stjepan (Velika Kanjiža, 7. I. 1963.), pjesnik, književni povjesničar i prevoditelj. Osnovnu školu završio je u pomurskom selu Serdahelu (Tótszerdahely), gdje mu je otac bio učiteljem, a Hrvatsko-srpsku gimnaziju u Budimpešti. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je 1988. jugoslavistikom, a magistrirao 1996. s temom *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, koju je potom objavio kao knjigu. Nakon diplome zaposlio se na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta *Janus Pannonius* u Pečuhu, gdje i danas radi kao asistent. Recentne radove iz povijesti književnosti i kulture Hrvata u Mađarskoj objavljuje u mađarskoj i hrvatskoj periodici.

S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek, 1998.

U književnom životu javlja se 1991. zbirkom poezije *Krhotine*, objavljenom u knjizi *Generacijska antologija* u suautorstvu sa srpskim književnikom iz Mađarske Dragomiro Dujmovim, a samostalnu pjesničku zbirku *Porcija besmisla zb(i)rka* priređuje 2003. Prožeto suvremenim svjetonazorskim odrednicama, njegovo pjesništvo odlikuju postupci koji su »promišljeni, lirski racionalni«, a pjesme često odraz »melankolične rezignacije lirskog subjekta«. Zahvaljujući upravo njegovu stvaralaštvu, mađarski Hrvati »definitivno ulaze u postmodernu literarno razdoblje« (S. Lukač).

Sastavljač je antologije suvremenoga hrvatskog pjesništva u Mađarskoj, *Rasuto biserje* 2002., a uspješno se okušao i u umjetničkom prevođenju, poglavito s mađarskoga na hrvatski poezije Miklósa Radnótiya te proze Pétera Eszterházyja i Tvrtka Vujića. Jedan je od osnivača i urednika časopisa za književnost i kulturu Hrvata u Mađarskoj *Riječ*, koji je kratko izlazio potkraj devedesetih godina XX. st. u Budimpešti.

Prijevodi: M. Radnóti, *Neskladnom vremenu usprkos*, Osijek, 1997; T. Vujić, *Paklene priče*, Zagreb, 2001; P. Eszterházy, *Zena*, Zagreb, 2003.

Djela: *Generacijska antologija* (suautor D. Dujmov), Pečuh, 1991; *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek, 1998; *Rasuto biserje – Antologija hrvatske poezije u Mađarskoj 1945.-2000.*, Pečuh, 2002; *Porcija besmisla zb(i)rka*, Pečuh, 2003.

Lit.: S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek, 1998; S. Lukač, *Porcija pomaka*, u: S. Blažetin, *Porcija besmisla zb(i)rka*, Pečuh, 2003.

T. Žigmanov

BLESIĆ, plemićka porodica. Plemićki list i grbovnicu braći Nikoli i Josipu dodijelila je Marija Terezija 23. II. 1756. u Beču. Nikola je bio poštanski nadzornik u Subotici (prije toga bio je vojni graničar), a uz nje su plemstvo dobili i supruga mu Ana, rođ. Rapić, i sin Adam. Uz Josipa, koji je nekada također bio vojnik, plemstvo je dodijeljeno i njegovoj ženi Kati, rođ. Hajdu, te njihovoj djeci Matiji, Jakovu, Stipanu i

Petru. Iste godine na velikoj skupštini Bačke županije plemstvo je proglašeno porodici Blesić nastanjenoj u Kačmaru. Prema popisu plemića iz 1841. u Kačmaru je živjelo 18 članova te porodice.

Potomak te porodice je Pavle Blesić, suvremeni slikar iz Sombora.

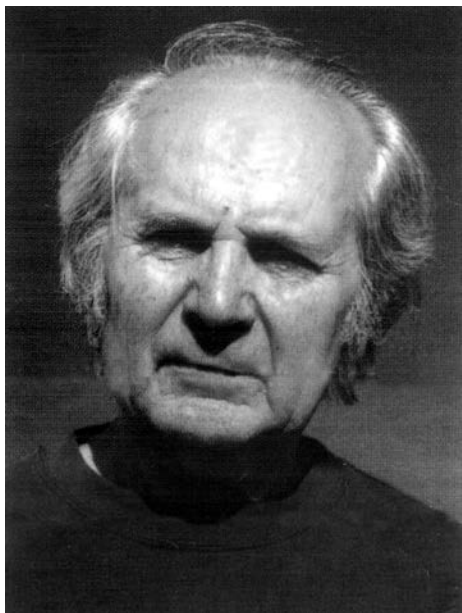
Grb porodice Blesić

Lit.: Gy. Dudás, *A bácskai nemes családok, Bács Bodrogh vármegye Történelmi Társulat évkönyve*, 2-3, Zombor, 1893; V. A. Duišin, *Plemićke porodice II, Vojvodina II*, s. 1., s. a.; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

A. Čota

BLESIĆ, Pavle (Sombor, 6. VIII. 1924.), slikar i kipar. Sin je Marka i Marije, rođ. Zelić, koji su nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije optirali za Kraljevinu SHS te su se iz Kačmara preselili u Sombor. Osnovnu i građansku školu završio je u Somboru, gdje je 1945. diplomirao na Državnoj trgovačkoj akademiji, a 1946. i na Učiteljskoj školi. U Stanišiću je radio kao učitelj. Na likovnom odjelu Više pedagoške škole u Novom Sadu diplomirao je 1955., a povijest umjetnosti studirao je na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1967.-71. U Somboru je radio kao nastavnik likovne kulture.

Svoju je stvaralačku djelatnost Blesić počeo 1959. na dva likovna područja, isprva ponajprije u kiparstvu, a poslije sve više u slikarstvu. Također se uspješno bavio cr-

Pavle Blesić

težom, akvarelom i tapiserijom. Slike je počeo izrađivati u vremenu kad je enformel kao pravac u slikarstvu stabilizirao temelje drugačijeg izraza i kad slikarstvo otkriva nova strukturalna značenja. Likovni je izraz koncipirao na emotivnom doživljaju svoje sredine, a u njegovu se slikarskom stvaralaštvu jasnije ocrta nekoliko ciklusa opusa: a.) geometrijska stilizacija forme (1959.-63.) s motivima zaboravljenih zidova i napuštenih somborskih vrata; b.) slikarstvo materije (1963.-72.) kao precizna simulacija slova i zapisa, pečata i medaljona; c.) slikarstvo apstraktnih i asocijativnih oblika (1973.-78.), kad slikar sve više zalazi u domenu apstrakcije; d.) poetska figuracija (nakon 1978.), kad Blesić postupno definira svoju viziju slike ostajući vjeran svojem iskustvu, materijalu, boji i formi. Sadržaj slika iz te faze može se razvrstati u nekoliko skupina: program antike, iz obiteljskog albuma, pejzaži i vrata te *tempus fugit* – vrijeme teče. Opus mu karakterizira spoj realnoga s apstraktnim. Član je ULUS-a od 1965.

Njegova je djelatnost popraćena trima monografijama izdanima 1984., 1992. i 1998. Izlagao je na 39 samostalnih i na više od 300 kolektivnih izložaba u zemlji i

inozemstvu. Dobitnik je mnogobrojnih nagrada i priznanja, među kojima se ističu Listopadska nagrada Sombora 1980., Orden rada sa srebrnim vijencem 1981., nagrada na XXXI. proljetnoj izložbi likovnih umjetnika Vojvodine u Somboru 1982., nagrada Likovne jeseni na VIII. trijenalu suvremenoga jugoslavenskog crteža u Somboru 1984., nagrada Likovne jeseni na Prvoj proljetnoj izložbi u Somboru 1986., otkupna nagrada na IX. trijenalu suvremenoga jugoslavenskog crteža u Somboru 1987., druga nagrada na II. bijenalu akvarela Jugoslavije u Beogradu 1995., otkupna nagrade na XII. međunarodnoj izložbi minijatura u Torontu 1997., otkupna nagrada na I. bijenalu pejzaža u Novom Sadu 1998. i dr.

Velik je dio svojih radova Blesić darovao Gradskom muzeju u Somboru, koji će biti temelj buduće Galerije Pavla Blesića.

Lit.: *Pavle Blesić*, Sombor, 1992; *Pavle Blesić: 1947-1997: zapisi vremena*, Novi Sad, 1998; *Put jednog slikara*, Novi Sad, 2004.

M. Đanić

P. Blesić, *Kapija LIX*, kombinirana tehnika, lezonit, 1998.

BLESIĆ, Vinko (? , 5. V. 1863. – ?), vlasnik tiskare. Gimnaziju u Subotici pohađao je školske 1876./77. godine. Od početka 1895. do studenoga 1897. bio je vlasnik tiskare koju je sredinom 1892. osnovao odvjetnik Dušan Petrović. U Blesićevoj tiskari otisnuti su, među ostalim, i ovi naslovi: Mijo Mandić, *Bunyevác kérdés és a 1868-iki XXXVIII. és XLIV. törvényzikkék végrehajtása* (1896.); *Pravila za Pokopno društvo svetoga Ivana u Subatici osnovano godine 1896-te* (1896.); Ambrozije Šarčević, *Otvoreno pismo rodu bunjevačkom i šokačkom* (1896.); *Blagoslov polja na dan svetoga Marka sa litanom Sviu svetih* (1897.). Kod Blesića je 1896. i 1897. tiskana *Subotička Danica*, tjednik *Subotičke novine* (1895., 1896. i u drugoj polovici 1897.), razna školska izvješća i novine na mađarskom jeziku. Nekoliko mjeseci je uređivao *Subotičke novine* (1893.)

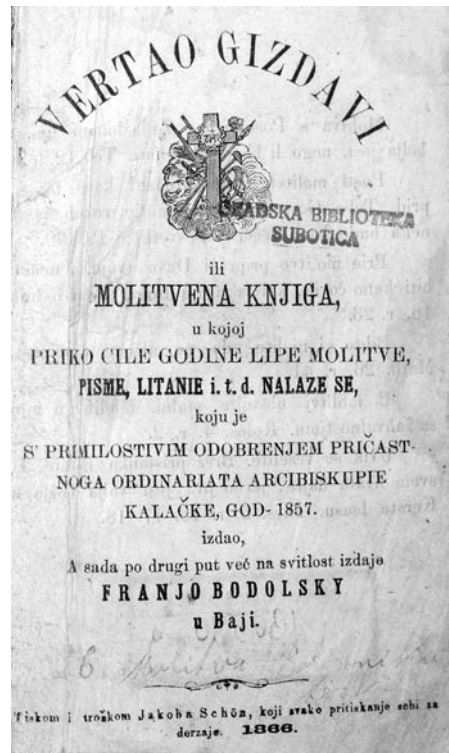
Izvor: Historijski arhiv Subotica, F: 019. 52.

Lit.: *Neven*, Subotica, 1/1895, 11/1897; *Subotičke novine*, Subotica, 1. I. 1895; *Bácskai Ellenör*; Szabadka, 9. V. 1897; *Szabadka és Vidéke*, Szabadka, 21. XI. 1897; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija, Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, *Subotička bibliografija 1870-1918*, Subotica, 1993.

M. Grlica

BODOLSKI, Franjo (Bodolsky, Bodolszky) (? , 1798. – Subotica, 4. XI. 1874.), prevoditelj i orguljaš. Od 1822. do 1864. radio je kao orguljaš u trima subotičkim crkvama, najprije u franjevačkoj, zatim u crkvi sv. Terezije i napokon u crkvi sv. Roka, gdje je proveo najviše vremena. Za potrebe bunjevačkog puka preveo je više od tisuću crkvenih pjesama. Te su pjesme, molitve i litanije objavljene u knjizi *Vertao gizdavi* 1857. u Subotici te u njezinu ponovljenom izdanju 1866. u Baji. Dok je prvo izdanje bilo tiskano latiničnom grafijom koja je prije Gajeve reforme bila u uporabi u sjevernoj Hrvatskoj, drugo je izdanje tiskano gajicom – reformiranom Gajevom latinicom. God. 1873. Bodolski je objavio i pri-

jevod epa *Vitez Ivan Sándora* Petőfija. Prijevod nije bio izravan, s mađarskoga, nego ga je izradio preko srpskog prepjeva tog djela Jovana Jovanovića Zmaja *Vitez Jovan*. Iako Bodolski nije uvijek uspio sačuvati Zmajevu verzifikatorsku vrsnoću, njegov »bunjevački« prijevod doživio je povoljan odjek u tadašnjem bunjevačkom i srpskom tisku, a i sam je Zmaj Bodolskoga podupro još na početku njegova rada na prijevodu. *Vitez Ivan* objavljen je naime tek 9 godina nakon prvog poziva na pretplatu, a upravo je u tom razdoblju počelo i djelovanje narodnih preporoditelja među ugarskim Bunjevcima i Šokcima. Smatra se da je izdavanje *Viteza Ivana* jedan od pokazatelja činjenice da se, zahvaljujući tom djelovanju, zanimanje za knjigu na vlastitu jeziku u Bunjevaca u međuvremenu povećalo.

F. Bodolsky, *Vertao gizdavi*, Baja, 1866.

Djela: *Vertao gizdavi to jest: knjiga pod imenom ovim: jerbot, kakogod u lipom vertlu nalazese strukah svakojakog lipog cvitja, tako i u ovoj knji-*

BODOLSKI

gi, nalazese priko cile godine lipe molitve, pisme, litanie, i poboxna dila, koja jesu kalacske arcibiskupatie svete stolice sloboshinom na svitlost izdata 1857. Godine, 1. Sicsnja, Subotica, 1857 (Baja, 1866); Aleksandra Petőfija Vitez Ivan. Na srbski priveo Jovan Jovanović. A dozvolom privodioca na bunjevačkom naričju izdao Franje Bodolszky, bivši pivač pri crkvi s. Roke u Subatici, Subatica, 1873.

Lit.: Hrvatski biografski leksikon, II, Zagreb, 1989; A. Sekulić, Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918., Zagreb,

1994; J. Buljovčić, O jednoj bunjevačkoj adaptaciji Zmajevog prevoda »Viteza Jovana«, u: isti, Filološki ogledi, Subotica, 1996.

P. Vuković

BODROŠKA ŽUPANIJA, tradicionalna ugarska županija koja je do 1526. obuhvaćala veći dio Bačke sjeverno od Bačke županije (zajedno s mjestima Sombor, Baja, Kalača i Subotica). Županija je ustrojena oko 1093. god., a ime je dobila po svo-

Bodroška županija prije 1526.

jemu sjedištu – utvrdi Bodrog (Bodrogh, Bodrugh, Budroch, Budruk). O etimologiji imena Bodrog postoje različita mišljenja, a ni danas se ne zna točno gdje se utvrda nalazila, ali se drži da je bila na području u blizini Dunava u široj okolici današnjega Bačkog Monoštora. U Bodrogu su boravili mađarski kraljevi te su njemu održavane županijske skupštine sve do pada županije pod tursku vlast 1526., nakon čega se mjesto rijetko spominje i praktično nestaje.

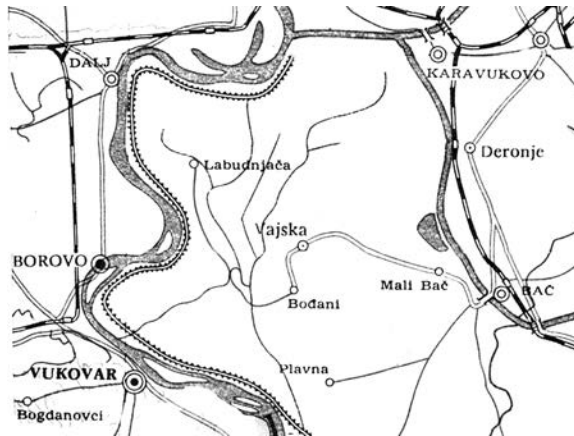
Nakon povlačenja Turaka Bodroška je županija ponovno nakratko uspostavljena 1699.-1702. Međutim, ustroj se nije učvrstio, najprije zbog Rákóczijeva ustanka 1703.-11., a nakon toga zbog stalnih sukoba s Bačkom županijom, jer se nisu znale točne granice između tih dviju županija. Sjedište županije sada je bio Petrovaradinski opkop (današnji Novi Sad), a jedan od podžupana bio je i barun Đuro Pejačević (1717.-19.), koji je prije toga bio podžupan (1712.-13.) i župan (1714.-16.) Bačke županije. Nakon što su bodroški župani bezuspješno pokušali oživiti svoju županiju, 1729. određeno je njezino pripajanje jačoj Bačkoj županiji. Iako je cijeli proces uspostave nove Bačko-bodroške županije završen tek 1802., a posljednji nominalni bodroški župan bio je Antun Grašković mlađi (1759.), faktički su vlast na području bodroške županije u tom razdoblju obnašali bački župani.

Lit.: *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I-II, Zombor, 1896; I. Iványi, *Bács-Bodrogh vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, I, ² V, Szabadka, 1909, 1907; M. Beljanski, *Tragajući za Bodrogom i Monoštor do kraja osamnaestog veka*, Sombor, 1972; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; *Mirosljub*, 4/1998, 4/2000.

J. Z. Pekanović

BOĐANI, manje seosko naselje u jugozapadnom dijelu Bačke, istočno od Bača, 1323 stanovnika (2002.). Vežano je za aluvijalnu ravninu Dunava, a smješteno je na granici nešto više riječne terase (85 m) i prostranoga dunavskog rita (oko 80 m). Po strani je od važnijih prometnica. Asfaltnom je cestom, preko susjedne Vajske, povezano s općinskim središtem – Bačom. Od glavnog toka Dunava Bođani su udaljeni desetak kilometara, a na suprotnoj je obali smješten Vukovar. Ovaj je dio bačkog Podunavlja s Vukovarom prije bio povezan skelom, ali je nakon uspostavljanja granične crte između dviju država takva veza prekinuta.

Smatra se da je selo prvi put spomenuto kao Boian u jednome papinskom dokumentu nastalom između 1338. i 1342. Pod imenom Bođan prvi je put zabilježeno 1543. Spominje se i u turskim defterima, i to u Somborskoj nahiji. Nakon oslobođenja od Turaka mjesto je zabilježeno već 1691.

Bođani

BOĐANI

Prema broju stanovnika Bođani spadaju u red manjih podunavskih naselja. U njemu je 1890. živjelo 856 stanovnika, od kojih je bilo 375 Hrvata (Šokaca), 350 Srba, 65 Nijemaca, 44 Mađžara te 22 ostalih. God. 1900. u njemu je zabilježeno 854 stanovnika, a 1921. 1251 stanovnik. U novije doba izražena je depopulacija: 1971. mjesto je imalo 1879 stanovnika, 1991. – 1322, a 2002. – 1113 stanovnika. Tijekom 1990-ih godina etnička je struktura sela promijenjena:

godina	1991.	2002.
ukupno	1323	1113
Srbi	560	586
Hrvati	300	172
Jugoslaveni	174	127
Mađžari	79	50
ostali	210	178

Stanovništvo se uglavnom bavi poljoprivredom. Na oko 5 km od sela u prostranome bođanskom ritu između 1920. i 1924. god. podignuta je kudjeljara Berava s pripadajućim radničkim naseljem. Nakon velike poplave koja je 1965. zahvatila taj niski ritski prostor kudjeljara više nije obnavljana. Na istom se mjestu sad nalazi pogon za silažu lucerne.

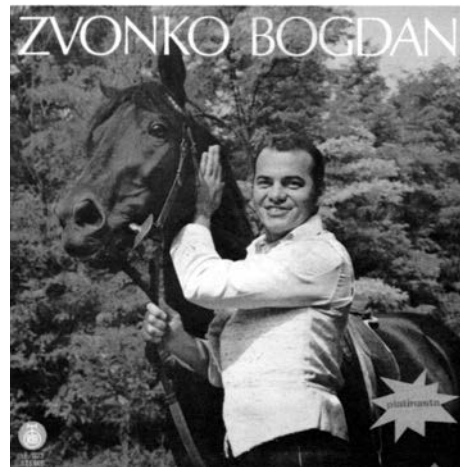
Župa se spominje već 1338. godine. U Bođanima je 1855. izgrađena katolička crkva posvećena svetom Iliji, a dotad su vjernici išli u crkvu susjednu Vajsku. Bođani su samostalna vikarija od 1936., a samostalna župa od 1956. Crkva je 2004. temeljito obnovljena. Župom upravlja župnik iz Vajske.

U blizini sela nalazi se pravoslavni samostan koji je, prema jednom zapisu, osnovan 1478. godine. Prema tradiciji podigao ga je dalmatinski trgovac Bogdan i posvetio svetoj Bogorodici (Vavedenju) u znak zahvalnosti za ozdravljenje. Neki autori smatraju da se ime samostana-brvnare koji je podigao i koji je po njemu nazvan, poslije proširilo i na obližnje selo. Pravoslavna je crkva obnavljana u još dva navrata – 1578. i 1695., a sadašnja je podignuta 1722. godine.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 3, Szabadka, 1907; *Bács-Bodrog vármegye*, 1, ur. S. Borovszky, Budapest, [1909]; *Enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1955; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; *Stanovništvo. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002., knj. 1. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podaci po naseljima*, Beograd, 2003.

M. Đanić

BOGDAN, Zvonko (Ivan Zvonimir) (Sombor, 5. I. 1942.), pjevač, skladatelj, tekstopisac, sakupljač narodne glazbene tradicije, sportaš. Rođen je u obrtničkoj obitelji od oca Stipana i majke Mace, rođ. Kukuruzar. Roditelji su mu amaterski pjevali u zborovima somborskih društava *Bunjevačko kolo* i KUD-a *Miroljub*, a otac mu je bio i među osnivačima *Miroljuba*. Djetinjstvo je proveo na salašu svojeg »dide« na Nenadiću, što je ostavilo dubok trag na njegovu kasnijem stvaralaštvu. Osnovnu i srednju naobrazbu stekao je u Somboru. Kao srednjoškolac kratko je glumio u somborskom Narodnom kazalištu, u kojem je zatim radio kao službenik 1961.-62. te kratko opet kao glumac 1966.-67. Glumio je i u Narodnom kazalištu u Subotici 1962.-63.

LP *Zvonko Bogdan peva za vas*, 1974.

U Beograd je otišao 1963. i ondje se počeo baviti estradnim pjevanjem. Ono mu je postalo i profesijom, a s vremenom

se orijentirao na skladanje glazbe vezane uz rodno podneblje. U Beogradu je pohađao nižu i srednju glazbenu školu *Stanković*, no odlučujuću je glazbenu naobrazbu stekao privatno, od slijepog klavirista Ladislava Baloga. God. 1971. skladao je svoju prvu pjesmu *Ej, salaši*, 1973. obradio je pjesmu *Fijaker stari*, zatim je 1974. skladao *Govori se da me varaš*, te nakon toga *Već odavno spremam svog mrkova*, *Ne mogu se tačno setiti leta* i još više desetak pjesama. Skladbe su mu vezane za stvarne ljude i događaje, ali se tekstualno i glazbeno inspirirao vojvođanskom i slavonskom tamburaškom tradicijom te mađarskim romancama. Skladao je i na tekstove Jovana Jovanovića Zmaja i Đure Jakšića.

Od 1968. član je Radio Novoga Sada. Suradivao je s Tamburaškim orkestrom Radio Novog Sada pod upravom Janike Balaža, s Velikim narodnim orkestrom Luciana Petrovića i dr. Nastupao je po cijeloj bivšoj Jugoslaviji, diljem Europe te u prekomorskim zemljama (SAD, Kanada, Australija). Među zapaženijima su bili njegovi nastupi na Festivalu podunavskih zemalja 1974. i 1978. s glazbenicima svjetskoga glasa kao što su Gheorghe Zamfir, Toni Jordache i Lajos Boros. Nekoliko je nosača zvuka snimio s najpoznatijim mađarskim primašem Sándorom Lakatosom, a do danas surađuje s Jerryjem Grchevichem, najboljim tamburašem iz SAD-a.

Tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća bio je među najpopularnijim osobama na domaćoj estradnoj glazbenoj pozornici. Pjesme su mu postale simbolom naroda iz kojega je potekao, ali i bačke ravnice. Zaslužan je za promoviranje bunjevačkoga glazbenog naslijeđa i kulture, jer se za njegovo ime vezuju neke od najpoznatijih bunjevačkih narodnih i starogradskih pjesama. Pojedine su mu skladbe postale povijesne u tamburaškoj glazbi, a neke, poput *Ej, salaši*, *na severu Bačke*; *Govori se da me varaš*; *Ne vredi plakati*; *Već odavno spremam svog mrkova* ili *Fijaker stari* toliko su prihvaćene u puku da se često smatraju izvornima. Dobitnik je nekoliko nagrada i priznanja, među

ostalim i nagrade *Istaknuti umjetnik Jugoslavije* 1988.

Osim u skladateljskom i pjevačkom radu, uspjehe je postizao i u konjičkom kasačkom sportu, kojim se bavi od sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Putujući po svijetu, upoznao se s najboljim trenerima, vozačima, hipodromima i konjima te je pridonio širenju najnovijih dostignuća u treniranju, balansiranju, potkivanju i vožnji kasačkih konja. Idejni je tvorac kasačkih utrka koje su u Subotici do danas redovito organiziraju, *Subotička milja* od 1982. i *Oslobođenje grada Subotice* od 1984. Vozio je najpoznatije konje s kojima je postigao šampionske rezultate: Diktat, Dickmatsrup, Atila III., Avgust... U staji *Csákány* tri i pol godine radio je kao trener i vozač te je postigao važne rezultate: s konjem Allyhills Hico (švedski uzgoj), koji je inače bio proglašen konjem godine u državi 1996. i 1998. i najboljim konjem u zemlji u prošlom stoljeću, osvojio Slovački internacionalni derbi 1996., a 1997. osvojio je i četvrto mjesto na Međunarodnoj utrci *Grof Kálmán Hunyadi* u Beču. S konjem Miraž osvojio je Jugoslavenski kasački derbi 1998., a s konjem Real Law Hrvatski kasački derbi u Zagrebu 2001.

Bavi se usto i uzgojem golubova listonoša te je i na tom području pridonio populariziranju novih svjetskih postignuća u rodnom kraju.

Od 1980. godine živi i djeluje u Subotici.

Diskografija: LP: *Biseri narodne muzike*, 1971; *Zvonko Bogdan*, 1972; *Zvonko Bogdan – Orkestar Šandora Lakatoša*, 1973; *Zvonko Bogdan peva za vas*, 1974; *Zvonko Bogdan – Što se bore misli moje*, 1976; *Zvonko Bogdan uz tamburaški orkestar RTV Novi Sad pod upravom Janike Balaža*, 1980; *Zvonko Bogdan i Tamburaški orkestar Janike Balaža*, 1981; *Zvonko Bogdan – Pesme i pesnici*, 1984; *Zvonko Bogdan – Legolas*, 1984; *Zvonko Bogdan – Svaku ženu volim ja*, 1988; CD: *Život teče u laganom ritmu*, 2001; *Živim život k'o skitnica*, 2002.

Lit.: *Hrvatski leksikon*, I, Zagreb, 1996; A. Do-gandžić, *Zvonko Bogdan pesme i konji*, Beograd, 2000; *Leksikon umetnika Vojvodine*, I, Novi Sad, 2001.

H. Tikvicki

BOGDANOV, Vaso (Pančevo, 2. X. 1902. – Zagreb, 9. X. 1967.), publicist i povjesničar. Sin Joce Bogdanova, suradnika i učenika Vase Stajića. Književnost i povijest studirao je u Beču, diplomirao je u Beogradu 1924., a doktorirao 1947. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U međuratnom razdoblju bio je gimnazijski profesor u Novom Vrbasu, Subotici i Zagrebu (1923.-46.), a poslije je radio kao službenik u Hrvatskome državnom arhivu. Od 1949. bio je izvanredni, a od 1955. redoviti profesor povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U znanstvenom radu i svjetonazoru bio je blizak Vasi Stajiću. Kao član komunističkog pokreta, nekoliko je puta bio otpuštan s posla i zatvaran. Pripadao je užem krugu oko Miroslava Krleže. Za dopisnog člana JAZU-a izabran je 1951., a za redovitog 1955. Povijesna istraživanja usmjerio je na djelatnost istaknutih političara, revolucionarnih zbivanja 1848.-49., povijest političkih stranaka u Hrvatskoj do 1918. te odnose Hrvata i Srba od polovice XIX. st. do 1941.

Osim što je jedan dio života proveo u Subotici, gdje je bio gimnazijski profesor te sekretar PK KPJ Vojvodine u Subotici, dio njegova znanstvenog interesa djelomično se doticao i podunavskih Hrvata u nekoliko njegovih djela (*Ustanak Srba u Vojvodini i mađarska revolucija 1848-49*, Subotica, 1929.; *Nacionalni i socijalni sukobi Vojvođana i Mađžara 1848-49*, Zagreb, 1936., 1946.²; *Jakobinska zavjera Ignjata Martinovića*, Zagreb, 1960.). Najvažniji je njegov prinos o povijesti Bunjevaca u *Enciklopediji Jugoslavije*, u kojem je sintetizirao njihovu povijest u razdoblju od doseljenja u Bačku pa do kraja Drugoga svjetskog rata. Upozoravajući na osnove čimbenike nacionalna razvitka podunavskih Bunjevaca u Ugarskoj i međuratnoj Jugoslaviji, taj je članak postao jednim od najreferentnijih poslijeratnih radova u stručnoj literaturi o bačkim Bunjevcima.

Lit.: *Enciklopedija Jugoslavije*, II, Zagreb, 1956, 1982.; *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989.

S. Mačković

BOGIŠIĆ, Ivan (Sombor, 13. VI. 1901. – Sombor, 12. XI. 1976.), nogometaš, slikar. Po zanimanju firmopisac, između dvaju svjetskih ratova bio je istaknuti nogometaš somborskoga kluba *Sport*, s kojim je osvojio prvenstvo Subotičkoga nogometnog podsaveza 1924./25. Više je puta nastupao za gradsku reprezentaciju, a bio je i predsjednik nogometne sekcije sportskog kluba *Radnički* iz Sombora. Kao slikar autodidakt bio je učenik Lajosa Husvéta. Važnije su mu slike *Kuća kraj puta* (ulje na kartonu, 1936.) i *Konj* (ulje na lezonitu), koje se čuvaju u Gradskome muzeju u Somboru, te *Posljednja večera* (ulje na platnu), koja se nalazi u karmelićanskom samostanu u Krku. Bio je poznat i kao velik ljubitelj životinja i uzgajivač golubova. Obnašao je dužnost predsjednika Društva za odgoj rasne živine, golubova, ptica i zečeva u Somboru (1954. i 1960.), a bio je i član upravnog odbora Saveza uzgajivača sitnih životinja Jugoslavije 1960.

Lit.: P. Vasić, *Umetnička topografija Sombora*, Novi Sad, 1984; *Miroљub*, Sombor, 6-7/1999; J. Pekaović, *Golubarstvo u Somboru*, Sombor, 2002.

A. Zomborčević i J. Z. Pekaović

BONA → Blagaj

BORBA, list Radikalne stranke koji je izlazio u Subotici tijekom 1924. godine. Od ukupno 27 brojeva, prvi je broj objavljen 30. III. 1924, a zadnji 3. X. 1924. List je tiskan latinicom u subotičkoj tiskari *Fischer i Krausz*, a financirali su ga imućni subotički radikali. Isprva je bio tjednik, a poslije je izlazio dva puta na tjedan. Odgovorni urednik i vlasnik, ali i novinar koji je svojim napisima obilježio list i dao mu profil, bio je Lazar Stipić. Novine su bile izrazito

Borba, Subotica, 18. IV. 1924.

prosrpski orijentirane, ali usmjerene k bunjevačkom čitateljstvu, kojemu se sugeriralo zbližavanje sa srpskim političkim čimbenicima u gradu radi stvaranja fronte u odnosu na neslavenske narode. Već je u prvom broju objavljen demagoški članak *Naš program*, u kojem Lazar Stipić objašnjava program Radikalne stranke. I poslije, u skladu sa svojim nazivom, list oštro napada i kritizira sve političke i društvene strukture i pojave u Subotici koje nisu bile na nacionalno-političkoj liniji radikala. Osim borbe za »nacionalno i državno jedinstvo«, upozoravanje na korupciju bilo je jedna od temeljnih karakteristika lista.

Lit.: I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; T. Kolozsi, *Szabaddkai sajtó (1919-1945)*, Újvidék, 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918-1941*, Novi Sad, 1983.

S. Mačković

BOROTA, selo u Bačkoj, dvadesetak kilometara sjeverozapadno od Baje, prema Jankovcu (Jánoshalma), 1591 stanovnik (2001.). Ime naselja potječe od slavenskoga osobnog imena Borota. Prijašnja službena imena: Boroth, Borothy, Boroch, Borod, Borota. Bački su je Hrvati zvali i Gospodskom Pustarom (Goszpodsza Pusztara).

Borota

U dokumentima se prvi put spominje 1237., a 1481. bilježe je kao selo. Postoji i 1520., 1580. (ima 25 kuća) i 1590. U turskom je razdoblju pripadala Bajskoj nahiji.

ji. Kao pustara navodi se 1658., a 1702. pripada bajskoj župi. God. 1715. spominje se kao naseljena, a 1724. kao nenaseljena pustara. Na početku XIX. st. pripada čas Rimu (Rém), čas Jankovcu, a 1840-ih godina posjedu Antuna Grašalkovića, istoimenog unuka znamenitog upravnika komorskih posjeda u Bačkoj. Broj stanovnika: 1910. – 2724, 1941. – 4049, 1990. – 1779. Premda neki autori navode da je na koncu Prvog svjetskog rata u njoj živjelo oko 150 Hrvata (Bjelovučić), ona nikad nije bila stalno boravište većeg broja Hrvata, koji su ovamo dolazili uglavnom na sezone poslove.

Izvor: Urbarijalni spisi, 13330. Arhiv Vojvodine.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 2, 4, Szabadka, 1909², 1907; N. Z. Bjelovučić, *Einografska granica Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara sa etnografskom kartom*, Zagreb, 1929; J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája, Baja és Bács-Bodrog vármegye községei*, Budapest, 1934; D. Popović, *Srbi u Vojvodini*, II, Novi Sad, 1959; Ž. Mandić, Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001.

Ž. Mandić

BOROVSZKY, Samu (Karavukovo, 25. X. 1860. – Budimpešta, 24. IV. 1912.), povjesničar, član Mađarske akademije znanosti. Roditelji su mu se doselili u Bačku, gdje je u Karavukovu (Bácsordás) rođen i Samu kao najstarije od šestoro djece. Obitelj se 1862. godine preselila u obližnje slovačko mjesto Pivnice, a 1870. u Szalontu (Erdelj). Usprkos teškim obiteljskim i materijalnim prilikama, na budimpeštanskom je sveučilištu diplomirao povijest i mađarsku književnost, a 1883. stekao je zvanje doktora filozofije. Ravnateljem arhivskog ureda Mađarske akademije znanosti postao je 1884., a ravnateljem njezina Arhiva 1899. Iste je godine postao članom Mađarske akademije znanosti, a 1908. i tajnikom Mađarskoga povijesnog društva.

Objavio je mnogobrojne radove i knjige iz mađarske prapovijesti i velike seobe

naroda. Bio je urednik monumentalne serije *Magyarország Vármegyéi és Városai* (*Madžarske županije i gradovi*), u kojoj su u razdoblju od 1896. do 1914. u 24 knjige monografski obrađene 22 ugarske županije i područja, od kojih je prve četiri monografije uredio skupa s Jánosom Sziklayem, a preostale sâm. Jednu je nakon njegove smrti uredio Dezső Csánki. Ta su djela nezaobilazna za proučavanje povijesti Podunavlja, pri čemu su za podunavske Hrvate osobito važne dvosvesčane monografije Bačko-bodroške i Peštansko-piliško-šoltsko-kiškunske županije, dok je za hrvatsku povijest važna i monografija *Fiume és a magyar-horvát tengerpart* (*Rijeka i ugarsko-hrvatsko primorje*). Iako su prožete tadašnjom službenom panmadžarskom znanstvenom paradigmatom, zbog obilja sintetiziranih činjenica monografije koje je uređivao nezaobilazne su u proučavanju povijesti podunavskih Hrvata te su iz njih podatke crpili mnogi autori koji su poslije proučavali Bunjevce i Šokce.

Djela: *A honfoglalás története*, Budapest, 1894; *Csanád vármegye története 1715-ig*, I-II, Budapest, 1896-97; *Az időrendbe szedett váradi tüzesvaspróba lajstrom* (suautor: J. Karácsonyi), Budapest, 1903; *Borsod vármegye története*, Budapest, 1909; *Bács Bodrogh vármegye*, I-II, Budapest, [1909] (urednik); *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye*, I-II, Budapest [1910] (urednik).

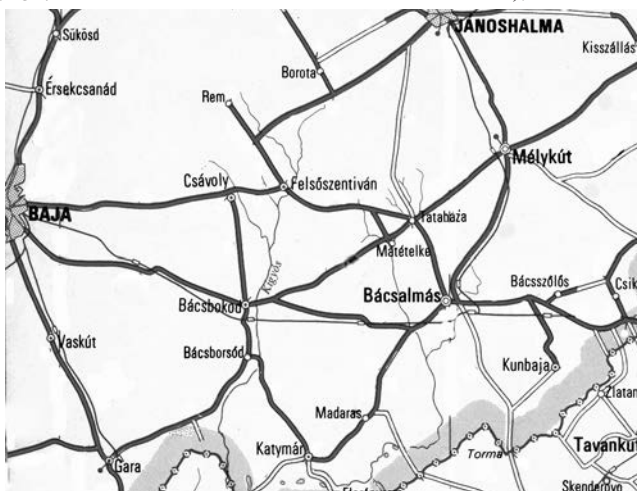
Izvor: Historijski arhiv Sombor, Fond znamenite ličnosti, sign. br. 234.

Lit.: *A Pallas nagy lexikona*, III, Budapest, 1893; *Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest, 1967.

A. Čota

BORŠOT (*madž.* Bácsborsód), mjesto u Bačko-kiškunskoj županiji, 22 kilometra jugoistočno od Baje, 1277 stanovnika (2002.). Ime naselja izvedeno je od starodrevnoga madžarskog osobnog imena Borsod. Zbog glasovne sličnosti pučkom je etimologijom preinačeno u Borsód, »mjesto zasijano graškom«. Prijašnja službena imena: Borsoudtenthleuryncz, Borsouns, Borsod, Pusztá Borsod, Bácsborsod.

God. 1330. bilježe ga kao pustaru, a 12 godina poslije kao selo; 1543. Kalačkoj nadbiskupiji plaća 42 forinte i jedan par čizama crkvene desetine, što upućuje na to da je riječ o većem naselju. Tijekom XVII. st. spominje se kao hrvatsko mjesto. God. 1580. ima 59 kuća; 1655. bilježe ga kao »racko«, a na početku XVIII. st. kao »bunjevačko« selo. Pustara je naseljena 1781. godine. Prema popisu iz 1715. ondje živi 7, a prema popisu iz 1720. 6 hrvatskih obitelji. Samostalnom je župom Boršot postao 1800. (od 1776. bio je bikičkom područnjom); matične se knjige vode od 1801. Broj Hrvata: 1910. – 271 (ukupan broj stanovnika 2717), 1941. – 77 (ukupan broj stanovnika 2536), 1945. – 57 (ukupan broj stanovnika 2498), 1960. – 86 (ukupan broj

Boršot (Bácsborsód)

stanovnika 2163), 1980. – 25 (ukupan broj stanovnika 1478). U Boršotu se nalazi dvorac plemićke porodice Latinović, kojoj je to naselje pripadalo u XVIII. i XIX. st. Danas se u jednom dijelu dvorca i u drugim zdanjima koja su pripadala spomenutoj porodici nalazi starački dom, gdje obitavaju i Hrvati iz okolice.

Lit.: *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája*, I-II, Zombor, 1896; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 1, 4, Szabadka, 1909², 1907; J. Rapsányi, *Magyar városok monográfiája. Baja és Bács-Bodrog vármegye községei*, Budapest, 1934; A. Hegedűs, *Bácskai és bánáti jobbagylevelek (1676–1848)*, Újvidék, 1984; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, *Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001.

Ž. Mandić

BORTANJ, 1. pustara sjeverozapadno od Sombora, između Bezdanskog puta i željezničke pruge Sombor-Monoštor, na južnom rubu Bezdanske šume, zvane i »Šušnjark«, prema granici s monoštorskim atarom. Na sjevernoj granici Bortanja nalaze se ušoreni salaši uz Bezdanski put i rimokatolička crkva svetog Nikole Tavelića podignuta 1971. Zbog gradnje ove crkve preko 100 Somboraca izgubilo je položaj ili posao. Isprija je bila filijala somborske župe presvetog Trojstva, kasnije samostalna župa, a od 1990. filijala je somborske župe svetog Križa. To je područje danas naseljeno pretežito hrvatskim stanovništvom; 2. nekadašnja utvrda po kojoj je cijelo područje dobilo ime. U povijesnim se dokumentima naziva Barthan, Barchan,

Borchan, Borthanch, Barthán, Bortány, Bartány i sl., a danas je u lokalnih Hrvata i Srba odomaćen naziv Bortanj.

Kad su stanovnici Bodroga ostali bez tvrđave koju su razorili Tataři, počela je izgradnja nove utvrde nekoliko kilometara istočnije, na južnom rubu današnje Bezdanske šume. God. 1263. nova utvrda i naselje spominju se pod imenom Bortan, a njihovi su gospodari članovi porodice Buljar iz Kuluda (danas Kolut). Do turskih osvajanja Bortanj je promijenio nekoliko feudalnih gospodara. Za vrijeme turske najezde razoren je pa ga turski defteri više ne spominju. No zbog veličine i važnosti utvrde naziv je ostao za šire područje te je, crtajući zemljovid, kraljevski geometar Kovač 1763. zabilježio pustaru Bartyán i ostatke utvrde Barthan.

Ostaci velike obrambene utvrde s visokim nasipom postoje i danas. U istraživanjima somborskoga Gradskoga muzeja provedenima 2004. na lokalitetu Bortanja utvrđeno je postojanje sakralnog objekta s nekropolom te naselja koje se prostiralo uz rub šume Šušnjark. Otkrivena je jednobrodna kapela s polukružnom apsidom, a daljnja istraživanja tek predstoje.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 1², Szabadka, 1909; M. Beljanski, *Gde je i šta je Bortanj*, Sombor, 1971; *Miroљub*, Sombor, 4/1998, 4/2000.

A. Firanj

BOSANČICA (bosanica), bosansko-hrvatska inačica ćirilice. Od XII. st. bila je u uporabi na području Bosne, Huma, srednje

Bortanj

BOSANČICA

u tiskanom knjigama		rukopisna bosančica			izgovor
velika	mala	u Bosni	u Splitskim Poljicama	u Dubrovniku	
A	а	ђ, а, ђ, ђ	ђ, ђ, ђ, ђ, ђ	ђ, ђ, ђ	A
B	б	б, б, б, б	б, б, б, а	б, б	B
В	в	в, в, в, в	в, в, в	в, в	V
Г	г	г, г, г, г	г, г, г	г	G
Д	д	д, д, д, д	д, д, д, д	д, д, д	D
Е	е	е, е, е, е	е, е, е	е, е	E
Ж	ж	ж, ж, ж	ж, ж, ж	ж, ж	Ž
З	з	з, з, з	з, з, з, з	з	DZ
И	и	и, и, и	и, и, и, и	и	Z
І	і	і, і, і	і, і, і	і	I
Љ	љ	љ, љ, љ	љ, љ, љ	—	I, I, I
К	к	к, к, к	к, к, к	к, к	[D], J, K
Л	л	л, л, л	л, л, л, л	л, л	K
М	м	м, м, м	м, м, м	м, м	L
Н	н	н, н, н	н, н, н	н, н	M
О	о	о, о, о	о, о, о	о, о	N
П	п	п, п, п	п, п, п	п, п	O
Р	р	р, р, р	р, р, р	р	P
С	с	с, с, с	с, с, с	с, с	R
Т	т	т, т, т	т, т, т	т, т	S
Ў	у	у, у, у	у, у	у, у	T
Ф	ф	ф, ф, ф	ф, ф, ф	ф	U
Х	х	х, х, х	х, х, х	х, х	F
Ў	ѡ	ѡ, ѡ	ѡ, ѡ	ѡ, ѡ	H, O, T
Ѣ	ѣ	ѣ, ѣ	ѣ, ѣ	ѣ	[O], [S], [T]
Ѥ	ѥ	ѥ, ѥ	ѥ, ѥ, ѥ, ѥ	ѥ, ѥ	[S], [T], [C]
Ѧ	ѧ	ѧ, ѧ	ѧ, ѧ, ѧ	ѧ, ѧ	Š
Ѩ	ѩ	ѩ, ѩ	ѩ, ѩ, ѩ	ѩ, ѩ	Y
Ѫ	ѫ	ѫ, ѫ	ѫ, ѫ, ѫ	ѫ, ѫ	J
Ѭ	ѭ	ѭ, ѭ	ѭ, ѭ, ѭ	ѭ, ѭ	JA
Ѯ	ѯ	ѯ, ѯ	ѯ, ѯ, ѯ	ѯ, ѯ	JE
Ѱ	ѱ	ѱ, ѱ	ѱ, ѱ, ѱ	ѱ, ѱ	JU
Ѳ	ѳ	ѳ, ѳ	ѳ, ѳ, ѳ	ѳ, ѳ	KS
Ѵ	ѵ	ѵ, ѵ	ѵ, ѵ, ѵ	ѵ, ѵ	PS
Ѷ	ѷ	ѷ, ѷ	ѷ, ѷ, ѷ	ѷ, ѷ	TH
Ѹ	ѹ	ѹ, ѹ	ѹ, ѹ, ѹ	ѹ, ѹ	Y

Bosančica

Dalmacije i Dubrovnika, a od XVII. st. i u Slavoniji te među Hrvatima u Ugarskoj. Franjevci su se njome koristili diljem hrvatskoga etničkog područja još duboko u XVIII. st., a bosanski muslimani pojedinačno sve do kraja XIX.

Iako su mišljenja o bosančici u stručnoj literaturi podijeljena i kreću se u rasponu od uvjerenja da je riječ o posebnom pismu koje se iz grčkog alfabeta razvilo usporedno s ćirilicom, ali neovisno o njoj, do tvrdnje da je posrijedi zapravo samo neznatno izmijenjena srpska ćirilica, prevladava stajalište da je bosančica dio razvoja ćirilice kroz koji je to pismo prošlo šireći se iz bugarskih krajeva na sjeverozapad, ali i da je

među ćiriličnim pismima posebna u najmanju ruku onoliko koliko je posebna svaka druga njezina nacionalna inačica. Najveće grafijske razlike između bosančice i drugih južnoslavenskih ćiriličnih pisama karakteristični su grafemi za glasove *b*, *v*, *č* i *ž* te poseban znak za glasove *ć* i *đ*, koji je stvoren po uzoru na glagoljski *đerv*, a iz bosančice ga je za glas *ć* preuzeo i Vuk Karadžić u svojoj reformi srpske ćirilice. Usto, već od najranijih razvojnih faza u bosančici nema posebnih slova za nosne samoglasnike niti za slogove *je* i *ja*, a i brojna je vrijednost pojedinih slova različita u odnosu na srpsku i bugarsku ćirilicu. Za razliku od raških ćiriličnih spomenika, koji su pisani srpskom redakcijom staroslavenskoga, srednjovjekovni spomenici pisani bosančicom jezično pripadaju hrvatskoj redakciji, a karakteristično je i da je udio čakavskih i zapadnoštokavskih jezičnih elemenata s vremenom u njima postajao sve veći. Novovjekovni tekstovi u XVII. st. nastajali su pak isprva na staroštokavsko-jekavskom (istočnobosanskom) dijalektu, ali ubrzo novoštokavska ikavica postaje gotovo jedinim jezikom bosančicom pisanih tekstova, od kojih većina pripada franjevačkoj pismenosti.

Najstariji sačuvani spomenici pisani bosančicom epigrafske su naravi: Humaćka ploča iz Humca pokraj Ljubuškoga u Hercegovini iz XI. st. te Povaljski prag iz Povalja na Braču iz XII. st. Među najranije spomenike pripadaju i bosansko-humska (npr. Listina Kulina bana iz 1189.) te dubrovačka i srednjodalmatinska diplomatika i pravni spisi (npr. Povaljska listina iz 1250.). Iz razdoblja od XIII. do XV. st. potječu natpisi na stećcima te vjerski spisi bosanskih krstjana (bogumila), a od XV. do XVII. st. pisani su bosančicom srednjodalmatinski pravni i historiografski tekstovi (npr. Poljički statut iz 1440. i *Hrvatska kronika* s početka XVI. st.) te dubrovački lekcionari, molitvenici i oficiji, od kojih je najpoznatiji *Libro od mnozijekh razloga* iz 1520. Tijekom XVII. i XVIII. st. bosanski su franjevci bosančicom pisali liturgijske, vjersko-poučne i polemičke tekstove te historiografske zapise, ljetopise i kronike, a

njezin je definitivni oblik određen prvim tiskanim knjigama Matije Divkovića u Mlecima 1611. Upravo zahvaljujući franjevcima, bosančica se proširila po cijelom području franjevačke provincije Bosne Srebrene te se nije više rabila samo u Dalmaciji i Bosni nego i u Slavoniji i Ugarskoj. Za turske vlasti bosančicom su se počeli služiti i bosanski muslimani.

Iako su se u Ugarskoj bosančicom služili najviše franjevci, neki povjesničari navode i primjere koji bi mogli pokazati da je to pismo bilo popularno i izvan franjevačkih krugova. Primjerice, 1796. u Trnavi je bosančicom objavljena Bunjevcima namijenjena knjiga Petra Kanjiže *Kratka azbučica i kratak kršćanski nauk*. No tijekom XVIII. st. i sami su franjevci već postupno počeli napuštati bosančicu i prihvaćati latinicu, koja je u hrvatskoj pismenosti u to doba bila zastupljena već četiri stoljeća. O tom procesu svjedoče i podaci iz Ugarske. Lovro Bračuljević, primjerice, u Budimu 1730. latinicom objavljuje knjigu *Uzao serafinske ljubavi*, ali u predgovoru objašnjava kako je grafijske odluke donosio ugledajući se u bosančicu, a ne prema mađarskom uzoru. Stjepan Vilov pak 1736. u Budimu latinicom objavljuje *Razgovor prijateljski među kerstjaninom i ristjaninom*, žaleći pritom što ondje nije mogao naći »naših slova«. Tendenciju koja je postajala sve jača nije mogao zaustaviti ni provincijal Bosne Srebrene Luka Karagić, rođen inače u Baji, koji je 1737., zabranjujući latinicu, naložio svim franjevcima u Provinciji da se u službenom i privatnom dopisivanju služe samo bosančicom, jer je ona »naše pismo«.

Lit.: I. Ivanić, *O Bunjevcima*, Subotica, 1894; B. Zelić-Bučan, *Bosančica u srednjoj Dalmaciji*, Split, 1961; T. Raukar, *O problemu bosančice u našoj historiografiji*, u: *Izdanja Muzeja Grada Zrenice*, sv. 3, 1973; A. Sekulić, *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća.*, Zagreb, 1993; E. Hercigonja, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Zagreb, 1994; Z. Vince, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 2002.

P. Vuković

BOSIĆ, Mila (Begeč, 6. I. 1930.), etnologinja i muzeologinja. U rodnome mjestu završila je osnovnu školu, a u Novom Sadu gimnaziju 1950. Iste godine upisala se na studij etnologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a nakon diplomiranja 1954. zaposlila se kao kustosica u Vojvođanskome muzeja u Novom Sadu. Ondje je radila do odlaska u mirovinu 1995. U međuvremenu, 1983. obranila je na istom fakultetu i doktorsku disertaciju s područja etnoloških znanosti.

M. Bosić, *Ženidbeni običaji Šokaca Hrvata u Bačkoj*, Novi Sad, 1992.

Provela je veći broj samostalnih terenskih istraživanja na teritoriju Vojvodine, proučavajući narodni život i običaje ovdašnjih Srba, Slovaka, šokačkih Hrvata i Roma, o čemu je objavila šest knjiga te gotovo devedeset radova u mnogobrojnim zbornicima, monografijama i časopisima. Usporedno s tim, sve se vrijeme bavila i muzeološkim radom, od prikupljanja muzejskih predmeta do priređivanja muzejskih izložaba. Radila je ujedno kao vanjska suradnica i u drugim kulturnim ustanovama na mnogobrojnim projektima (Matrica srpska, Etnografski institut Srpske akademije znanosti i umjetnosti, Enciklopedi-

ja Vojvodine). Za svoj je dugogodišnji rad dobila desetak nagrada i priznanja. Članica je nekoliko strukovnih udruga s područja etnologije i muzeologije.

Za bačke je Šokce od iznimne važnosti njezina studija *Ženidbeni običaji Šokaca Hrvata u Bačkoj*, u kojoj su objelodanjeni rezultati autoričinih terenskih istraživanja provedenih u Beregu, Monoštoru, Sonti, Vajskoj, Baču, Bođanima i Plavnoj. Osim kvalitetne i dosad jedine cjelovite etnološke obradbe ženidbenih običaja, u knjizi je objavljena i znatna prikupljena građa svatovaca i bečaraca, pjesama koje se pjevaju na šokačkim svadbama.

Djela: *Ribarske sprave i alati u Vojvodini*, Novi Sad, 1982; *Božićni običaji Srba u Vojvodini*, Beograd-Novi Sad, 1985; *Narodna nošnja Slovaka u Vojvodini*, Novi Sad, 1987; *Narodna nošnja Slovaka u Banatu – Kovačica*, Zagreb, 1989; *Ženidbeni običaji Šokaca Hrvata u Bačkoj*, Novi Sad, 1992; *Godišnji običaji Srba u Vojvodini*, Novi Sad, 1996.

T. Žigmanov

BOSNA, područje i zemljopisna cjelina koja danas obuhvaća oko četiri petine teritorija države Bosne i Hercegovine. Prvotna Bosna obuhvaćala je područje oko rijeke Bosne, prema kojoj je dobila i ime. Tijekom povijesti bosanski se teritorij mijenjao. Današnju sjevernu granicu s Hrvatskom i istočnu sa Srbijom čine rijeke Sava i Drina, zapadna je granica s Hrvatskom određena najvećim dijelom nakon austroturskih ratova potkraj XVII. i u XVIII. st., a granicom prema Hercegovini smatraju se povijesne granice Hercegovačkog pašaluka iz XIX. st. koje vode ispod Duvanjskog polja, između Tomislavgrada i Posušja, planinom Čvrstnicom, rijekom Ramom, planinama Bjelašnicom i Visočicom te gornjim tokom Neretve do granice s Crnom Gorom.

Bosna i Hercegovina danas obuhvaća 51.209 km², a prema popisu iz 1991. imala je 4.377.033 stanovnika, od kojih je 3.939.902 živjelo u Bosni. Etničko-konfesionalnu strukturu Bosne i Hercegovine prema tom popisu činili su Bošnjaci (1.902.956 ili 43,5%), Srbi (1.366.104 ili

31,2%) i Hrvati (760.852 ili 17,4%), no u samoj je Bosni slika bila nešto drukčija: Bošnjaci 45,4% (1.789.972), Srbi 32,3% (1.273.057) i Hrvati 14,1% (554.595). Etnička struktura stanovništva znatno je izmijenjena u ratnim sukobima 1992.-95.

Gorska područja Bosne obiluju bjelogoričnim i crnogoričnim šumama, vodom, pašnjacima i rudama, a kroz Bosnu prolazi i najkraći put koji povezuje Podunavlje sa Sredozemljem. Zbog toga je to područje bilo naseljeno već u prapovijesti. Iliri su bili prvi Indoeuroljani koji su u Bosni podigli naselja, a Rimljani su u posavskom dijelu sagradili prve gradove i povezali ih kvalitetnim prometnicama. Za seobe naroda Bosnom su prošla plemena Huna, Gota, Langobarda i drugih, koja su se tu kraće zadržala na svojem putu prema zapadnoj Europi. U drugom valu na prostor Bosne dolaze Avari i Slaveni, koji su se pomiješali s ilirsko-rimskim stanovništvom te je tako stvorena etnička osnovica srednjovjekovne Bosne.

Najraniji podaci o državnoj organizaciji na području Bosne potječu iz spisa bizantskog cara Konstantina VII. Porfirogeneta iz X. st., a Bosna se spominje i u vezi s ranosrednjovjekovnom Kraljevnom Hrvatskom. Prema predaji, prvi hrvatski kralj Tomislav okrunjen je na Duvanjskom polju u jugozapadnoj Bosni, a Krešimir IV., kralj Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, nosio je ujedno i naslov *rex Ramae* tj. kralj Bosne. Prvi je poznati bosanski vladar Borić iz sredine XII. st. Nosio je naslov bana, a njegova je plemićka loza podrijetlom iz Požege u Slavoniji. Borići su bili vazali ugarskih kraljeva. I sam ban Kulin, kojega povijesna vrela spominju kao prvoga samostalnog vladara Bosne, priznaje vlast ugarskih kraljeva iz loze Arpadovića. No zbog dinastijskih borba na prostoru Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva potkraj XIII. st. ugarska vlast u Bosni postupno slabi, a jačaju lokalni feudinci i vladari. U to doba Bosnom vladaju ugledne porodice, primjerice Šubići, vladari sjeverozapadne Bosne Hrvatinići i vladari jugoistočne Bosne Kosače. Vrhunac je teritorijalnog razvoja srednjovjekovna Bosna dostigla za vlada-

vine Tvrtka I., koji se, potaknut težnjama za jačim političkim priznanjem, oslobodio vazalskog odnosa prema ugarskom dvoru, a koristeći se dinastijskim vezama i raspadom srednjovjekovne Srbije, 1377. okrunio se za »kralja Srbije, Bosne, Primorja i Zapadnih strana«. Iako njegova vlast nad Srbijom nije bila stvarna, a svoj je teritorij proširio uglavnom na račun teritorija rano-srednjovjekovne Kraljevine Hrvatske, Tvrtko I. uspio je stvoriti moćno kraljevstvo i utemeljiti novu narodnu dinastiju Tvrtkovića. S njegovom smrću moć će bosanskih vladara oslabjeti te će vrlo brzo njegovi potomci ponovno postati podložnici hrvatsko-ugarskih vladara.

Prvi tragovi kršćanstva potječu iz vremena rimske uprave u provincijama Panoniji i Dalmaciji, kad je Bosna bila podijeljena između dviju metropolija, Salone u današnjem Solinu i Sirmiuma u današnjoj Srijemskoj Mitrovici. U to se doba spominje i prvi poznati bosanski biskup Andrija kao supotpisnik dokumenata splitskih crkvenih sabora 530. i 533. godine. Iako ne postoji suglasnost o tome gdje je bilo središte bosanske biskupije, u Mošunju kod Travnika ili u Zenici, sigurno je da je ta bis-

kupija bila sufraganska biskupija splitske crkvene metropolije. U vrijeme velike seobe Slavena tijekom VII. i VIII. st. crkvena je organizacija pretrpjela velike promjene jer je nestala stara *ecclesia Bistuensis*, ali je niža crkvena organizacija nastala te je bila pod upravom najprije splitske metropolije, zatim barske, a nešto poslije i dubrovačke biskupije. Nova Vrhbosanska biskupija utemeljena je 1239., a rastu i napretku katoličke crkvene organizacije u Bosni pridonijeli su ban Ninoslav i herceg Koloman, koji su Crkvi darovali velike posjede u Usori i Slavoniji. U vrijeme jačanja utjecaja bosanskih banova zemlja se gospodarski osamostalila, jer je počelo iskorištavanje rudnih bogatstava, a uspostavljeni su i novi trgovački odnosi sa susjednim zemljama.

Bosna se zarana uključila i u europsku trgovinu, a s robom su u nju stizali i kulturni i vjerski utjecaji. Iz južne Francuske preko jadranskih luka doprla su do nje dualistička vjerovanja, koja su se, pod utjecajem drugih sljedba, s vremenom oblikovala u crkvu koja se danas najčešće naziva Crkvom bosanskom ili Crkvom bosanskih krstjana. Sami su se njezini pripadnici na-

Bosna od XII. do XV. stoljeća

zivali krstjanima i krstjankama, a na čelu im se nalazio »djed«, koji je imao funkciju biskupa. Naučavali su da postoje dva svijeta, materijalni, koji je stvorio Sotona, i duhovni, koji potječe od Isusa. Prezirali su materijalno, jednostavno su se odijevali, živjeli su isposnički i nisu težili bogatstvu. Nisu gradili crkve ni samostane niti su uzimali crkvenu desetinu. Propovijedali su na narodnom jeziku. Krstjanska se sljedba s vremenom proširila po cijeloj Bosni, a s razvojem trgovine njezin je utjecaj dopro i u Slavoniju i Srijem. I bosanski su se vladari, u težnji da povećaju svoj utjecaj i materijalno bogatstvo, često koristili tom sljedbom kako bi oslabili rastući utjecaj katoličke crkvene organizacije. Zato je Katolička crkva u Bosni više puta pokušavala iskorigeniti to dualističko učenje šaljući u Bosnu i križarske vojne postrojbe. Kako su krstjani uz potporu bosanskih vladara s vremenom postali vrlo utjecajni, Katolička je crkva u prvoj polovini XIV. st. bosansko crkveno središte odlučila premjestiti na posjede u Slavoniju, u Đakovo. Sam je biskup i dalje posjećivao svoje staro sjedište u srednjoj Bosni, ali je ulogu rekatolizacije prepustio novopridošlim redovničkim zajednicama. Prvu misiju među bosanskim krstjanima vodili su dominikanci, no ona je propala. Drugu su misiju povelili franjevci, koji su se u Bosni trajno zadržali i znatno obilježili njezin kulturni, ali i gospodarski i politički razvoj. Nakon pada Bosne pod osmansku vlast 1463. franjevci su od sultana dobili *ahdnamu*, povelju koja im je jamčila slobodu ispovijedanja katoličke vjere u Osmanskom Carstvu. Osmanska osvajanja prouzročila su velike promjene u etničkom i vjerskom sastavu Bosne i Hercegovine. Mnogo je katolika i krstjana prebjeglo u susjedne zemlje, a Osmanlije su u Bosnu naselili pravoslavno stanovništvo iz istočnog Balkana i muslimane, čiji se broj povećavao i islamizacijom kršćanskog stanovništva. Elemente pripadnosti zapadnomu kulturnom krugu sačuvali su u Bosni upravo franjevci, a njihova je pismenost bila čvrsto povezana s franjevačkom pismošću u hrvatskim i ugarskim zemljama.

Slabljenje moći Osmanskog Carstva počelo je već u XVI. st. Pridonijele su tomu godine nerodice, bolesti, a najviše samovolja lokalnih osmanskih vlastodržaca. Reformama velikih vezira Čuprilića učvršćena je vojnička disciplina, smijenjeni su podmitljivi službenici i hvatani odmetnici, no krimski Tataari, koji su pozvani kao pomoćni vojni odredi, činili su velika zlodjela, jednako kao i neposlušni janičari. Kako bi donekle zajamčile sigurnost, vlasti su franjevcima i puku dopustile nošenje oružja. Poraz osmanske vojske kod Beča 1683. bio je poticaj hajducima i narodnoj vojsci da pod vodstvom franjevača dignu ustanke. U Slavoniji, Bosni i Hercegovini ustanke su vodili franjevci, u Lici svećenik Marko Mesić, u Bugarskoj Pejačevići u Kirpovcima, a u Makedoniji Karpoš. Habsburška i mletačka vojska ušle su duboko u osmanska područja, no nakon što su konsolidirali redove, Osmanlije su u protuudaru vratili područja do Dunava i Save. Nakon što je na kolac nabijen vođa makedonskog ustanka Karpoš, Arsenije Čarnojević poveo je Srbe na habsburški teritorij, Pejačevići su povelili Bugare, a franjevci su potaknuli seobe Bunjevaca i Šokaca na mletačka i habsburška područja. U Bosnu su se pak naselili mnogi muslimani mađarskoga i hrvatskoga podrijetla, a život je malobrojnih katolika u idućim desetljećima postao još teži.

U XIX. st. izbilo je više buna kršćanskog stanovništva te ustanak 1875.-78., nakon čega je Bosnu i Hercegovinu, prema odluci Berlinskoga kongresa 1878., najprije okupirala, a 1908. i anektirala Austro-Ugarska. U razdoblju austrougarske vlasti postignut je znatan gospodarski i kulturni napredak, ali to nije moglo amortizirati nacionalne pokrete. I sama je austrougarska uprava u Bosni poticala jačanje nacionalnih pokreta, a mađarski namjesnik u Bosni ban Kálay pokušavao je od različitih zajednica stvoriti bosansku, tj. bošnjačku naciju. Tomu su se oštro suprotstavile srpske i hrvatske elite, koje su dotad već završile proces nacionalne integracije. U međuratnoj Jugoslaviji Bosna je bila upravno podi-

jeljena na područja čija su sjedišta bila izvan njezina teritorijalnog okvira. Centralistička i hegemonistička politika dovela je do novih nacionalnih sukoba i podjela te su Hrvati i velik dio muslimanskog stanovništva stali na stranu hrvatskoga seljačkog pokreta, koji je vodio Stjepan Radić, a od 1928. Vladko Maček. Sukobi ipak jenjavaju početkom 1939., kad je Kraljevina Jugoslavija teritorijalno preustrojena te je dio teritorija srednje, sjeverne i jugozapadne Bosne ušao u okvir Banovine Hrvatske. Tijekom Drugoga svjetskog rata Bosna je bila u sastavu NDH, ali i poprište teških borba i beskrajnog lanca međunacionalnih pokolja i odmazda. U ratu je bila jedno od središta komunističkoga antifašističkog pokreta, u kojem je i nastala Bosna i Hercegovina kao jedna od federalnih jedinica socijalističke Jugoslavije. U procesu dezintegracije jugoslavenske federacije, Bosna i Hercegovina 1992. dobila je međunarodno priznanje neovisnosti, ali to nije spriječilo rat, koji je završen mirovnim sporazumom u Daytonu 1995. Zbog etničkog čišćenja na stotine tisuća ljudi ubijeno je i raseljeno, a promijenjena je demografska slika formalnu potvrdu dobila ustanovljivanjem dvaju entiteta, Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine. Autohtono hrvatsko stanovništvo danas je u Bosni znatnije zastupljeno još samo u nekoliko enklava u sjevernoj (Orašje, Odžak), jugozapadnoj (Kupres, Livno) i srednjoj Bosni (Jajce, Kiseljak, Žepče, Vitez, Novi Travnik, Busovača i dr.) te Sarajevu.

Značenje Bosne za ugarske Bunjevce i Šokce. S teritorija današnje Bosne krenule su mnogobrojne migracije Bunjevaca i Šokaca. Najnovija antropološka i arheološka istraživanja otkrila su da prvi tragovi migracija s juga na sjever potječu još iz IX. st. Riječ je o seobama s područja oko rijeka Zrmanje i Cetine preko Bosne u Slavoniju, odnosno na prostor južne Ugarske. To potvrđuju starohrvatska groblja kod Mikánovaca u blizini Vinkovaca, kod Đakova i Pečuha. Prvi pisani povijesni izvor o dolasku hrvatskih stanovnika na

Današnje granice Bosne i Hercegovine

područje Bačke potječe iz XII. st., kad je bački biskup Ugrin, vraćajući se s križarske vojne iz Bosne, doveo i više stotina kršćanskih obitelji iz te zemlje te ih naselio na svoje posjede. Kako je to doba sukoba između bosanskih katolika i krstjana te intervencija ugarskih vladara, dio stanovništva Bosne seli se u sigurnije i mirnije krajeve u Ugarskoj, a bosanska se biskupija seli u Đakovo. Najveće i najvažnije migracije iz Bosne u Slavoniju i ugarsko Podunavlje tekle su od XV. do XVIII. st., u vrijeme osmanskih osvajanja i prodora u srednju Europu. Prvi val iseljavanja Šokaca iz Bosne krenuo je u vrijeme vladavine kralja Matije Korvina s područja Usore, a i sam etnik Šokac, izveden iz mađarskih riječi »só-kút« i »só-bánság«, označavao bi prema jednom tumačenju izbjeglog stanovnika s područja Tuzle, odnosno Banovine Usore-Soli. Taj se etnik, kao oznaka za katoličke stanovnike Bosne, javlja i u fermanima Ahmeda I. i Ahmeda II. Migracije su se nastavile i nakon Mohačke bitke, kad je osmanska uprava proširila svoju vlast i na teritorij većeg djela Slavonije i Ugarske. Posebice ih potiču franjevci kako bi zaštitili preostalo katoličko stanovništvo od nasilja lokalnih osmanskih spahija. U tim migracijama franjevci sele i manje grupe Bunjevaca iz jugozapadne Bosne, koji se naseljavaju u okolini franjevačkih

samostana u Bačkoj. Najvažnije migracije bunjevačko-šokačkih populacija teku međutim u vrijeme Velikoga bečkog rata, kad austrijske carske postrojbe, u pokušaju oslobađanja jugoistočne Europe, prodiru i u Bosnu te tako potiču nove velike pokrete tamošnjeg stanovništva u nekoliko smjerova, a najvažniji su vodili u Slavoniju, Srijem, Baranju, Bačku i Banat. Šokci se tad iseljavaju ponajviše s prostora istočne, srednje i sjeverozapadne Bosne, odnosno napuštaju prostor Srebrenice, Foče, Olova, Travnika, Tuzle, Sarajeva i Banje Luke. I najvažnija selidba Bunjevaca u ugarsko Podunavlje dogodila se u to vrijeme, a jedan od subotičkih bunjevačkih rodova, Sučići, podrijetlom je upravo iz jugozapadne Bosne, iz Livna. Najveći dio Šokaca i Bunjevaca u Bačku je došao tijekom velikih seoba od XV. do XVIII. st.

Dio Hrvata koji su se tijekom drugog vala seoba potkraj XVII. st. nastanili u nekoliko sela oko Pečuha do danas je zadržao etničko ime Bošnjaci, koje upućuje na područje s kojega su se doselili. U sjevernoj i srednjoj Bosni u pučkom se govoru sve do danas zadržalo etničko ime Šokac u značenju pripadnika katoličke vjere, odnosno kao podrugljivog naziv za Hrvate, dok se etničko ime Bunjevac u Bosni, kao i u Hercegovini i Hrvatskoj, gotovo u potpunosti izgubilo te je zamijenjeno nacionalnim imenom Hrvat. U razdoblju od Drugoga svjetskog rata do raspada Jugoslavije zabilježene su i najnovije migracije Hrvata iz Bosne u Bačku, i to ponajprije zbog gospodarskih ili obrazovnih razloga.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; V. Rem, *Tko su Šokci*, Vinkovci, 1993; S. Pavičić, *Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji*, Vinkovci, 1994; *Hrvatski leksikon*, I, Zageb, 1996; T. Šalić, *Vinkovački šokački rodovi*, Vinkovci, 1999; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000; D. Pavličević, *Kratka politička i kulturna povijest Bosne i Hercegovine*, Zagreb, 2000; <http://djakovo.hbk.hr/>

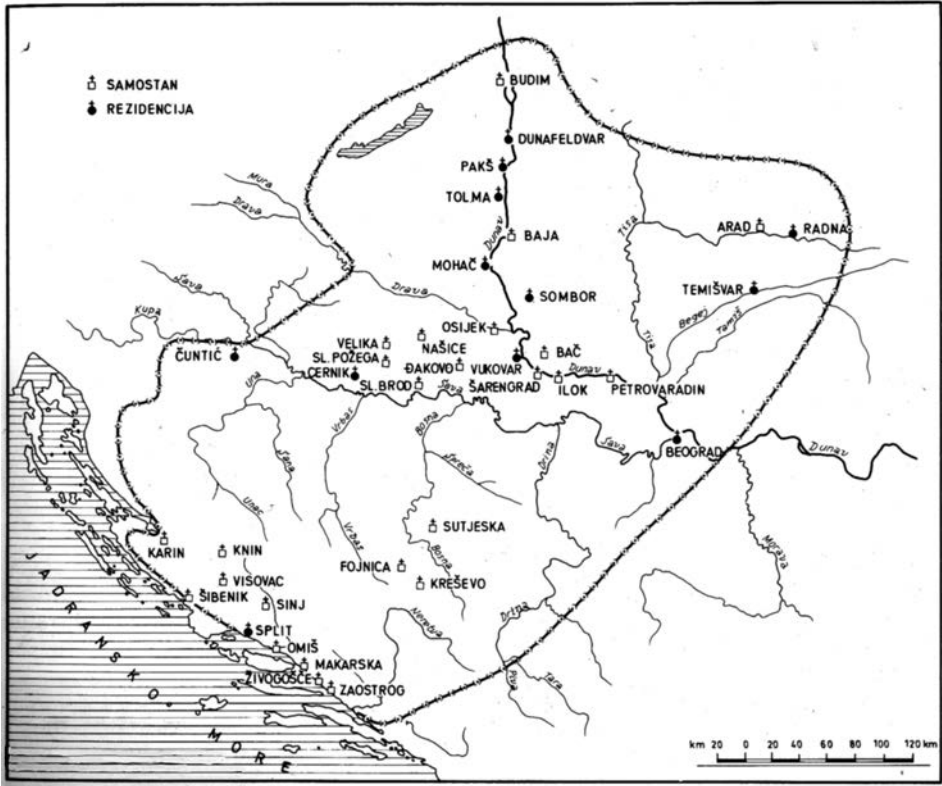
K. Bušić i Z. Samaržija

BOSNA SREBRENA (*arh.*, »srebrna« i »srebrenička«; *lat.* Bosna Argentina), fra-

njevačka upravna jedinica na području Bosne. Ime je dobila po svojem nekoć glavnom samostanu u Srebrenici.

Franjevci su u Bosnu došli 1291., a prve samostane podigli su u Milima kraj Višokoga, Kraljevoj Sutjesci, Olovu, Srebrenici, Fojnici i Kreševu. Djelovali su kao misionari među bosanskim »kristjanima«, heterodoksnim kršćanima patarenske provenijencije. God. 1340. franjevci su u Bosni stvorili samostalnu redovničku pokrajinu pod imenom Bosna Srebrena. Ona se najprije prostirala u granicama Bosanskoga Kraljevstva, a ubrzo na širokom prostoru od Crnog mora do južne Italije, obuhvaćajući područja pod hrvatsko-ugarskom, turskom, mletačkom i austrijskom vlašću. Poslije će se njezini pojedini dijelovi odvajati, pa je tako Bosanska vikarija 1514. podijeljena na Bosnu Srebrenu (područje pod osmanskom vlašću) i Bosnu Hrvatsku (na slobodnom području), koje su 1517. podignute na rang provincija (redodržava). Kad su Turci u XVI. st. osvojili Slavoniju, veliki dio Ugarske i dijelove Dalmacije, mjesni su svećenici pobjegli u neokupirane krajeve te su bosanski franjevci preuzeli pastoralni rad među katolicima i na tim područjima. Tad se provincija prostirala na velikom teritoriju od Jadranskoga do Crnog mora, od Budima do Trebinja. U XVII. st. od Bosne Srebrene najprije su se odvojila područja u Bugarskoj 1624. i Erdelju 1640., zatim su se u XVIII. st., zbog povlačenja novih političkih granica nakon Bečkog rata 1683.-99., odvojili dalmatinski franjevci i stvorili Provinciju Presvetog Otkupitelja 1735. te prekosavski franjevci, koji su stvorili Ugarsku provinciju sv. Ivana Kapistranskoga 1757. U XIX. st. odvojili su se i hercegovački franjevci, najprije kao posebna kustodija 1852., koja je 1892. uzdignuta na rang Provincije uznesenja Blažene Djevice Marije.

U XIX. st., potkraj turske vlasti na području Bosne Srebrene, podignuti su novi samostani, a nakon dolaska austrougarske vlasti u Bosnu i Hercegovinu 1878. dio je župa prepušten svjetovnom svećenstvu.

Provincija Bosna Srebrena 1729.

Tad nastaju franjevačko sjemenište i gimnazija u Visokome 1900. i Franjevačka bogoslovija u Sarajevu 1909. Tijekom rata 1991.-95. provincija je teško stradala, izgubila je polovicu župa, a neki su samostani porušeni i devastirani. Danas ima 19 samostana i 72 župe.

Važnost Bosne Srebrene za podunavske Hrvate vezuje se za razdoblja u kojima su bosanski franjevci duhovno skrblili za Bunjevce i Šokce. Ta je skrb isprva bila vezana za područje Hercegovine i Bosne prije seobe u Podunavlje, a zatim za vrijeme turske vlasti u donjoj Ugarskoj. Bosanski su franjevci imali važnu ulogu u seobi katolika s područja Hercegovine i Bosne u Podunavlje, a prvih desetljeća nakon protjerivanja Turaka skrblili su o katolicima na području Bača, Sombora, Baje i Budima, usprkos obnovljenoj svjetovnoj crkvenoj hijerarhiji. Duhovna je skrb bosanskih fra-

njevaca bila predviđena i u Subotici i Kalači, ali to se nije ostvarilo zbog otpora franjevaca iz Ugarske provincije Presvetog Spasitelja. Koncem tridesetih godina XVIII. st. počima postupno oduzimanje župa od franjevaca i dodjeljivanje svjetovnom svećenstvu Kalačko-bačke nadbiskupije, što je završeno osamdesetih godina za vladavine Josipa II. Ovaj je proces bio rezultatom prestanka turske opasnosti i potrebe za stabiliziranjem državnog, crkvenog i društvenog ustroja, pri čemu se imala u vidu povezanost državne i crkvene hijerarhije (formalno patronatsko pravo ugarskih kraljeva omogućavalo im je da postavljaju kalačko-bačkih nadbiskupe, a kalačko-bački nadbiskupi su do 1776. bili istodobno i župani Bačke županije), ali su na nj sa svoje strane utjecale i crkvene tercijanske i jozefinske reforme koje su bile usmjerene protiv redovničkih zajednica,

a u korist svjetovne crkvene hijerarhije. Potiskivanje bosanskih franjevaca imalo je velik utjecaj na odnarođivanje: s jedne strane, hrvatski je puk u Bačkoj bio odvojen od svojega etničkog zaleđa, što će spriječiti da se Bunjevci i Šokci na vrijeme i u cijelosti prepoznaju kao Hrvati, a s druge strane, mnogi lokalni svećenici, premda etnički Hrvati, odgajani u mađžarskoj sredini prirodno su postajali sredstvom mađžarizacije. Stoga je veoma važna djelatnost franjevačkih samostana u Baču, Baji, Somboru i Budimu, koji su bili dio hrvatske narodne i kulturne sredine pa su ondje i usmjeravali narod kojemu su bili dušobrižnici. No prisutnost franjevaca Bosne Srebrene važna je i s kulturološkog stajališta zbog franjevačkih učilišta u Močaču, Baji i Baču te visokoškolskog središta, tzv. generalnog učilišta (*Studium generale*) s nastavom filozofije i bogoslovnom školom fakultetskog značaja u Budimu. Posebno je utjecajan bio budimski kulturni krug, u kojem su djelovali Mihajlo Radnić, Lovro Bračuljević, Stjepan Villo, Emerik Pavić, Matija Petar Katančić, Grgur Peštalić, Grgur Čevapović i Marijan Jaić, važan i za razvoj sveopće hrvatske kulture u XVIII. i XIX. st.

Lit.: J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, I, II, Sarajevo, 1912, 1915; B. Unyi, *Sokácok-Bunjevácok és a bosnyák ferencesek története*, Budapest, [1947]; F. E. Hoško, Trostoljetno pastoralno djelovanje subotičkih franjevaca, u: *Franjevačka prisutnost u Subotici*, Subotica, 2000; *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002.

S. Bačić

BOŠNJACI, hrvatska etnička skupina u Mađžarskoj. Danas naseljavaju devet sela južno od Pečuha: Ata (Áta), Sukit (Szókéd), Semelj (Szemely), Udvar (Pécsudvard), Pogan (Pogány), Nijemet (Németi), Salanta (Szalánta), Suka (Szóke) i Kukinji (Kökény). U njima je hrvatski jezik (jekavsko-ikavski) i danas u živoj uporabi. Svijest o pripadnosti hrvatskomu narodnom biću jaka je, o čemu svjedoče i njihove manjinske hrvatske samouprave. Najveća skupina bošnjačkih Hrvata živjela je u Pečuhu (Pécs) i Sigetu

(Szigetvár), ali su se oni u oba ta grada asimilirali sredinom XX. stoljeća.

Njihovu staru postojbinu valja tražiti u sjeveroistočnoj Bosni. Na baranjskom prostoru nazočni su već od XV. st., a najveća im je skupina stigla 1686., kad je radi povećanja omjera katolika u svojoj biskupiji njihovo naseljavanje podupirao i pečuški biskup Matija Radonić (Radonay). Budući da potječu iz Bosne, nazivaju se Bošnjacima (Bošnjak, mn. Bošnjaki, ž. Bošnjakuša). Ukorijenjenosti tog naziva pridonijele su i mađžarske vlasti te Katolička crkva, koje su i na taj način nastojale oslabiti i odnaroditi ovdašnje Hrvate.

Lit.: Ž. Mandić, Toponimija bošnjačkih Hrvata u Mađžarskoj, *Etnografija Južnih Slavena u Mađžarskoj*, 5, Budimpešta, 1982; Đ. Šarošac, *Bosanski Hrvati u okolici Pečuha*, Budimpešta, 1991.

Ž. Mandić

BOŠNJAK, plemićka porodica. Nema točnih podataka o starini plemstva, iako je plemstvo porodicâ Bošnjak u razdoblju od XV. do XIX. st. zabilježeno u nekoliko županija u Hrvatskoj, Ugarskoj i Erdelju. Među tim porodicama nema genealoške veze.

Na popisu plemića 1754./55. zabilježeni su Martin u Šomođskoj županiji i Ivan u Aradskoj županiji. Na temelju svje-

Grb porodice Bošnjak

dodžbe Šomođske ųupanije u plemstvo Baĉko-bodroške ųupanije 1770. upisan je Josip iz Sombora. Potomci porodice ųive u Somboru, Bezdanu i Ćonoplji.

Lit.: Gy. Dudás, *A bácskai nemes családok, Bács Bodrogh vármegye Történelmi Társulat évkönyve*, 2-3, Zombor, 1893; M. Mandić, Bunjevaĉko plemstvo, *Subotiĉka Danica ili Bunjevaĉko-Šokaĉki kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1927*, Subotica, s. a.; V. A. Duišin, Plemićke porodice II, *Vojvodina*, II, s. 1., s. a.; *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989; A. Sekulić, *Baĉki Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

A. Ćota

BOŠNJAK, Antun – Tonika (Sombor, 3. V. 1882. – Sombor, 9. III. 1930.), društveni djelatnik i političar. Rođen je u imućnoj bunjevaĉkoj poljodjelskoj obitelji, od oca Mate i majke Teze, rođ. Matarić. Pred sam slom Monarhije bio je ĉlan somborskoga Bunjevaĉkog vijeća, okupljenoga oko dr. Miše Jelića i dr. Ivana Paštrovića. Sudjelovao je i u osnutku Narodnog vijeća (odbor) Srba i Bunjevaca 5. XI. 1918. te je izabran za dopredsjednika. Poslije ga je to vijeće, koje je potisnulo Bunjevaĉko vijeće, delegiralo i na zasjedanje samoproklamirane Velike narodne skupštine održane 25. XI. 1918. u Novom Sadu. Poslije stvaranja Kraljevine SHS nastavio je politički rad te je bio jedan od osnivaĉa Bunjevaĉko-šokaĉke stranke u Somboru 1920. te prosvjetnoga društva *Bunjevaĉko kolo* 1921. Kad je somborski zastupnik Bunjevaĉko-šokaĉke stranke Ivan Evetović, svećenik iz Baĉa, preminuo 1923., na njegovo je mjesto u Narodnu skupštinu SHS došao Antun Bošnjak kao njegov zamjenik i kao jedan od somborskih bunjevaĉkih političkih prvaka. Zadnjih se godina ųivota zbog bolesti povukao iz javnog djelovanja. Bio je oženjen Marijom, rođ. Logo.

Izvor: Historijski arhiv Sombor, Fond: Znamenite liĉnosti, inv. br. 81/1 i 81/2.

Lit.: *Subotiĉka Danica ili bunjevaĉko-šokaĉki kalendar za prostu godinu 1931.*, Subotica, 1930; M. Beljanski, *Sombor i bunjevaĉki nacionalni preporod (1870-1945)*, Sombor, 1971; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Novi Sad, 1989.; A. Kuntić,

Iz istorije baĉkih Bunjevaca, *Spomenik SANU CXXXII*, Odeljenje istorijskih nauka 8, Beograd, 1991.

A. Ćota

BOŠNJAK, Ernest (Ernő) (Sombor, 2. I. 1876. – Sombor, 9. VIII. 1963.), pionir kinematografije. Bio je filmski redatelj, snimatelj, producent, osnivaĉ i vlasnik prvoga kina u južnoj Ugarskoj, izumitelj stroja za tiskanje plakata u ĉetiri boje, novinar i urednik. Rodio se Somboru od oca Josipa i majke Marije, rođ. Veselovski. U rodnom gradu 1892. završio je tiskarski obrt, a kao tiskarski radnik radio je u Budimu, Pešti, Segedinu i Somboru. S tadašnjom kinotehnikom upoznao se u Beĉu radeći u kinu Ane Kristiansen. Prve filmove poĉeo je prikazivati 1904. u Szombathelyu uz pomoć kinoprojektora *Leon Gomon*. Vrativši se u Sombor 1906., postao je vlasnik tiskare i otvorio kino, najprije u zgradi kazališta, a poslije u jednoj velikoj dvorani na Vašarištu. Uoĉi Prvoga svjetskog rata podigao je zgradu za svoje kino *Arena* s 450 mjesta. God. 1914. ųelio je podići filmski studio, najprije u Somboru, zatim u Novom Sadu, ali ga je u tome sprijeĉio rat. Poslije Prvoga svjetskog rata nastavio je snimati, a 1923. osnovao je poduzeće *Boer Film* i poĉeo nekoliko projekata, od kojih su neki ostali nedovršeni zbog nedostataka novca.

Prvu kameru *Ethel Werke* kupio je 1909. i poĉeo snimati filmove. Prvi film *Terpsihore birodalomban (U carstvu Terpsihore)*, dug 120 m, prikazivao je grupu djevojaka kako se igraju u somborskom parku, od nje saĉuvan. Najvaųnija mu je dijelom saĉuvana reportaųa *Otkrivanje spomenika Ferencu Rákóczyju u Somboru* iz 1912., zatim igrani film *Laųi mene radi* iz 1923., komedija s Irenom Novak u glavnoj ulozi, koja je poslije postala Ernestovom suprugom. Snimio je i tragediju *Kedves bölcsőm (Moja draga kolijevka)* i filmsku satiru *Faun* 1924., a godinu dana poslije komediju *Dr. Orlov*. Iste je godine realizirao kratku animiranu filmsku reklamu *Potraųi, naĉi ĉeš milion*, ųto je jedan od prvih pokuųaja crtanog filma u nas. Zanim-

Ernest Bošnjak

ljiva je i montaža u filmu, u kojem krodil šeće ulicama Sombora. Snimao je i etnografske filmove o raznim narodnostima u Somboru. Kao snimatelj važan je po tome što je među prvima u ovom dijelu Europe pomicao kameru (horizontalno i vertikalno). Zbog nedostatka razumijevanja i financijske potpore njegovu je filmsko poduzeće propalo 1926., a Bošnjak je jedan dio snimljenih filmskih vrpca darovao kumu brijaču, koji je od njih izrađivao lak za nokte. Sačuvani filmovi danas se nalaze u trezorima Jugoslavenske kinoteke u Beogradu.

Bošnjak nije bio samo vlasnik tiskare nego i kompletni grafičar i tipograf, koji je usto sam crtao i rezao slova i klišeje na listove i plakate. U svojoj je tiskari tiskao 11 listova, od kojih je nekima bio i izdavač. Ujedno je bio i urednik nekoliko novina, među kojima su najvažniji *Bácskai Mozi* (Bački kino) 1907., zatim *Vojvodina – politički list Bunjevačko-šokačke stranke* 1927., te *Sport és Mozi* (Sport i kino) 1929.-30.

Bošnjak je bio vječni sanjar koji je htio »od Sombora Hollywood načiniti«. O nje-

govu je životu napisana, izvedena i snimljena kazališna predstava *Kad bi Sombor bio Hollywood* u dramtizaciji i režiji Radoslava Zlatana Dorića (Srpsko narodno kazalište, Novi Sad, 1993.). Za zasluge u razvoju jugoslavenskog filma dobio je državnu mirovinu.

Izvori: Historijski arhiv, Sombor, Fond: Znamenite ličnosti, inv. br.157.

Lit.: B. Savić, Uporni snovi Ernesta Bošnjaka, *Borba*, Beograd, 29. IV.1963; S. Jovičić, Bošnjak – naš prvi filmski producent, *Politika*, Beograd, 25. VIII. 1963; K. Vicsek, Bosnyák Ernő és a »tragikus nyomorúság«, *Új Symposion*, 29-30, Újvidék, 1967; *Enciklopedija Jugoslavije*, II, Zagreb, 1982; *Filmska enciklopedija*, Zagreb, 1986; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Novi Sad, 1989.

B. Ištvančić i A. Čota

BOŠNJAK, Stipan (Vajska, 27. V. 1946.), svećenik. Rođen je u poljodjeljskoj obitelji Ivana i Marije, rođ. Šimunović. Osnovnu je školu pohađao u mjestu rođenja. Prvu godinu srednje naobrazbe stekao je u Dječjačkom sjemeništu u Zagrebu, a nakon što je u Subotici osnovano sjemenište *Paulinum*, prešao je u Suboticu i tu završio srednju školu. Teologiju je studirao u Đakovu. Za svećenika je zaređen 2. VII. 1972. u Vajskoj, gdje je istog dana imao i mladu misu. Bio je kapelan u Čantaviru i Subotici, u župi sv. Terezije Avilske, a od 1975. župnik je župe svetog Jakova apostola u Plavni.

Od 1990. pod pseudonimima je objavljivao u *Glasu ravnice* (najčešće kao »kum Stipa«), a povremeno i u subotičko-me katoličkom listu *Zvonik*, zagrebačkom *Vjesniku* i beogradskoj *Borbi*, često pod tuđim imenima. Polovicom 1990-ih pokrenuo je mjesečni župni list *Svjetlo križa*, koji je izlazio tri godine. Na lokalnoj Radio Bački u Baču uređivao je i vodio vjersku emisiju na hrvatskom jeziku *Riječ Evanđelja* 2001.-04. Od 2003. urednik je vjerske emisije na hrvatskom jeziku *Glas vjere* na Radio Odžacima. Istražuje i promovira povijest i narodnu baštinu šokačkih Hrvata u Bačkoj te je tako surađivao s Milom Bosić u prikupljanju podataka za

njezinu studiju *Ženidbeni običaji Šokaca Hrvata u Bačkoj*, sudjelovao je u organizaciji proslave 100. obljetnice rođenja Josipa Andrića u Zagrebu 1994., na Matoševim danima u Zagrebu 1994. predstavio je rezultate istraživanja obiteljskog podrijetla Antuna Gustava Matoša, prikuplja pojediniosti o književnom i glazbenom djelu Josipa Andrića i dr.

S. Bačić

BOŠNJAKOVIĆ, Tadija (Bosnyak, a Thoekel, a Tököly) (Tukulja, 19. III. 1726. – Baja, 26. X. 1787.), franjevac, profesor filozofskih i teoloških znanosti. Osnovno i srednje školovanje završio je najvjerojatnije u Budimu. Kao član Franjevačke provincije Bosne Srebrene studirao je teologiju u generalnim učilištima provincije u Budimu (1750.-53.) i Osijeku (1753./54.), a ispit za profesora filozofije položio je 1754. u Baji. Skotističku filozofiju predavao je u Osijeku 1754.-57., a teologiju u Budimu 1765.-75. Kao vojni kapelan pukovnije Breysach sudjelovao je tri i pol godine (1759.-63.) u Sedmogodišnjem ratu. Bio je ravnatelj franjevačke gimnazije u Somboru 1777.-83. i samostanski poglavar u Petrovaradinu 1783.-86.

Teologiju je predavao u Budimu u doba kad je dekan budimskoga generalnog učilišta bio Emerik Pavić. Bio je profesor mnogim uglednim članovima Franjevačke provincije sv. Ivana Kapistranskoga (Ladislavu Jeziku, Petru Lipovčeviću, Ivanu Tadiću i dr.). S njima je održao dvije javne rasprave iz filozofije i šest iz teologije, s kojih teze nisu objavljene. Od njegova dugogodišnjega profesorskog rada sačuvane su u rukopisu nepotpune bilješke dviju teoloških rasprava (*De sacramento confirmationis*, Budim, 1772. i *De sacramento Eucharistiae*, Budim, s. a.), koje se nalaze u istom svesku sa spisima Ladislava Spaića u franjevačkoj knjižnici u Našicama. Neopravdano mu se pripisuje djelo *Ispisanje rata turskoga pod Josipom cesarom II* (Osijek, 1792.), kojega je autor Bazilije Vaso Bošnjak.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989.

F. E. Hoško

BOŽIĆ, kršćanski blagdan spomena rođenja Isusa Krista, koji se svetkuje 25. prosinca. Središnji je čin proslave Božića ponoćna sveta misa – polnoćka (u bačkih Bunjevaca »ponoćnica«). Uz Božić se razvio krug blagdana vezanih za došašće kao vrijeme pripreme za Božić, za sam Božić te za dane do Bogojavljenja i za blagdan krštenja Gospodnjega. Uz te se blagdane vezuje ciklus narodnih običaja, primjerice božićno žito, božićno drveće (u podunavskih Bunjevaca i Šokaca tradicionalno »grana«), »betlemari« odn. »betlemaši«, božićna svijeca, božićne pjesme i dr.

Na sâm dan Božića ukućani idu na veliku misu, a objeduje se bogato. Na Božić se obično ne ide u posjete jer je to obiteljski blagdan, nego tek predvečer mlađi rođak dolazi noseći »bukaricu« – flaša s vinom. Drugi dan Božića, sv. Stjepan, slavi se slično kao i prvi dan, no odlazi se u posjet susjedima i prijateljima radi čestitanja blagdana. Tako je i na treći dan Božića, na sv. Ivana, ali se na ovaj dan u crkvi blagoslivlja vino, od kojega poslije piju svi ukućani. Na taj se dan navečer od ukućana oprašta i »položaj« (gost koji ima posebno mjesto u božićnim običajima): domaćica mu daje »kolač«, a domaćin mu objesi o vrat dugačku »divenicu« (kobasicu) nakon što obeća da će i nagodinu biti »položaj«. Na četvrti dan Božića, na dan Nevine djece, običaj je da djeca i mlađi idu u »šibare«: djeca bi simbolički šibala odrasle čestitajući im mladence pa bi za nagradu dobivala jelo i darove u novcu. Mlađici su djevojkama također čestitali mladence šibajući ih, a djevojke bi ih počastile pićem i darovale ih, a na šibu bi im zavezale vrpcu.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); S. Bartolović, *Božićni običaji kod Hrvata u Baču, Klasje naših ravni*, 1, Zagreb, 1942; B. Ivić, *Sjećanje na bunjevačke božićne običaje, Klasje naših ravni*, 1-2, Zagreb, 1944; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Dulić, *Božićni običaji kod bačkih Hrvata – Bunjevaca, Glasnik HSS, Vancouver*, 12/2002; *Mirosljub*, 4/2000, Sombor; *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002.

S. Bačić i S. Beretić

BOŽIĆNA SVIJEĆA

BOŽIĆNA SVIJEĆA, naziv za božićnu blagdansku svijeću koja je navodno zamijenila nekad uobičajeni badnjak. Duga je tridesetak i više centimetara, bijele boje, pali se na Badnju večer prije večere. Za vrijeme večere nalazi se na stolu, gori cijelu božićnu noć i cijeli prvi dan Božića. U somborskom kraju velika božićna svijeća stoji na božićnom stolu u posebnoj posudi sa zrnjem žita.

Druga je vrsta »svićeica«, tanka i kraća svijeća duljine 10-12 centimetara, također bijele boje. Pali se na ognjištu ili na »badnjači«, u sobu je unosi »položaj«, koji onda za stolom obitelji čestita Badnju večer. Nakon večere ili nakon što svi pojedu grahovu juhu, domaćin gasi svječiću, najčešće vinom, ostatkom juhe ili komadićem »kolača«, slatkastoga božićnoga kruha. Za to vrijeme svi za stolom pogledom prate u kojem će pravcu otići dim, jer se vjeruje da će onaj na koga ide dim svijeće prvi umrijeti.

U somborskom kraju u posudicu sa žitnim zrnjem utaknute su jedna bijela i tri žute svjećice. Prema pučkoj tradiciji, bijela svjećica predstavlja Isusa, a tri žute – tri mudraca. Bijela se svjećica gasi vinom nakon jela, a tri žute svjećice juhom čim se pojede. I subotičkom su kraju umjesto jedne no objašnjavaju se time što simboliziraju Sveto Trojstvo. Rjeđi je slučaj u subotičkom kraju da domaćin zapali još jednu svječiću utaknutu u čašu u zrna pšenice. Ta je svijeća namijenjena mrtvima, a gasi se nakon »položajeve svjećice« tako što se plamen gurne u pšenična zrna. U Baču božićna svijeća označava malog Isusa, a gori cijelu noć, dok su tri svjećice koje označuju presveto Trojstvo zabodene u posudicu sa zelenim žitom.

Lit.: J. Evetovics, Sokaczok, *Bács-Bodrog vármegeye*, I, Budapest 1909; S. Bartolović, Božićni običaji kod Hrvata u Baču, *Klasje naših ravni*, Zagreb, 1/1942; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

A. Stantić i S. Beretić

BOŽIĆNJAK, vrsta božićnog peciva – kolača u obliku dvostrukoga križa, ukrašena raznim likovima i voćem. U bačkih je Bunjevaca to najsvetčanija vrsta božićnih pletenih kolača. Počele su ga praviti sallašarke kako bi u obitelji prikazale betlehemske prizor rođenja Isusa, koji nisu mogli vidjeti djeca ili stariji u udaljenoj crkvi.

Pravi se od tri lepinje poredane jedna na drugu, pri čemu je donja najveća, a gornja najmanja. Zatim se ukrašavaju pletenim tijestom. S vanjske strane omotava se upleteni »pojasac«, a s gornje se strane od također upletenih »vrenjija« stavljaju dva »prikrižka«, koji čine križ. U lepinje se još utiskuje i novčić za sreću onomu koji ga nađe za blagovanja. U sredini je božićnjaka rupica u koju se utakne posebno ispečena božićna »grana« (božićno drveće), a ispod nje »tice« – figure od tijesta: Majka Božja i sveti Josip, ispred njih mali Isus u kolijevci, bočno zvijezda vodilja koju slijede tri kralja, a oko malog su Isusa vol i ovce. U svakom polju između i u središtu »prikrižaka« po jedna je »ružica«, koja predstavlja pet Isusovih rana. Na božićnjak se stavlja, osim svete obitelji, samo sedam »tica«, koliko je i Svetih sakramenata ili darova Duha Svetoga te glavnih grijeha. Bunjevačke su reduše malog Isusa okružile i nekim životinjama koje nisu bile u Betlehemu. Tako oblikovan božićnjak premazuje se žumancom i stavlja se u pećnicu, odnosno tradicionalno u krušnu peć.

Božićnjak

Božićnjak se na Badnji dan stavlja ispod »grane« (božićnog drvca), a na Badnju večer na stol, gdje je bio do Mladog lita. Pred svečani ručak na prvi dan nove godine domaćin ga najprije odozdol prekriži, ponegdje razlomi na glavi »položaja« (osobe koja ima posebnu ulogu u božićnim običajima) i nareže na onoliko komada koliko je članova obitelji za stolom. Narodno je vjerovanje da će onaj tko nađe novčić u svojem dijelu kolača biti sretan cijele godine.

Lit.: M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Zvonik*, Subotica, 12/1998; *Miroљub*, Sombor, 4/2000.

A. Stantić

BRABEC, Ivan (Békéscsaba, 6. XII. 1907. – Zagreb, 1. II. 1985.), jezikoslovac. Diplomirao je slavistiku i germanistiku 1931. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kao srednjoškolski profesor radio je u Gospiću, Sisku, Srijemskoj Mitrovici, Rumi, Zadru i Zagrebu, a poslije je predavao na višim školama, od 1950. na Višoj novinarskoj školi u Zagrebu, a od 1978. na Višoj pedagoškoj školi, odnosno Pedagoškoj akademiji u Zagrebu. Bio je lektor hrvatskog jezika na sveučilištima u Göttingenu (1954./55.) i Marburgu (1959./60.). Objavio je nekoliko gramatika i pravopisnih vježbenica za osnovne i srednje škole te jezični savjetnik, a znatan je dio njegovih radova posvećen dijalektološkim pitanjima. Bavio se govorima tuzlanskoga i dubrovačkoga kraja, kajkavskim dijalektom, ali i hrvatskim govorima u Austriji, Rumunjskoj i Mađarskoj. Iz perspektive podunavskih Hrvata osobito je zanimljiv njegov članak »Kaločki govor« (*Ljetopis JAZU*, knj. 75, Zagreb, 1971.), u kojem se bavi hrvatskim govorom u Dušniku i Baćinu. Osim što analizira prozodijska, gramatička i leksička obilježja toga govora, Brabec u članku navodi i podatke iz povijesnih izvora o doseljenu Hrvata u ta dva naselja te njihova najčešća prezimena. Na temelju obilježja toga govora iznosi pretpostavku da su se Hrvati u Dušnok i Baćin doselili iz donje Podravine. Neki au-

tori (npr. A. Sekulić, Ž. Mandić) smatraju da članak nije u svemu pouzdan.

Lit: *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1990.

P. Vuković

BRAČULJEVIĆ, Lovro Budimski (Bracsuglievich, Bracsulievich, Bracsulevity Laurentius a Buda) (Budim, oko 1685. – Budim, 21. XI. 1737.), franjevac, pisac. U franjevački novicijat stupio je 1710. u Velikoj kraj Požege. Visoku je naobrazbu stekao u Italiji. Od 1722., kad je budimska bogoslovna škola postala generalnim franjevačkim visokim učilištem, tijekom idućih deset godina bio je predavač (*lector*) bogoslovije. Bio je definator u upravnom vijeću provincije Bosne Srebrene i predstojnik franjevačkih škola u Budimu. Aktivno je sudjelovao u vjerskoj politici bosanskih franjevaca: god. 1733. provincijal Antun Marković povjerio mu je da kod požunskih crkvenih vlasti isposluje potvrdu franjevačkih pastoralnih povlastica, a kao izaslanik provincijala Luke Karagića branio je 1736. i 1737. imovinska i pastoralna prava Provincije u odnosima s kalačko-bačkim nadbiskupom Gabrijelom Patačićem. Vrhovna uprava franjevačkog reda imenovala ga je generalnim pohoditeljem i predsjednikom kapitula u Bugarskoj (1737.). Na povratku s puta obolio je od groznice i umro. Suvremenik Stipan Vilov ostavio je u rukopisu njegov životopis.

Bavio se i pastoralnim radom te su mu u tom duhu 1730. u Budimu objavljena dva djela: *Dobar put putovagnia krstianskogh u rai vicsgniega uxivagnia i Uzao scerafinske (nascki) goruchie gliubavi*. U posljednjem se djelu nalazi i rasprava *Opomena za pravo, dobro i lako scititi ove kgnighe*, u kojoj se bavi jezikoslovnim pitanjima – složenim glasovima, kvantitetom i akcentom, a u traženju pravopisnih rješenja očitovao se kao jedan od prvih hrvatskih pisaca koji je zastupao načelo fonološkoga pravopisa: »Lipše i pofaljenije je pisati onako kako se govori, jer što god je od više, nije faljeno već kuđeno. Zato ja u ovim knjigama pišem onako kako govo-

rimo i izgovaramo naši riči: jer kako se mogu izgovarati, onako se mogu i u knjigah štiti«. *Uzao serafinske ljubavi* prvo je djelo na hrvatskom jeziku pisano fonološkim pravopisom. Zauzimao se i za uporabu latinice protiv tad još uobičajene bosančice, kojom su se u Podunavlju služili bosanski franjevci.

L. Bračuljević, *Uzao serafinske (nascki) goruchie gliubavi tri put svezan*, Budim, 1730.

Nejasno je je li iza njega ostalo još posmrtno objavljenih djela. József Szinnyei u prvom svesku svojeg djela *Magyar irók élete és munkái* (Budapest, 1891.) navodi da se u knjižnici Narodnog muzeja u Budimpešti nalaze dva njegova manja djela vjerskog sadržaja tiskana 1747. na ilirskom jeziku.

Djela: *Dobar put putovagnia krstianskog u rai vicsgniegnia uxivagnia to jest vladalisctia za pravo i korisno sluxiti Bogu u davnascniemu glassnomu poglavitomu Brattinstvu konopnogh pojassa francsesckanskoga*, Budim, 1730; *Uzao serafinske (nascki) goruchie gliubavi tri put svezan to jest kratko ali temeglito popissagne pocetka, ukoregniegnia i rasciregnia davnascniegh poglavitogh iliti Archi-Brattinstva konopnogh pojassa patriarke svetoga ocza Franczescka*, Budim, 1730.

Lit.: I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, Rad JAZU 355, Zagreb, 1969; *Hrvatski biog-*

rafski leksikon, II, Zagreb, 1989; A. Sekulić, *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća*, Zagreb, 1993.

F. E. Hoško

BRAČULJEVIĆ, Lovro ml. (Budim, početkom 1740-ih godina – ?), franjevac, profesor. Naobrazbu je stekao u Osijeku (1754.-57.) i Budimu (1757.-61.). Predavao je na visokom filozofskom učilištu u Budimu (1761.-64.) te filozofsko-teološkim učilištima pri franjevačkim samostanima u Iloku (1766.-68.) i Petrovaradinu (1769.-74.). Franjevački je red napustio 1774. te je djelovao kao svjetovni svećenik pod imenom Adam Lalić. U franjevački se red nakratko vratio 1780., ali ga je još iste godine opet napustio. Iza sebe je u rukopisu ostavio spis *Dogmata theologica*, koji je nastao u Petrovaradinu 1769.

Lit.: F. E. Hoško, *Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. stoljeća u Budimu*, *Nova et vetera*, 1-2, 28, Sarajevo, 1978; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

M. Mandić

BRANIČKOVIĆ, Apolinar Leander (Mestečko, Slovačka, 28. II. 1888. – Subotica, 18. X. 1956.), franjevac, odgojitelj, provincijski vikar. Poslije osnovne škole u rodnome mjestu blizu Trnave pošao je u salezijanski zavod za pitomce iz austro-ugarskih zemalja u Torino. Na povratku u domovinu 1905. pohodio je Svetište Majke Božje na Trsatu i odlučio pristupiti franjevcima Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda, čuvarima tog svetišta. Filozofiju je studirao u Varaždinu 1906.-08. na filozofskom učilištu, a teologiju na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1908.-12. Za svećenika je zaređen 1911. Bio je odgojitelj sjemeništaraca u Zagrebu 1912.-14. i Varaždinu 1912.-20., novaka na Trsatu 1924.-29., 1931.-32. i mladih franjevaca neposredno poslije novicijata u Varaždinu 1929.-31. Više od dva desetljeća pastoralno je djelovao u Subotici (1932.-46., 1949.-56.); ondje je bio i gvardijan 1939.-45. Sudjelovao je i u vodstvu Provincije kao kustod (1945./46.), a zatim ju je vodio kao provincijski vikar (1946.-48.). Bio je

poliglot, uz materinski slovački govorio je i hrvatski, mađarski, talijanski i latinski, a na još deset jezika čitao je literaturu. Prevodio je školske drame, crkvene himne, patrističke i hagiografske tekstove. U rukopisu su ostali njegovi prijevodi Bloisusova *Ogledala redovnika* i *Života Hermana Cochena*, Prohaszkinih *Izvora žive vode* te *O svećeništvu* svetog Ivana Zlatoustoga, a objavio je prijevod knjige *Izgubljeno zvanje* K. M. Viglietia (Zagreb, 1913.). Napise o franjevačkim temama objavljivao je u zborniku *Spomenica prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti svetog Franje* (Zagreb, 1927.) i listovima *Nedjelja* (1929.) te *Sursum* (1936.). Poslije smrti objavljena je njegova povijest franjevačkog djelovanja na našem prostoru.

Djela: *Naša Gospa Trsatska*, Zagreb, 1926; *Kratka nacrt povijesti franjevačkog reda i Provincije sv. Ćirila i Metoda*, Cernik, 1971.

Lit.: L. Kamerlato, In memoriam admodum reverendi patris Apollinaris Braničković, *Obavijesti Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, 9, Zagreb, 1956; B. Duda: Još jedna uspomena na o. Apolinara, 10, *Ibidem*, 1957.

F. E. Hoško

BRANKOVIĆ, Ivan (Ivan Dervencanin) (Derventa,? – Velika, poslije 1679.), franjevac, generalni vikar u Erdelju, Podunavlju i Slavoniji. Bio je član Provincije Bosne Srebrene. Prvi se put spominje 1663. u svojstvu tajnika Provincije u doba provincijala Franje Miletića (1662.-65.) i u službi župnika u Sarajevu. Tad se usprotivio prijelazu fra Mate Benlića s biskupske stolice u Beogradu (1651.-74.) za biskupa u Bosni. Poslije je s biskupom Benličem bio u dobrim odnosima i od 1667. djeluje na čelu skupine franjevaca samostana u Olovu kao misionar među Hrvatima u Lipovi (Erdelj) i obavlja službu generalnog vikara za Erdelj. Čini se da je poslije Benličeve smrti 1674. u svojstvu generalnog vikara beogradskog biskupa (1675.-79.) nastojao zadržati župe u istočnoj Slavoniji pod crkvenom vlašću beogradskog biskupa. Sve su ga te službe vezivale ponajprije za pastoralnu brigu za hrvatski puk u Podunavlju.

Lit.: J. Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*, Zagreb, 1970; F. E. Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb, 2000.

F. E. Hoško

BRAŠANČEVO → Bršančevo

BRATOVŠTINA (*lat.* confraternitas), udruga vjernika okupljena radi unapređenja javnog bogoštovlja. U srednjem vijeku organizirale su se na staleškoj osnovici, a u novije im je doba zadaća promicanje posebnih pobožnosti. Iako su najčešće okupljale pojedince sličnoga ili istoga društvenog položaja, razlikuju se od cehova, koji su prije svega strukovne udruge. Bratovštine se razlikuju i od »trećih«, tj. svjetovnih redova i od nabožnih društava (*lat.* sodalitates, npr. Društvo sv. Krunice ili Kruničarskog društvo) – dok se članovi svjetovnog reda obvezuju zavjetima, članovi bratovštine žive također uzornim kršćanski životom, ali u nešto blažoj stezi. Osnovna je zadaća bratovština njegovanje pobožnosti, dobrotvornosti i socijalne zaštite članova. Osim toga, nerijetko su se brinuli i za hospitale, župne crkve i sl.

Nastale su u srednjem vijeku, kad su se mnogi kršćani htjeli pridružiti redovničkim zajednicama koje su se u to doba osnivale: franjevcima, dominikancima, augustincima, karmelićanima. Tako je niknuo i laikat pridružen tim zajednicama u bratovštinama. Svaka je redovnička zajednica osim toga laicima željela dati kakav znak pridruženosti i sudioništva u istom duhu i u istom apostolatu. Uobičajeno je bilo da taj znak bude dio redovničkog odijela: plašt, pojas, škapular.

Bratovštine su djelovale i na području današnje Subotičke biskupije. Zato 278. prokanon Bačkog zakonika iz 1936. određuje da se bratovštine mogu ustanoviti samo temeljem službene odluke ordinarija, tj. biskupskim dekretom o osnutku. Važnije su hrvatske bratovštine u Bačkoj:

a) *Bratovština svetog Franje*. Djelovala je u Baču, Baji, Somboru i Subotici, u kojima su franjevci vodili župe nakon povlačenja

BRATOVŠTINA

Turaka. U Subotici je osnovana 1729. na temelju povlastica Franjevačkog reda. Članovi su bili dužni nositi franjevački pojas (po tome se nazivala i Bratovštinom franjevačkih pojasara), danomice su molili pet puta Očenaš, Zdravomariju i Slavaocu na spomen rana Isusovih i Franjinih stigmi. Molili su i Očenaš i Zdravomariju za Papu. Postili su dan prije blagdana svetog Franje. Ta se bratovština brinula za Gospin kip koji se nosio u procesijama te za njegovu opremu. Prvi laički voditelj bratovštine u Subotici je bio kapetan grada Jakov Sučić, a polovicom XVIII. st. na čelu su joj bili Grgo Križanović, Ivan Sučić i Marko Vukelić. God. 1771. ovu bratovštinu u Baču je osnovao Bono Mihaljević i bio njezin prvi voditelj. Uz duhovnu izgradnju članova, njihovo mjesečno sastajanje, molitveni život i brigu za siromašne te dobar kršćanski život, članovi Bratovštine skrbi-li su o samostanskom oltaru svetoga Franje i pomagali u drugim samostanskim poslovima.

b) *Bratovština svetog Mihovila*. Osnovana je kod subotičkih franjevaca 1730. kao društvo volara koji su nosili crkvene barjake u ophodima, a nakon što je 1739. izdana bula (crkveno odobrenje), godine 1742. društvo je postalo bratovštinom. Njezin je pokrovitelj je bio nadbiskup Gabrijel Patačić, a sjedište joj je bilo u Münchenu. Njezini su članovi nosili medaljicu s likom sv. Mihovila, u njegovu su čast svaki dan molili po Očenaš, Zdravomariju i Vjerovanje. Svaki je član, prema svojim mogućnostima, bio dužan dati odslužiti jednu svetu misu za žive i jednu za pokojne. Članovi bratovštine brinuli su se za glavni oltar sv. Mihovila u franjevačkoj crkvi. Sama je bratovština novcem iz zajedničke blagajne svakog mjeseca dala služiti jednu svetu misu za žive i jednu za pokojne. Njezini su članovi bili mahom čuvari stoke, stočari i poljodjelci. Bratovština je 1759. dobila posebne povlastice od pape Benedikta XIV. U to je vrijeme na čelu bratovštine je stajao Jerko Vuković. U svečanim procesijama nekoliko njezinih članova odijevalo je posebno ruho.

c) *Bratovština kršćanskog nauka*. U Subotici su je osnovali isusovci Petar Lipovčić i István Mihálcz kad su u 1761. u gradu držali pučke misije kod franjevaca. Članovi te bratovštine, koja je u Italiji postojala i djelovala još od XVI. st., bili su zaduženi za održavanje vjeronauka kako bi dječaci i djevojčice naučili ne samo čitati i pisati već kako bi prihvatili kršćanski život i običaje. U jednoj se bratovštini govorilo hrvatski, u drugoj mađarski. S dolaskom župnika dr. Stjepana Ranića u Suboticu bratovštine se postupno gase, no svoje dužnosti najurednije obavljaju i dalje upravo članovi Bratovštine kršćanskog nauka, koja je preseljena u novu župnu crkvu sv. Terezije Avilske. Kralj Josip II. dokuinuo je 1786. sve bratovštine, pa tako i ovu.

d) *Bratovština svetoga Škapulara*. Osnovana je 1905. nakon dolaska karmelićana u Sombor. Njezina je svrha promicanje marijanske duhovnosti među pukom prema karmelićanskoj karizmi. Iz Sombora preko karmelićanskog samostana bratovština se širi na cijelo područje današnje Subotičke i Zrenjaninske biskupije, i dalje na cijelu Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Boku Kotorsku, a u novije doba i na Srbiju. U Subotici je počela djelovati 1914., a ugasila se 1959. U katedrali je do danas ostala devetnica Karmelskoj Gospi, koju su do 1959. obavljali njezini članovi. U Somboru i nekim mjestima Bačke i Banata bratovština djeluje do danas.

e) *Bratovština Maloga Praškog Isusa*. Osnovana je u božićnoj noći 1913. po Gerardu Tomi Stantiću u Somboru, a u Subotici preko s. Janje Prčić. Za tu je zgodu Gerard Tomo Stantić kupio kip Malog Isusa kojim je dodirnut kip Čudotvornoga Praškog Isusa iz Praga. Kip je te božićne noći blagoslovljen i postavljen na štovanje u karmelićanskoj crkvi u Somboru. Svrha Bratovštine bilo je promicanje pobožnosti prema Čovječstvu Kristovu, djetinjstvu, muci, smrti i uskrснуću Isusovu te promicanje poštivanja ljudskog života od začeca do prirodne smrti. Bratovština se proširila po cijeloj Bačkoj. U nju je bilo uključeno na tisuće djece i mladih, ali i odraslih svih

dobi i obaju spolova. Pobožnost se osobito širila knjižicom *Pobožnost na slavu Dje-tešca Isusa od Praga*, koju je 1928. u Su-botici, u tiskari Etelke Rajčić, izdala Janja Prčić. Idejni začetnik brošurice bio je kar-melićanin Gerard Tomo Stantić. Kao i brat-ovštini sv. Škapulara, i ovoj je bratovštini zabranjen rad odmah nakon Drugoga svjetskog rata, no početkom 1950-ih u Somboru su oživjele i djeluju do da-našnjeg dana.

Zastava Bratovštine Presvetog Srca Isusova

f) *Bratovština Presvetog Srca Isusova*. Bila je osobito istaknuta na području Bačke apostolske administrature. Osnovani su je u svojoj crkvi subotički franjevci, no isprva samo kao molitveno društvo, koje je 1928. preraslo u bratovštinu, kada su joj odobreni statuti. Svrha joj je bilo štovanje Presvetog Srca Isusova, uzvraćati mu ljubavlju i davati zadovoljstina za grijeh. Članovi bratovštine ispovijedali su se svaki mjesec. Svojim su blagdanima držali prvu nedjelju

i prvi petak u mjesecu. Bratovština je na području današnje Subotičke biskupije djelovala do kraja Drugog svjetskog rata.

U Bačkoj su do kraja Drugog svjetskog rata djelovale i Bratovština svećenika klanjatelja te Bratovština presvetog oltarskog sakramenta.

Lit.: G. Tormásy, *A Szabadkai Római Kath. Főplébánia Története*, Szabadka, 1883; *Codex Bačiensis*, Suboticae, 1937; A. Sekulić, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Split, 1978; P. Cvekan, *Franjevci u Baču*, Virovitica, 1985; F. E. Hoško, *Pastoralno djelovanje franjevaca u Baču kroz tri posljednja stoljeća*, u: *Od Gradovrha do Bača*, Sarajevo, 1988; *Religijsko – pedagoško katehetski leksikon*, Zagreb, 1991; F. E. Hoško, *Trostoljetno pastoralno djelovanje subotičkih franjevaca*, u: *Franjevačka prisutnost u Subotici*, Subotica, 2001; *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 2000; *Zvonik*, Subotica, 11/1999, 1/2005.

S. Beretić i M. Miloš

BRAUN, Zoltán (Sonta, 4. VIII. 1921. – Subotica, 24. XII.1981.), pravnik, sportski djelatnik. Sin Božidara i Margarete, rođ. Karagić. Osnovnu je školu pohađao i završio u Sonti, gdje su mu roditelji bili učitelji, a nakon preseljenja obitelji u Suboticu izobrazbu je nastavio u lokalnoj gimnaziji. Pravo je studirao u Pečuhu. Nakon diplomiranja vratio se u Suboticu, gdje je radio kao pravnik u tvornicama *Partizan* i *Sever*.

Bio je aktivan u sportskom društvu *Bačka*, koje je tada djelovalo pod raznim imenima. U početku je vodio odjel za atletiku, a od 1957. bio je glavni tajnik društva i tu je dužnost obnašao do smrti. Kao pravnik te poznavalac i tumač nogometnih pravila i normativnih akata, bio je u upravi subotičkoga općinskoga nogometnog saveza, a tijekom 1970-ih godina bio je i član predsjedništva Nogometnog saveza Vojvodine te Nogometnog saveza Jugoslavije. Bio je i atletski sudac.

H. Tikvicki i A. Zomborčević

BRČIĆ KOSTIĆ, Krunoslav (Subotica, 23. VI. 1962), biolog. Sin Mate i Veronike, rođ. Glavina. Maturirao je 1981. u matematičkoj gimnaziji u Subotici, diplomirao

1986. eksperimentalnu biologiju temom iz područja bakterijske genetike, a doktorirao 1990. disertacijom *Interakcija RecBCD enzima i oštećene DNA bakterije Escherichia coli* na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od završetka studija stalno je zaposlen u Institutu *Ruđer Bošković* u Zagrebu. Na poslijedoktorskoj specijalizaciji u Institutu za molekularnu biologiju Sveučilišta u Zürichu 1991. proučavao je neurogenezu na vinskoj mušici (*Drosophila melanogaster*). Glavninu znanstvenog interesa usmjerio je na istraživanje osnovnih procesa na molekuli DNK, odgovornoj za biološko nasljeđivanje, pa u vezi s tim proučava procese u bakteriji *Escherichia coli* koristeći se različitim mutantima kako bi došao do novih spoznaja o funkcijama pojedinih gena u rekombinaciji. Njegovim dosad najvažnijim znanstvenim dostignućem smatra se otkriće da dva glavna potpuno neovisna rekombinacijska puta u bakteriji *Escherichia coli* interagiraju u nekim uvjetima tvoreći tzv. hibridni put rekombinacije. Osim toga, radi i na području evolucijske genetike koristeći se teoretskim i eksperimentalnim pristupom na modelu pekarskoga kvasca (*Saccharomyces cerevisiae*).

Rezultate istraživanja prezentirao je na nekoliko hrvatskih i inozemnih znanstvenih skupova, kao autor, suautor ili predavač (Kongres Švicarskog društva za eksperimentalnu biologiju, Basel, 1993.; Hrvatski kongres za molekularne bioznanosti, Opatija, 2002.; Hrvatski biološki kongres, Zagreb, 2003.; Kolokvij Hrvatskoga biološkog društva u povodu 50 godina od otkrića strukture DNK, Zagreb, 2003.). U suautorstvu sa sveučilišnim profesorima i suradnicima Instituta *Ruđer Bošković* objavio je znanstvene radove u prestižnim časopisima: *International Journal of Radiation Biology*, *Mutation Research*, *Molecular and General Genetics*, *Biochimie*, *Periodicum Biologorum*, *Research in Microbiology*, *FEMS Microbiology Letters*, *Journal of Bacteriology*, *Food Technology and Biotechnology*, *Genetics*. Kao naslovni docent sudjeluje u nastavi

populacijske genetike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu. Član je nekoliko strukovnih udruga: Hrvatskoga genetičkog društva, Hrvatskog društva za teorijsku i matematičku biologiju, Hrvatskoga biokemijskog društva, Europske unije biokemijskih društava i dr.

N. Zelić

BRČIĆ KOSTIĆ, Mariška – Seka (Subotica, 6. II. 1892. – Subotica, 25. XII. 1975.), katolička djelatnica, vezilja. Rođenja je u imućnoj bunjevačkoj obitelji Stipana Brčića Kostića i Cilike, rođ. Vojnić Purčar. Vrlo je rano ostala bez oca. U pučkoj se školi posebno se isticala u vezenju, čime će se baviti i poslije kao franjevačka trećeredica te svojim »bilim vezom« – šlingom – resiti oltare subotičkih crkava, napose franjevačke. U 17. godini postala je članicom Trećeg reda sv. Franje Asiškoga u subotičkome franjevačkom samostanu, nekoliko je godina bila predsjednica Trećeg reda i članica upravnog odbora te ustanove, a dugo je radila i u trećoredskom uredu. Odgajala je mnogobrojne članove te duhovne obitelji, a osobitu je brigu vodila o osobama koje su se željele posvetiti svećeništvu ili redovništvu. Cijelo svoje imanje nakon smrti ostavila je za potrebe Crkve.

Lit.: *Subotička Danica*. Kalendar za 1990. god, Subotica, 1989.

L. I. Krmpotić

BRČIĆ KOSTIĆ, Mato (Subotica, 10. II. 1912.), sveučilišni profesor matematike u mirovini. Otac Ernest poginuo mu je na početku Prvoga svjetskog rata te ga je odgojila majka Marija, rođena Horvat Aljmaški. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici. U dvadesetoj godini upisao se na Tehnički fakultet u Zagrebu, no studij je ubrzo prekinuo zbog problema s vidom. Poslije se upisao na studij matematike i fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Zbog rata je prekinuo i taj studij te je neko vrijeme radio kao činovnik u poznatom uredu. Osnovni je studij završio tek 1948., a doktorsku radnju iz teorije brojeva *Neod-*

ređene polinomne jednadžbe viših potencija oblika $\sum_{i=1}^r x_i^n = \sum_{j=1}^s y_j^n$, $n \geq 2$, $r \geq s$ gdje su x_p, y_i izraženi polinomima viših potencija

Mato
Brčić Kostić

u skupu cijelih brojeva na istom je fakultetu obranio 1953.

Nakon Drugoga svjetskog rata vratio se u Suboticu, gdje je radio kao profesor matematike i fizike u nekoliko srednjih škola. God. 1953. angažirao se oko uvođenja hrvatskih odjela u subotičku gimnaziju, zbog čega je 1956. premješten u srednju ekonomsku školu. Početkom 1958. napustio je Suboticu i preselio se u Sarajevo, gdje se najprije zaposlio kao asistent iz matematike na Poljoprivrednom fakultetu, a ubrzo je postao predavač u zvanju docenta. God. 1961. vratio se u Suboticu i postao profesor na Višoj tehničkoj školi, a zatim i šef Katedre za matematiku. S tog mjesta i u zvanju izvanrednog profesora otišao je u mirovinu 1978. Osim matematičkih predmeta, održavao je predavanja i iz nacrtno geometrije. Kao honorarni suradnik predavao je matematiku i na subotičkome Ekonomskom i Građevinskom fakultetu te Višoj pedagoškoj školi, zatim na beogradskom Tehnološkom i novosadskom Prirodno-matematičkom fakultetu te na Fakultetu tehničkih znanosti. Kao sveučilišni nastavnik priredio je dva udžbenika *Matematika I* (Subotica, 1973.) i *Matematika II* (Subotica, 1974.) te nekoliko zbirka zadataka s rješenjima.

U znanstvenom se radu Brčić Kostić bavi teorijom brojeva, posebno Fermato-

vim problemom i cjelobrojnim rješenjima polinomne jednadžbe, zatim infinitezimalnim računom i u tom kontekstu eliptičkim i hipereliptičkim integralima te diferencijalnim jednadžbama, teorijom relativnosti i astronomijom. Iz tih je područja objavio 13 znanstvenih radova u *Glasniku matematičko-fizičkome i astronomskome* (1947., 1952.), *Matematičkom vesniku* (1956., 1959.), *Narodnom šumaru* (1959.), *Mašinstvu* (1964.), *Matematičko-fizičkom listu* (1969.-70.), *Matematici* (1984., 1988.) te u udžbeniku *Matematika za više tehničke škole* (Beograd, 1976.). S izlaganjima i priopćenjima sudjelovao je na mnogobrojnim znanstvenim i stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu. Za znanstveni i pedagoški rad odlikovan je Poveljom Društva matematičara, fizičara i astronoma Vojvodine 1974. i 1979. te Saveza društava matematičara, fizičara i astronoma Jugoslavije 1979.

Bio je aktivan društveni i javni djelatnik: odbornik grada Subotice 1945. i član Vijeća za prosvjetu i kulturu, obnašao je nekoliko dužnosti u sindikatu, a u nekoliko je mandata bio član uprave Društva matematičara, fizičara i astronoma Vojvodine. Bio je iznimno aktivan i u esperantskom pokretu: predsjednik Društva esperantista u Subotici i Sarajevu te član uprave Esperantske lige za Vojvodinu 1953.-58. i tajnik Društva za esperanto u Bosni i Hercegovini 1959. Na temelju dostignuća u matematici i zauzimanja u razvoju esperantskog pokreta 1986. bio je primljen za člana esperantske akademije Akademio internacia de la sciencoj sa sjedištem u San Marinu. Bio je prvi predsjednik Znanstveno-istraživačke sekcije Kulturno-umjetničkog društva *Bunjevačko kolo* u Subotici 1992.-94.

Djela: *Das fermatproblem $x^n + y^n = z^n$* , Zagreb, 1941; *Pri la Solvo de generalista fermat-ekvacio*, Beograd, 1959; *Laplasova transformacija i njena primena*, Subotica, 1977.

Lit.: I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, *Rad JAZU 355*, Zagreb, 1969; *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989; *Leksikon Društva matematičara Hrvatske*, Zagreb, 2003.

J. Ivanović

BREKA (*madž.* Berki), nekad samostalno naselje, danas zaselak mjesta Erčina, pedesetak kilometara južno od Budimpešte, u Biloj županiji (Fejér vármegye). Ime joj potječe od madžarske riječi *berék*, »lug«. God. 1828. u ovom su naselju od 176 kućanstava oko 44 bila hrvatska. God. 1851. poznato je po ovčarstvu, vinogradarstvu i mnogim vodenicama. Pripadalo je vlastelinskoj porodici Sina. Prema predaji, nekoć je bila stjecište hrvatske mladeži iz okolnih sela (Turbal, Andzabeg, Erčin, Perkat), koja je ovamo dolazila na Veliku Gospu na »igranku« u glasovitu brekansku čardu. Mjesto je opjevano u više pučkih pjesama (npr. *Digoše se kićeni svatovi, Šta se ono tamo bili, Vrani se konji vataju*). Hrvati iz ovog naselja odnarodili su se prije nego Erčinci jer su u naselju bili u manjini.

Lit.: E. Fényes, *Magyarország geographiai szótára*, Pest, 1851; L. Kiss: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest, 1980.

Ž. Mandić

BREŠČANSKI, plemićka porodica. Potječe iz Gornje Ugarske, s područja Trenčinske i Njitranske županije (danas u Slovačkoj). Ignác (Ignacije) 1726. dobio je potvrdu Njitranske županije o plemićkom naslovu, koju je posjedovao Miklós (Nikola), županijski činovnik u Somboru. Na temelju svjedodžbe Trenčinske županije u popisu plemića Bačko-bodroške županije 1749. uvršten je János (Ivan). Na državnom popisu plemića iz 1754./55., u Trenčinskoj je županiji zabilježen velik broj članova te porodice, dok je u Bačkoj iz nje upisan György (Đuro). U XIX. se st. iz Njitranske županije jedna grana porodice preselila u Torontalsku županiju, gdje su u drugoj polovici stoljeća zabilježeni József (Josip), kao upravnik torontalskog vlastelinstva, i Kálmán, odvjetnik u Senti.

Danas se veći dio članova te porodice koji živi u Bačkoj smatra Bunjevcima.

Lit.: Gy. Dudás, A Bácskai nemes családok, *Bács-Bodrogh vármegye Történelmi Társulat évkönyve*, 2-3, Zombor, 1896; *Bács-Bodrogh vármegye*, II, Budapest, [1909]; M. Szluha, *Bács-Bodrogh vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

BRKIĆ, Đuro (Berkity, György) (? – ?), svećenik i pisac. Autor je rasprave o običajima i nošnji Bunjevaca u Andzabegu (Érd), Perkatu (Perkáta), Turbalu (Törökbálint), Čepelju (Csepel, danas budimpeštanska četvrt) i Tukulji (Tököl), koja je objavljena 1839. u časopisu *Tudománytár* u Budimu. Brkićev je opis hrvatske nošnje i običaja u nekoliko mjesta u Biloj i Peštanskoj županiji važan ne samo zato što ih je sačuvao od zaborava u malim sredinama u kojima će se Hrvati poslije naglo asimilirati nego je njegovo djelo pogodan izvor i za uspoređivanje tradicionalnih bunjevačkih običaja u Podunavlju s onima u Bačkoj.

Djelo: Gy. Berkity, Népismertetés, *Tudománytár*, 6, Buda, 1839.

Lit.: J. Antunovics, A szabadkai dalmata népszokások, rövid történeti ismertetéssel, *Hazánk*, 1/2-3, Pest, 1858; I. Ivanić, *Bunjevci*, Subotica, 1894; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; I. Kujundžić, *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1968; M. Černelić, *Uloge i nazivi odabranih svatova u Bunjevaca*, Zagreb, 1991.

S. Bačić

BRKLJAČIĆ, Franjo (Berklacsich) (Budim, oko 1740. – Osijek, 3. IX. 1770.), franjevac, profesor filozofije. Studij teologije završio je 1765. u visokoj bogoslovnoj školi Franjevačke provincije sv. Ivana Kapistranskoga u Budimu te položio ispit za profesora filozofije. God. 1766. iznosio je prigovore u javnoj raspravi iz filozofije koju je u Budimu priredio Jerolim Jakočević. Filozofiju je predavao u franjevačkim učilištima u Požegi 1767.-69. i Našicama 1769./70. U našičkoj je crkvi dvaput tijekom 1770. predsjedao raspravama iz svih filozofijskih predmeta što su ih vodili njegovi studenti. Tezarij tih rasprava objavljen je pod dvama različitim naslovima, a sadržava sedam teza iz uvoda u filozofiju, jedanaest iz logike, dvanaest iz metafizike, sedamnaest iz opće i deset iz posebne fizike.

Djelo: *Assertiones ex universa philosophia... (Propositiones ex universa Philosophia...)*, s. I., 1770.

Lit.: *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989.

F. E. Hoško

BRNJAKOVIĆ, plemićka porodica. Potječe iz Olova u Bosni. Pretpostavlja se da im je porodično ime isprva bilo Grubišić, a da su Brnjakovićima nazvani po svojem članu Bernardu («Brnjaku»).

Bernardov sin Andrija (spominje se od 1653., umro je oko 1672.) bio je znamenit trgovac i održavao je veze s Rimom, Bečom, Mlecima, Dubrovnikom, Carigradom i Beogradom. Zajedno sa svojim sinovima bio je poznat po osobitoj skrbi za bosanske kršćane. Otkupljivao je kršćansko roblje, zauzimao se za smanjivanje turskih nameta u Bosni i Srijemu, pomagao bosanskim franjevcima i dr. Pozivajući se na porodičnu predaju o plemićkom podrijetlu i posjedima u Bosni u predtursko doba, tražio je i dobio 12. VI. 1659. od cara Leopolda I. za se i za svoje potomke ugarsko barunstvo i grb, a 1661. novu darovnicu na nekadašnje posjede.

Jedan od njegovih sinova, franjevac Matija (svjetovno ime Filip, 1652.-1707.) imenovan je 1675. beogradskim biskupom. Sačuvana je zahvalnica za njegovo imenovanje koju su 1. III. 1677. katolici sa somborskog područja uputili papi. Zabilježena je i potpora tog franjevca pismu stanovnika banatskih mjesta Karaševo, Arad, Lipa i Karašebeš papi 1675., u kojem traže da im se umjesto bugarskih pošalju bosanski franjevci jer bugarski nisu revni te su zbog njih prisiljeni krstiti se i vjenčavati kod pravoslavnih popova, koji svoje usluge skupo naplaćuju. U svojoj je biskupiji boravio 1679.-85. Nakon što se za austrijsko-turskog rata sklonio u Bosnu, u svoju se biskupiju više nije vratio. Umro je u Anconi.

Nakon pohoda princa Eugena Savojskoga u Bosnu 1697. Brnjakovići su se povukli s austrijskom vojskom i naselili u Iloku, gdje su imali i dvor, kao i posjed u obližnjem Neštinu, a nadgrobna ploča Ivana Brnjakovića nalazi se u iločkoj franjevačkoj crkvi, u kojoj je dao podići kapelu Gospe Olovske. Posljednji muški potomak iločkih Brnjakovića umro je 1785.

U Bačkoj se županiji pojavljuju 1730., kad je Janko primljen među plemiće te

županije. Potvrdu o plemstvu Bačka je županija izdala njegovu sinu Franji 1776. Franjin sin Josip bio je župnik u Baji 1798.-1808., arhidakon i kalački kanonik od 1817., a zajedno s bratom Antunom dobio je 1803. od cara Franje I. dva imanja u Banatu i dopuštenje da prezime promijene u Bernátffy de Olovacz. S Josipovom smrću 1885. izumro je taj ogranak porodice.

Nije poznato iz kojeg ogranka potječe u ugarskim izvorima spominjani generalbojnik barun Aloiz Bernyákovits (umro 1818.)

Lit.: V. A. Duišin, Plemićke porodice II, *Vojvodina*, II, s. 1., s. a.; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (rukopis); *Hrvatska enciklopedija*, II, Zagreb, 1941; *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

BROZ, Josip – Tito (Kumrovec, 7. V. 1892. – Ljubljana, 4. V. 1980.), političar i državnik. Osnovnu školu završio je u rodnom selu 1907., a bravarski obrt 1910. u Sisku. Nakon toga radio je u tvornicama u Hrvatskoj i drugim austrougarskim zemljama. U Prvome svjetskom ratu bio je zarobljen, ali je stupio u vezu s ruskim revolucionarima i sudjelovao u boljševičkim demonstracijama. God. 1920. postao je članom Jugoslavenske sekcije Radničke komunističke partije (boljševika) i vratio se u zemlju. Uskoro je postao članom Komunističke partije Jugoslavije te je postupno napredovao u partijskoj hijerarhiji. Na tzv. bombaškom procesu 1928. osuđen je na 5 godina robije. U srpnju 1934. u Beču je postao članom Politbiroa Centralnog komiteta KPJ-a i dobio pseudonim Tito, a 1935.-36. u Moskvi je radio u Kominterni. Nakon što se vratio u zemlju, Kominternoga je ovlastila da vodi rad KPJ-a te je u 1937. organizirao osnivanje KP Slovenije i KP Hrvatske. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio je na čelu komunističkoga antifašističkog pokreta i inicijator stvaranja zemaljskih antifašističkih vijeća i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođe-

nja Jugoslavije (AVNOJ-a), temelja budućega federativnog ustroja Jugoslavije. U ratu je izrastao u vojskovođu i političara kojega je antifašistička koalicija priznala za vođu pokreta otpora. Kao čelnik države, partije i vojske 1945.-48. uspostavio je represivni politički i gospodarski sustav po uzoru na SSSR. Braneći u sukobu sa Staljinom 1948. neovisnost Jugoslavije, oslobodio se sovjetske dominacije, ali se u unutarnjim obračunima i dalje koristio staljinističkim metodama (Informbiro, A. Hebrang). Početkom 1950-ih poticao je gospodarske i političke reforme kojima je ublažena ideološka i državna represija, decentralizirana je federacija, raspuštene su seljačke radne zadruge i dr. Suočen s opasnošću sovjetske vojne intervencije, prihvatio je vojnu i ekonomsku pomoć Zapada, koji će ga gospodarski podržavati do kraja njegova života. God.1954. organizirao je kampanju protiv liberalizma (M. Đilas). Od druge polovice 1950-ih povezuje se s bivšim kolonijama iz tzv. trećega svijeta u Pokret nesvrstanih. U sklopu daljnje decentralizacije te političkih i ekonomskih reforma početkom 1960-ih organizirao je Brijunski plenum CK SKJ-a, na kojem su smijenjeni nositelji dogmatskih snaga (A. Ranković). Zbog prijetće gospodarske krize i nezaposlenosti potaknuo je otvaranje granica i slobodu kretanja u inozemstvo. Nakon sovjetske okupacije Čehoslovačke 1968. forsirao je ostvarivanje koncepcije općenarodne obrane koja je ojačala obrambene funkcije federalnih jedinica, a 1970. potaknuo je i temeljitu reformu federacije i jačanje državnosti republika, što je učvršćeno Ustavom iz 1974. Na vrhuncu sukoba između liberalnih i konzervativnih snaga 1971. staje na stranu konzervativnih snaga, potiče slamanje reformskog pokreta u Hrvatskoj (Hrvatsko proljeće), smjenu liberalnih rukovodstava u Srbiji, Sloveniji i Makedoniji te podupire politička suđenja. God. 1974. izabran je za doživotnog predsjednika. Na njegovu pogrebu nazočni su bili mnogi od najvažnijih svjetskih državnika te izaslanstva iz velikog broja zemalja, što je bilo posmrtno priznanje njegovoj politici.

Desetljeće nakon njegove smrti, nesređeni politički i ekonomski odnosi dovode do propasti Brozove politike i dezintegracije Jugoslavije, koja je u znatnoj mjeri bila upravo Titova tvorevina, te izbijanja četiriju ratova tijekom 1990-ih godina. To je bio i konačni rezultat njegove politike.

Tijekom svoje 35 godina duge vladavine želio je pomiriti neovisnost Jugoslavije, ravnopravnost među njezinim narodima i komunističku vladavinu. Polazeći od činjenice da je Kraljevina Jugoslavija propala zbog dominacije najbrojnijeg naroda, pokušao je uravnotežiti odnose među jugoslavenskim narodima federalnim sustavom, iz kojega su kasnije nastale nove neovisne države na prostoru bivše Jugoslavije. Zaslužan je zbog priključenja jadranskih otoka, Rijeke i Istre Hrvatskoj. Politička stabilnost zemlje za vrijeme njegove vladavine bila je osiguravana represivnim državnim aparatom, dok je gospodarski razvitak bio uvjetovan golemom zapadnom pomoći i kreditima.

Značenje za bačke Hrvate. U novijoj je povijesti bačkih Bunjevaca Tito važan kao promotor politike koja je, polazeći od negativnoga međuratnog iskustva bačkih Bunjevaca, nakon Drugoga svjetskog rata zaustavila agresivnu ideologiju koja je za cilj imala odvajanje bačkih Bunjevaca od hrvatskoga narodnog korpusa. U tom se smislu u socijalističkoj Jugoslaviji nije službeno nijekalo niti poticalo hrvatstvo Bunjevaca u Bačkoj, što je bilo službena partijska politika do kraja Titova političkog sustava. No one snage koje su u međuratnom razdoblju politiku odnarođivanja propagirale i dalje su u različitom obliku bile prisutne u samom sustavu. Primjerice, književnik V. Aleksijević, koji je 1940. u *Narodnoj odbrani* pokušao falsificirati podrijetlo Bunjevaca, bio je u poslijeratnom razdoblju visoki državni dužnosnik, a među prva javna obnavljanja osporavanja hrvatstva Bunjevaca pripada knjiga Albe Kuntića iz 1969., koji je također prije rata bio jedan od najgorljivijih zastupnika spomenutoga ideološkog pristupa. Ipak, Titova je nacionalna politika spram

bačkih Bunjevaca imala znatna utjecaja, osobito u prvom razdoblju njegove vladavine, sve dok anacionalni sustav (neposredno manjinskih institucija jugoslavenskih naroda izvan matičnih republika) i tzv. tiha asimilacija te politički progoni u Vojvodini nakon sloma Hrvatskog proljeća 1971. i preseljenje znatnog dijela lokalne bunjevačke elite u Hrvatsku nisu oslabili osjećaj povezanosti s matičnim narodom.

Za bačke Hrvate, koji su »pretežito agrarne strukture« (A. Lebl), važne su bile i neke mjere Titove gospodarske politike. U gradovima je socijalistički koncept industrijalizacije i urbanizacije utjecao na stvaranje bunjevačkog radništva, srednjih slojeva te tehno-menadžerskih struktura, u kojima Bunjevci dotad jedva da su bili zastupljeni. Državne su se gospodarske mjere različito reflektirale na Bunjevce na selu: agrarna je reforma pogodila razmjerno malobrojne krupne i srednje posjednike, ali su zadržavanje sitnih posjeda, kakva nije bilo u socijalističkoj Mađarskoj, liberalnija ekonomska politika u posljednjim desetljećima Titova sustava te svima dostupan obrazovni sustav omogućili snažnije ekonomsko pozicioniranje Bunjevaca.

Potkraj 1980-ih, u vrijeme napada na Titov politički sustav, oživljava i službena politika odnarođivanja bačkih Bunjevaca, koja je do danas ostala dijelom političke agende onih snaga koje su komunistički sustav osporavale ne toliko zbog nedemokracije koliko zbog navodne isključive usmjerenosti protiv pojedinih jugoslavenskih naroda. Promjene društvenih prilika u tom su razdoblju prouzročile pauperizaciju radnika i seljaštva, nestanak srednjeg sloja te u velikoj mjeri smjenjivanje rukovodećih struktura, što je, usporedno s favoriziranjem drugih dvaju naroda s kojima žive Bunjevci u Bačkoj, dovelo do posvemašnje društvene marginalizacije bačkih Hrvata.

Lit.: M. Černelić, Nastojanja da se bačkim Bunjivcima ospori pripadnost hrvatskom narodu, *Studia ethnologica Croatica*, 6, Zagreb, 1994; *Hrvatski leksikon*, I, Zagreb, 1996.

S. Bačić

BRŠANČEVO (Brašančevo, Bršanac, Brašanac), *dijal.*, regionalni naziv podunavskih Bunjevaca i Šokaca za Tijelovo, svetkovinu u spomen Isusova ustanovljenja euharistije na Posljednjoj večeri. Slavi se u četvrtak poslije svetkovine Presvetog Trojstva.

U Somboru i u Baču na taj se dan crkva posipa svježe pokošenom travom, dok se zidovi crkve ukrašavaju zelenim granama. U Baču majke donose posve malu djecu na rukama, a mnogo se djece odijeva u narodne nošnje. Na svetkovinu se tradicionalno održava procesija, koja je nekad išla kroz naselje, a nakon Drugoga svjetskog rata uglavnom samo po crkvi ili oko nje. Kako je prije taj dan bio ne samo zapovjedni blagdan nego i »god« (blagdan za koji su se mladi nalazili radi zajedničke zabave), ostala je tradicija da se mladi poslije podne okupljaju na glavnim ulicama i priređuju »kola« i druge zabave po katoličkim društvima ili privatno. Za taj su blagdan mlade Bunjevske i Šokice odijevale najljepšu odjeću.

Pučki naziv *brašančevo* susreće se i u drugim hrvatskim krajevima, a vodi podrijetlo od starocrkvenoslavenskoga *brašno* u značenju »jelo«. *Brašančevo* je poimeničen pridjev na *-evo* od deminutiva *brašance* u značenju »hostija, euharistija«. Drugdje su zabilježeni glagoli *brašniti* i *brašnovati* u značenju »ići na pričest« te nazivi *brašančani* i *brašanski četvrtak*.

Lit.: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I, Zagreb 1971; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Mirosljub*, Sombor, 2/2001.

A. Stantić i S. Beretić

TISKANJE OVOG SVESKA POMOGLI SU:

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje i kulturu
Pokrajinsko tajništvo za propise, upravu i nacionalne manjine

TISAK
Printex
Subotica

NAKLADA
1000